

No 2. Jvaratimirabhāskara. The Sun
to the Darkness of fever. As
Sun dispels darkness so this
work dispels fever.
By Cāmunda, a Kayastha by
caste.

Country made paper

Number of leaves — 53.

Number of chapters — 16.

Lines on a page — 11.

Character — Devanagari of the 19th Century.

date Samvat 1884 = 1827 A.D.

23.vi.19

CĀMUṆḌA KĀYASTHA.

98. Sanskrit MS. in Devanāgarī characters, on
country-made paper: written in A.D.
1827 (Samvat 1884): 10½ × 5½ in., 53
leaves.

Jvaratimirabhāskara. The Sun to the
Darkness of Fever.

काली मा क

श्रीगुरुः

१

असौ ब्रह्मा ततो रसः नासत्या विद्रुपवच आत्रेयश्च भस्मजश्च शकः क्रमशो भवन् धन्वेतरिस्ततश्चासीदित्युक्तं यत्र तत्र वै अत्र धन्वेतरिः प्रथमवैद्यः कथमुक्तः
तत्रोत्तरं पूर्वधन्वेतरिः काशपोदिबो दास इति स्मृतः तथा धन्वेतरिर्दिवो ससः काशिराजस्तथा श्विना वित्युक्तत्वात् प्रथमवैद्यो धन्वेतरिः तद्वेना रोहिरो
रासः ससव यत्र तत्र धन्वेतरिः क्रतो नरोक् यद्य प्रथमवैद्यं ब्रह्मराणं चक्षुनः श्रीमोधिजं धन्वेतरिं प्रणाम्य वा सुधां प्रणाम्य सप्तस्माकं वा तदध्येतुं राणं वा हस्ते
वसन्ते तदर्थं पीयूषपाणि रित्युक्तत्वात् आर्याते कथं प्रथमधन्वेतरिः च पुनः कथं श्रीमोधिजे हजोरि पुनामोच्चारणश्रवणकर्तृणां रोगनाशकं ॥ १ ॥

ज्व-ति-भा-

श्रीगुरुचरणोभ्योनमः ॥ ॥ स्फुरन्निपुरसुंदरीचरणयुग्ममाराधयन् प्रणाम्य च रुजोरिपुं प्रथमवैद्यमंभोधिजे विलोकाविवि
धागमान्करणा वोरकुं भात्मजं श्रविकस्मितमार्तिनिजे प्रथयतीह चं प्रभिधः १ कारणमेष्टलवितते लक्ष्मरथं मेघजोद्योते ज्व
रतिमिरभास्कराख्यं तनुते सरो गिरा स्त्रातुं २ संति यद्यपि ते त्राणि सविस्तीर्णान्यनेकशः तथापि बालबोधा यसारमु।
चुत्पलित्यते ३ ज्वरः प्रधानो रोगाणां दुश्चिकित्स्यतमस्तथा तस्मात्तद्रूपनामानि चिकित्साक्रम उच्यते ४ दक्षापा
मानसं कुक्षरुद्रोर्ध्वनयनोऽक आसीदक्षाध्वरं ध्वंसीवीरभद्राभिधो गणाः ५ त्रिमौलिः पिंगनयनो ज्वालासदृशमर्दु
जः त्रिपादस्मप्रहरणः षडुजोनवलोचनः ६ व्याध्रचर्मपरीधानो ह्रस्वनेत्रो महोररः हविर्जीर्णो कृतं येन तेन ज्वर इति स्मृतः ७
ज्वरो रोगापतिः पापामृत्युराजोशनोत्तकः क्रोधो दक्षाध्वरध्वंसी सर्वभूतप्रतापनः ८ सज्जानानामभिः कूरो नाना योनिषु
वर्तते ज्वरं विद्यान्मनुष्येषु कुंजरेषु नृपाकले ९ मां हेषेषु च हरिद्रंकरभेखलसे तथा तुरंगमेषु तापाख्यं जानीयाद्रोषु च
श्वरं १० खरेषु खोरकैः सर्वमत्स्येष्विद्रमदंतया पक्षपातं विहंगेषु प्रलेपकमजादिषु ११ मेघेषु भूतवेगं वाश्रमं पंचानने
षु च शिलाभेदं मयूरेषु मगेष्वेव मगामये १२ अलर्कसारमेघेषु हिक्काकाशं शुकैषु च निर्मोकपट्टं सपैषु ऊक्षीषे वा
विनिर्दिशेत् १३ पिकेषु नेत्ररोगं च तद्दृष्टेः पुकोटं पप्रोत्पलेषु ऋषभं तद्दृष्टेः पुचूर्णाकं १४ गोधूमे कुंकुमाख्यं च नी

रामः

१

सकंसलिलेषु च सर्वौषधी — पु — ज्योतिष्केलतासयैथिकंतया १५ ऊषरंक्षेत्रभमीषुपर्वतेषुशिलाजतु
 सर्वसंज्ञं प्रसनेषुशाकेविद्यानमयेधूके १६ ४ इतिज्वरनामानि ४ तस्यप्रकृतिरुद्दिष्टादोषाः शारीरमानसाः श
 रीरंनहिनिर्दोषंज्वरः समुपसेवते २० जन्मादौनिधनेचैवप्रायोवसतिदेहिनी संतापमरुचिंतल्लामंगमर्दमुरोव्यथा
 १८ सकरोतिस्वसामर्थ्याद्रोगारुतेनकथ्यते अतेदेवमनुष्येभ्योनान्योपिघहतेज्वरे १९ सभवेरष्टधादोषैः पृथग्
 मिश्रैः समागतः आगंतुश्चमलास्तत्रस्वेसैर्दृष्टाः प्रदूषणैः २० आमाशयैश्चविश्याममनुगम्यपिधायच स्रोतांसि
 पंक्तिस्थानाच्चनिरस्यज्वलनंवहिः २१ सहतेनाभिसर्पंतस्तपंतः सकलंवपुः कुर्वंतोगात्रमत्युत्संज्वरंनिर्वर्तयंति
 ते २२ स्रोतःपिधायप्रायेणाततः स्वेदो न जायते निदानेकारणान्यष्टौयान्युक्तानिमहर्षिभिः २३ स्वेस्वेस्थानेप्रयु
 क्तानियास्यंतिव्यक्तामिह ४ मिथ्याभियुक्तैरपिचस्नेहाद्यैः कर्मभिर्नृणां विविधारमिधाताच्चरोगोत्थानात्प्रपाक
 तः २४ अमात्सयादजीर्णाच्चविषात्सात्पतुं पर्ययात् २५ औषधीषुष्यगंधाच्चकोपान्नसूत्रपीडया अभिचार
 भिशोपाभ्यां मनोभूताभिरीकया २६ स्त्रीणांमध्यप्रजातानांप्रजातानांतथाहितैः स्तन्यावतरतोचैवज्वरोदो
 षैः प्रवर्तते २७ ४ पूर्वस्यमिति ४ अमोरतिर्विवर्णात्वंवैरस्यनयनप्लवः इच्छादेवोमुहुश्चापिशीतवातातपा

न. ति. भा.

दिषु २२ अंभांमर्दो गुरुतारो मर्दो रुचिस्तैः अप्रहर्षश्च शीतं च भवं तु तस्य तिज्वरे २० तस्या वांतरमेराश्च मुक्ति
कालोद्यतस्य हि त्वसरां ज्वरमुक्तस्य क्रमशो त्रिगद्यते ३ शरीरो मानसः सौम्यस्तीक्ष्णः प्राकृतं वैकृतौ वा ।
ह्योतवैगकोतदोषधातुविपाकिनौ ३१ साध्यासाध्यो तथा सामः पच्यमानो निरामकः शरीरेव पुषस्तापो मान
सेतयते मनः ३२ मृदुर्बुध्पद्रवः सौम्यस्तीक्ष्णः स्यात्तदिपर्ययात् वर्षा शरद्वसंतेषु वाताद्यैः प्राकृतः क्रमात् ३
वैकृतोन्यः स दुःसाध्यो प्राकृतश्चानिलोद्भवः वहिर्वैगस्य चित्त्रानि सेतापोभ्यधिको वहिः ३४ मार्दवं च तद्गदी
नां सुखसाध्यत्वमस्य च अतर्वैगेति दाहोतः प्रलापश्चासत्तुमाः ३५ संध्यस्थिश्च लमस्वेदो दोषवर्जो विनि
ग्रहः दोषपाकेन तत्स्यारिप्रशमो मृदुताज्वरे ३६ इन्द्रियाणामथाग्नेश्च तद्देहो रोचकावपि सामज्वरे स्या
ह्येतानि ज्वरोपद्रवती स्यात्ता ३७ हृत्सासो बहुमृत्तत्वेन प्रवृत्तिर्विशो रुचिः पच्यमाने ज्वरे चित्त्वं ज्वरवेगो धिका
तथा ३८ मलप्रवृत्तिर्हृत्क्लेषप्रलापः प्रसन्नं भ्रमः निरामेतुज्वरे गात्रलघुताज्वरमार्दवं ३९ दोषः प्रवृत्तिर्ह
त्साहः स्तृक्ष्णामत्वं च जायते साध्यो नुपद्रवो दोषपाकी स्यादल्पलिंगकः ४० असाध्यो धातुपाकी चैव दूर्युपद्र
वसंयुतः ज्वरस्य मोक्षकाले तु श्वासे विद्वेदकृज्जनं ४१ स्वेरो विसेजता कपोवेगं ध्याति तद्गुमाः त्रिदोषजे ज्व

हृदयं पीड्यते
चास्यतमुक्ते
रुचिनिर्दिशे
दिति ॥ ३॥

वक्त्रे मधुरता तं प्राहृदयोदेष नं भ्रमः नवा न्तो च ते यस्मै
ग्लानितस्य विनिर्दिशे ॥ ४॥ ॥ ॥

रामः

रेशेन वैगे च धातुगे पिवा ४२ म्रियमाण इवेति तत्तन्पस्मिन्स्वेददर्शनं नाशकाले दर्शयति दोषसीरोपिविक्रमं ४३ नि
 वीराकाले दीपस्य प्रज्वलन्यधिकं शिरवा ज्वरं कैंडितं ते यं प्रस्वेरो मुखपाकता ४४ अन्नकांक्षा शिरःकेंडः सैवैद्युर्गात्रला
 ववं ४५ अथ ज्वरारिष्टानि ४६ ज्वरो निहंति बलवान्गंभीरो दैर्घ्यरात्रिकः ४७ सप्रलाप भ्रमश्चासः सीराग्रनहतान्नः वि
 संजस्ताम्यते यस्य सुरुते निपतितोपिवा ४८ शीतार्दि तौ तत्तत्तज्ज्वरेण म्रियते नरः ४९ केशाः सीमंति नो यस्य संक्षिप्रे विनतेभ्यु
 वो लुलंति चाक्षिपस्माणां तं ज्वरं हंति मानवं ४९ यो हृष्टो मारुताक्षो हरि संघातश्चलवान् वक्त्रेण चैवोद्धृतं तं ज्वरो हं
 ति मानवं ४९ शिवाश्चासत्सायुक्तं मूर्द्धं विभ्रांतलोचनं संततो ह्वासि नं सीराग्रं न रं सयैयति ज्वरः ४९ आरंभादिषमो यस्तु।
 शीघ्रमिंद्रियनाशकतस्तप्रभंती क्षावेगः ज्वरो मारयते नरं ५० अतीसारो ज्वरो दिक्का छर्दिः श्रत्नांगभेदं कसनश्च सनस
 चापियस्य तं सीरागमादिशेत् ५१ सप्तमा ज्वरसंतापतस्मा मूर्द्धं बलक्षयः विम्लेषणं च संधीनां वेगात्तं च परित्यजेत् ५२ ने
 ने नीलाहो पीते केंडस्तु बुभुंरायते न जीवते ज्वरं तं सुयस्य लक्षणा मीर्षा ५३ बहु मूत्री बहुश्वासी क्षामो रोचकपीडितः
 हतं दिवो मनुष्यो यः सनुशीघ्रं जहात्यसन् ५४ अपूर्णो दिवसे नारी ज्वरार्ता पुष्टमापुयात् सान जीवे न स प्राजाय स्याति
 सरागं भवेत् ५५ ज्वरपूर्वादि को यस्य शुष्ककासश्च राहणः बलमांसविहीनश्च यथाप्रेतस्तथैव सः ५६ गोसर्गो चेद्

ज्य. ति. भा.

नो यस्य स्वेदः प्रचवते भ्रशं लेपनरोपस्य सुदुर्लभं तस्य जीवने ५० स्वेदो ललाटे हि मवान्नरस्य शीतार्द्रितस्येति सपि
 छिलस्य कंठस्थितो यस्य नयाति वक्षोन्नेयमस्येति गर्ह्य समर्थाः ५१ भुवः स्वेदो ललाटे च ^{संध्यस्थि} सत्त्वानुवधिः
 मुष्टे इत्याप्यमानस्तु सश्लोपि न जीवति ५२ यस्य स्वेदोति बहुलं पिच्छिलो याति सर्वतः रोमिणः सर्वगात्रेषु तदा
 मरणादिशेत् ५३ दाहः क्लमो गसदनं जडातिवेगो मूर्च्छा रुचिर्वदननिष्पसितं वमिष्य हिकारतिर्न च निशा
 शयनं ज्वरं स्यादेते त्रयो दशनरे किल मृत्यु कामे ५४ सम्यक् चिकित्स्यमानस्य विकारो यो भिबर्हते प्रक्षीणव
 लमांसस्य लक्षणं तद्वता युषः ५५ प्रेतभूतपिशाचाश्च रसांसि विविधानि च मरणाभिमुखं नित्यमुपसर्पति
 मानवं ५६ तानि भेषजवीर्याणि प्रतिध्वंति यथा शया तस्मान्मोघाः क्रियाः सर्वा भवंत्येव गता युषः ५७ उत्तं च
 गर्गोप्येवं वदेत्सत्यं श्वासांतां कारयेत्क्रियां कराचिद्देवसेयोगादृष्टारिषोपि जीवति ५८ ॥ इति ज्वरारिष्या ॥
 नि ४ इति कायस्य चामुः कृते ज्वरतिमिरभास्को ज्वरप्रभेदनामा प्रथमोऽध्यायः ॥ देवसरलेहस्ते कृतानि
 अं परीक्षयेत् कारस्यो गुष्ठमूलेयाधमनी जीवसाक्षिणी १ वहते प्राग्मभ्यतोते पित्तश्लेष्मान्निःक्रमात् शी।
 ध्रामं दतिवक्राचक्रमत्यं गुलिपीडिता २ मश्रासादं दजाजेया सनिपाते तु सर्वगा नराणां दक्षिणे हस्ते स्त्री

रामः

३

जी २

मि

गां वा मे विलोकयेत् ३ उद्वेगक्रोधकामेषु भयचित्तोरये तथा उल्लाशोश्मगतिर्नाडी भवत्येव न संशयः ४ अतिक्षीणगतिर्यस्या
 रतिशो नाचया भवेत् न सानाडी भवेद्भ्यामत्यवेक्यं तावुधैः ५ मूलसंस्थानवलिताया बह्वकुल्याधिकं तर्ह्येयदिसायाति
 नाडी मृत्युभयं करो ६ ४ इति नाडी परीक्षा ४ रोगिणां कारयेद्वावं प्रातस्ते मध्यमं नयेत् श्वेतकाचमये पात्रे परीक्षेताथ
 पंडितः ७ वा १ तेनीला रणोरुक्षं पिते पीतो रसलोहिते स्निग्धं शीतं धनं शुभ्रं मूत्रं श्लेष्म प्रकोपकं ८ मिश्रितं दुग्धं जैत्रेये
 कृष्णं स्यात्को निपातके याम्यरिक्कोरातो न्यत्र शुभ्रं तैलसर्पणं ९ कुलभृतं प्रेतक्षेत्रवाच्यो मेयसमात्तजाः पूर्वादिषु।
 क्रमादेषां स्तेलविंदुप्रसर्पणात् १० जालनी सदशे प्रेतस्त्रिकोरो शाकिनी मत्ता कुलदेवी नराकारे केवले मंडले शुभं ११ अ
 जीर्णान्मलबंधाच्च तैलं तिष्ठति विंदुवत् निमज्जति यदा मूत्रे भ्रमे दानैव सर्पति १२ तदा निष्टे रोगिणस्तु जानीयात् नात्र संश
 यः प्राप्तादवा मरुच्छत्रपताका हंसहस्तिनां १३ वषवाजिसरोजा नामाकारां शुभस्तवकाः शृगालहस्तकूर्मा हिलुला य
 खरदंष्ट्रिणां १४ काकोष्ठकृकला सानामाकारा मृत्युस्तवकाः एकादिमार्गानां स्त्रीविशिरस्को नरोथवा १५ दृश्यते वा
 विलीयेत तैले तं परिवर्जयेत् धाराश्वेताप्युभास्तेया पीता धारा तदा ज्वरः १६ दीर्घरोगप्रसारका रूक्षामृत्युभयं करो ४ इति मूत्र
 परीक्षा ४ उद्वेगप्रवृत्तिवनिर्वातनिलयेच्चरी गुरुस्मासिचये शय्यां ध्याते प्राक्क्षिरसं स्वपेत् १७ नवमर्शने काथं

ज्व-ति-भा-

यथा रोषं जलं ततः शीतं कृत्वा तु पेयं स्यादन्यथा रोषदाहकं १९ तस्मात्तु ज्वरं प्रादुर्बुधाः सप्तदिनावधेः मध्यं दद्यात् रात्रौ
तु पुराणमत उत्तरं २० तस्मात्तु ज्वरे वर्ज्यं क्रोधाद्यनुचरीतलं परिषेकावगाहं श्लेहा संशोधनानि च २१ स्नानाभ्यंगदि
न स्वाप्रशीत व्यायामयोषितः कषायगुरुभक्षणादि विशेषेण न गन्तव्यं २२ अनवस्थित रोषाज्जेरेभिः संरूषितो ज्वरः
गोभीरतीक्ष्णावेगित्वं यात्यसाध्यत्वमेव च २३ शोषद्वर्दिर्महोमूर्छा ज्वरस्तस्मात्तथा रुचिः प्राप्नोत्युपशानेनैतान् क्रोधा
दीनां हि मेव नात २४ आमाशयस्थो हृत्वाग्निं सामो मार्गान्निधापयन् विदधाति ज्वरं रोषस्तस्मान्कुर्वन्ति लैघ्येनै २५
बलाविरोधिना चैनं लघ्वेनोपपादयेत् वलाधिष्ठानमारोग्यं तदर्थं यं क्रियाक्रमः २५ आमेन भस्मनेन गन्धैश्च ले
नं न विषयते तस्माद्दोषपचनान्ज्वरितानुपवासयेत् २६ न जीर्येत्योषधं यस्मान्ज्वरार्तस्य विनाग्निना तस्मान्
दद्याद्दोषज्यं लेबनं तु प्रयोजयेत् २७ वयो रोषं बलं कालं प्रकृतिकारणं तथा विचार्य लेबनं कार्यं ज्वरितस्य ज्वरापहं
२८ आहारं पचते वह्निर्दोषान्पचति लेबनं रोषैर्विहीनो धातेश्च प्राणास्तेषां क्षयेन तां २९ एक एव त्रिरात्रं वापंचरा
त्रमथापि वा सप्त रात्रं न वश्यामानि शास्त्रे कादृशापि वा ३० लेबनस्य कृतः कालो रोषस्यानुसारतः रोषाणां मेव सा शक्ति
लेबने या सहिष्णुता ३१ न तु रोषक्षये कश्चित्सहते लेबनारिकं सप्ताहेन तु पच्यंते सप्तधा तु गतामलाः ३२ निरामः स्यादतः

रामः

प्रोक्तोऽन्यः प्रायोऽमेरुनि जीर्णतामविपर्ययात्स प्रराजानुलंबनात् ३३ लंबनं मात्रया कार्यं सामेतीवैकफज्वरे अतीसा
रेण जीर्णोचतात्वाद्येष्वलाबलं ३४ नलंबयेन्निरामेतु ब्रह्मातैश्च वातिनं बालं ३५ इतः शोष्णीकान्दृष्टानुरमतिमुधं
३५ गुर्विणीं सुकुमारं च भीरुं मूर्खानिलं जनं कामक्रोधभयाद्यांश्च भूतभीतिभयान्नृपान् ३६ तदुक्तोऽन्यः सर्वलंबनेन
संयनयेत् लंबनैः स्त्रियनेहोषेधेऽप्रे नोत्पादयेत्सति ३७ स्वास्थ्यं शुतुद्ररुचिः पक्तिर्वलमोजश्च जायते सुलंबितेनरं
विद्यास्तुतिपासासहस्रयुः ३८ स एवमारुतविस्मयं ह्नामं ~~स्यान्मध्यलंघिते वाधा विदुः को हस्तारुचिः ॥~~

३९ गतकमरुजोऽनानिनेऽपि याणां प्रसन्नता अतिलंबनानुश्रवाद्याः प्रभवन्ति सुपटवाः ४० तं दानि प्राप्नोमः
निरुद्धा दोषबलसयाः ४१ इति ज्वरतिमिरभास्वरेनादि कारि प्रमेदकयनेनामदितीयो ध्यायः ४२ मरोऽन्यरेलधौरेहे
प्रचलेषु मलेषु च पक्वो दोषे विजानीयात्तदा देये हि तीक्ष्णं १ स प्राहो दोषधं केचिद्वाहुरन्ये दशाहृतः केचिन्मध्यन्मभुक्त
स्य योज्यमासौत्वरानतु २ तिक्तपित्तहरो देयः कटुकः कफनाशनः पित्तक्षेप्यहरोऽप्येषः कषायानवरोरसः ३
नवज्वरे मलं हृद्धानीत्वा विषमतां ज्वरे हृत्ता समरुचिं हिक्कां कषायो जनयेद्दसः ४ त्रैष्यप्रायो मरुत्पित्ते वासे
तः कफमाहते मारितो योगवाहित्वात्कफपित्ते तु शारदः ५ धातुः सप्तविधः प्रोक्तः पाचनशामनस्तथा दीपा

श्रीगुरुः

५

ज्व-ति-भा-

न-लेदोभेदीसंतर्पणविशेषतो पाचनोर्ध्वशेषीचशोधनोर्ध्वशोशकः लेदनश्चतुर्शः स्याच्छमना
श्चाष्टशेषितः ७ दीपनीयोर्ध्वशोशश्चतर्पणश्चसमोशकः विशेषीषोर्ध्वशोशश्चतुर्शः काथंनशोषयेत् ८
पाचनोपचनेदोषान्दीपनोदीप्यतेनलं शोधनोपशोधीस्याच्छमनःशमयेज्वरान् ९ तर्पणस्तर्पयेद्वात
नलेदीहृत्लेदकारकः विशेषीशोषमाधनेत्तात्वाकालंनियोजयेत् १० निशासुपाचनोदेयः पूर्वाह्नेशम।
नस्तथा दीपनश्चापराहेतुकल्योतर्पणभेदनो ११ प्रभातेशोषतोदेयः लेदकहृत्तत्रके तस्मादाहोप्रदेयं
तुपाचनंनुदिनत्रयं १२ शमनीयंप्रदेयंतुपंचरात्रंतथोपरि शोधनंदीपनीयंचरात्रंप्रदापये १३ धाथ
पानेकमोमर्द्धवैकल्यंचप्रदृश्यते वमनंचहोतेप्रोक्तंशमनंपथ्यकोपनं १४ उत्तमस्यपलंमात्रामध्यमस्य
पिबुत्रयं जघन्यस्यपलार्द्धंतुल्येहकाथोषधेषुच १५ चतुर्गुणंमहोदयेकठिनेष्टगुणंजलं कठिनात्कठिनेदेयं
उधैःषोडशिकंतथा १६ अनुक्तौतुप्रमाणास्यमहादिप्राच्यसंहतौ जलमष्टगुणंदेयमयंसाधारणोविधिः १७
लवणं जीरकंस्तारंगुगुलुंचशिला जतुं हिं गुत्रिकटुकंकाथेप्रक्षिपेच्छतामात्रकं १८ हतंतैलेगुंडंक्षीरमाई
कंमूत्रकादिच चूर्णकल्कादिकंकाथेकर्षमात्रंनुनिक्षिपेत् १९ चतुर्भागावशिष्टेवाप्यष्टभागावशिष्टकं वयो

रामः

५

सोषामयाग्न्याहीनीस्यमात्रं प्रकल्पयेत् २० धृतं तैर्लंबणानीयं कषायं व्यंजनादिकं पक्वं शीतं पुनस्तप्तं तत्सर्वं स्याद्विषोप
मं २१ नोऽश्लेधयेत्कृतं काष्ठं स्थानान्नान्यत्र चालयेत् न स्थापयेत्प्रदेशेन च भूमिगतं नयेत् १२२ विरीर्यते च पतति स्फु
टति कायभाजने तदा निषेधकरः कायो न रोषणमनायन २३ तत्रोपविश्य विप्रस्य प्रसन्नवदने सराः कायं तं देम
जननम् झाजनपरिस्थितं २४ पिबेत्पूर्वान्नो रोगी विधाय स्वस्तिवाचनं धन्वंतरीं विवोरासं काशिराजमथाग्निजो २५
अच्युतं चामृतं चैव स्मरेत्क्षुत्पकर्मणि २५ ब्रह्मरक्षाश्चिरं न भ्रूवं शर्का नितानलाः अपयः सौषधिग्रामाभतसंज्ञा
सुपोतुते २६ रसायनमिव रीरां देवानाममृतं यथा सुधैवो नमैर्गानां भेषज्यमिदमस्तुते २७ पानपात्रमधः कृत्वा पश्चा
दुत्तानतां नयेत् न पिबेच्च सरां वा रीतां बलादि न भक्षयेत् २८ औषधशेषे भुक्तं पीतं च तथोषधसंशेषेने न करोति गदो
पशमं प्रकोपयत्यन्यरोगांश्च २९ श्रुत्वेन वीनेद्रव्यं च योज्यं सकलकर्मसु पुराणाश्च पुरोयुक्ता आसवाधातवोरसाः ३
अनुक्तमपि पुक्तं यद्रव्यं गृहीतवृद्धिमान् व्याधेर्न युक्तं यद्रव्यं गुरोः कृमिपित्तत्यजेत् ३० तथा चोक्तं अतिपातिषु ।
रोगेषु नेह हि विमर्शमिषक् प्रदीप्रांगारवच्छिन्नं तत्र कुर्यात्प्रतिक्रियां ३१ लंबनेपि कृते सम्यक्स्थे लंबितलसरो ज्वरो
यदि न यात्यस्य तं पेयाभिरुपाचरेत् ३२ लंबने स्वेदने कालो यवागस्तिक्तकोरसः मलानां पाचनानि सुपर्यथावस्थं न

च. ति. भा.

मेगावा ३४ मुक्तान्मसरोश्चराकानुलथान्मकुचका न्यानचपूषहेतुन हितानिहाहविहिताचपेयादेयायवागरेपि
पाचनेः स्वेः ३५ अथमंडः मंडश्चतुर्गुणोतोयेसिद्धोपसिद्धकः पंचकोलकराणामाधान्यकेनचसाधितः ३६ मंड
स्त्रिदोषशमकपरमचरणचक वायुमंडः कषायोस्त्रोविदुधानाहृत्तजितः ३७ पाचनोदीपनोग्राहीपित्तश्लेष्मानि
त्वापहः वातेवासकफपित्तसामेवातराज्वरे ३८ वायुमंडप्रशंसंतिपटोलमगधान्वित रक्तशाल्युडबोमंडोग्राही
मधुरशीतलः ३९ प्रमेहमस्मरीहेतिवातलः पित्तवाएणः ४० अचपेया पेयासिद्धयुतासिद्धाचतुरंशठणोभसि पेया
लघ्वीहिमाज्जानिपिपासाश्चमप्रणुत ४१ स्तेभातिसारेहोर्बल्यकुक्षिरोगज्वरापहा दीपनीपाचनीदोषमलस्ते
सनुलोमनी ४२ त्याज्यवीतंडलीयाद्यात्वात्तापेयाविशिष्यते अथविलेपी विलेपीधनसिद्धास्यास्त्रिदोषोपचतु
र्गुणो विलेपीदीपनीहृद्याग्राहिणीश्चतुष्पापहा ४३ लघ्वीस्वादुरसानित्यस्तेहनायोपयोगिनी वल्यसंतर्पणी।
पथ्यात्राणश्रुत्यक्षिरोगिणी ४४ अथयवाग यदुणोभसिसंसिद्धायवागविंशद्रवा भागैकचभवेतक्रं द्विभागेन
जलेक्षिपेत् ४५ पंचकोलेचधान्यंचपिष्ठाचैतैश्चतुर्गुणान् संसिद्धाशिथिलाकिंचित्सायवागर्निगद्यते ४६ यवाग
र्ज्वररसातिसारध्नी वस्तिशोभनी मदात्ययेमद्यनित्येग्रीवोपित्तकफाधिके ४७ ऊर्ध्वोरक्तपित्तेचयवागरहिता

रामः

६

श्रीभारतीनेषः

ज्वरे तत्र तर्पणमेवाग्रे प्रदेयेत् लाजराकुम्भिः ४८ अथ यः अष्टादशगुणो नो येष्म रोगो यः स शिबिजेः दोषदूष्यादिवा
लतो ज्वरः कायसाधितः ४९ मुद्गाद्यैर्लेखवो येषां सर्वज्वरहरामताः देकसावर्शिकाः सर्वसाधिता लवरोदकैः
५० अस्त्रेहज्वरोगो यो देक इत्यभिधीयते येषस्तनुरसः स्वल्पमात्रः स ज्वरनाशनः ५१ यद्यद्याणामुत्तमोमौद्गापयो
हयोनिरोपनः शीतलो मधुरः पथ्यो वलासे पित्तलोहिते ५२ तद्ग्राहज्वरसंशुद्धव्रणजत्रुदो गिराः लंघिता य
हिता पेया यथा स्वेपाचनैः कृताः ५३ पंचकोलकसंमिश्रय वा गर्मव्यलंघिते अतिलंघिते न रं दृष्ट्वा तस्य संतर्प
णं हितं ५४ आजं दुग्धं गुः पेयः पानाय ज्वरशान्तये पथ्यं देयं हि कोष्ठाग्नेर्न दातव्यं मृषा पित्तनां ५५ अहचौ य
क्तं पथ्यं - तत्पथ्यं ज्वरकृद्भवेत् सज्वरं ज्वरमुक्त्वा मानवं निरुपद्रवं ५६ देशकालोचितं पथ्यं दिनान्ते भोजये
त्तुः विनापि भेषजैर्व्याधियश्यादेव निवर्तते ५७ न तु पथ्यविहीनस्य भेषजानां शतैरपि अन्नं काले हितं चा
सौ प्रदेयं देत धावनं ५८ यो यद्भ्रूरसस्तस्माद्विपरिणतं तु योजयेत् ज्वरे प्रमेहो भवति स्वल्पैरप्यवचेष्टितैः ५९
निरन्नं भोजयेत् तस्मान्मत्रोत्सर्गं च कारयेत् ज्वरितो हितमशनीयाद्यद्यप्यस्याहचिर्भवेत् ६० अन्नकाले
समुं जानः स्त्रीयते म्रियतेपि वा उरीर्णा दोषस्वल्पाग्निरश्नानुहविशेषतः मुच्यते सदसा प्राणौश्चिरं क्षिप्य

निवानरः ६२ शस्तेसुलेधितस्याहोविधायकवत्नग्रहं लाजसैकुपयंस्यात्सैंधवेनसमायुते ६३ तच्चजीयेत्ववि।
 ध्वेनज्वरीजीवेनदाध्रुवे जीर्णोनारक्तशालीनोज्वरघ्नकायसाधितः ६४ प्रसृतघोरनोद्विस्त्रिः कार्योयषादिकोपिवा त
 सुजीयेत्वविध्वेनज्वरीजीवेनदाध्रुवे ६५ सिद्धं दशागुणेतेयेतेदुलेभ्यःपरिस्रुते भक्तमन्त्रेनूरमंधोभिस्पादीदिविरोद
 नः ६६ लाजौदनोलघुःशीतः कफघ्नो दीपनः परं निशस्त्रिकरोहयोमधुरहपित्तनाशनः ६७ श्रुतश्चैकदित्रिवारंल
 धुविद्याद्योत्तरं तर्पणोमृजलोहयोमेघाश्मानिलनाशनः ६८ अप्रसृतशोआहीमधुरस्पर्णो गुरुः क्षयरो
 गहरोयष्योवातश्लेष्मविवर्द्धनः ६९ शिविजैर्निस्तुरीषदुष्टैः सप्लुत्सपकः सप्लुत्तैर्निरोपघ्नं व्यंजनं चैव सर्पिषा
 ७० धातुवद्विकरंश्रेष्ठं वंहरां बलवर्द्धनं चर्णयवानां भृष्टानां निस्तुवाणां चराक्रवः ७१ राक्तबोमेदनास्सावा।
 तलावल्पतर्पणी भृष्टशाल्यादिजालाजाधानाभृष्टयबोद्धवाः ७२ लाजाः कषायमधुरादीपनालघवोहिमाः
 मेहोमेहकफप्रासच्छर्दिदृक्षारपित्तनुत ७३ अंगारमंडकोहयोदीपनोस्त्रिकारकः त्रिरोषधोलघुग्रीहीज्वरक्षः
 स्पृशीतः परं ७४ अथशाकानि पटोलीवासुकोमेयीविंवीचशतपुष्पिका तेदुलीयः कर्कटेचशाकार्ये बालमूल
 के ७५ कर्कोटकंका - खेत्त्रं वार्त्ताकं निंबपल्लवाः कुसुमानिकटिः चशाकार्ये ज्वरिणां हितं ७६ अथमांसानि

त्वाके कपिंजलेरेतोः एषैतैः शरभैः शशैः ^{सावर} कालपुच्छैः कुरंगैश्च मगमातभिरेव च ७५ अत्यंतलघुभिर्मसैर्जंगलैश्च हिता
 रसाः पिशितेन स एषेन कृतो मांसरसोरसः ७६ दृष्टो मांसरसो वृष्यः प्रीतानः प्राणावर्द्धनः रातपित्तभ्रमश्चासकासक
 यनिवहेणः ७७ प्रशस्तो ब्रणायुक्तानां शुद्धानां शुद्धकांसिराणाम् सप्त्योजस्वरहीनानां न्वरक्षीराक्षतोरसो ७८ भस्मवि ७
 श्लिष्टसंधीनां दृष्ट्यायुः श्रवणार्थिनां ^{अधिकारः} आप्यायनः ^{रेहकारः} संहननः शुकौजो वलवर्द्धनः ७९ कुकुरांश्च मयूरांश्च तित्तिरक्रौंच
 वर्तकान् गुरुल्लान् शंसंति ज्वरे केचिच्चित्सकाः ८० त्वंघनेनानिलबलं ज्वरे यद्यधिकं भवेत् भिषद्वात्राविकल्प
 तो दद्यात्तानपि कालवित् ८१ अन्यानि तक्रसिद्धानि हृत्प्रातिव्यंजनानि च कषायपानपथ्याद्ये ईशाहमतिलंघिते ८२
 सर्पिर्दयं कफे मंदे वातपित्तोद्भवे ज्वरे उद्गारश्चुद्धिरुत्साहो वेगोत्सर्गे यथोचितः ८३ लघुतास्तु त्रिपासा च जीर्णाहारस्पृश
 क्षराणामुत्स्रावुच्चानुपानार्थं रक्षिता यत्रापयेत् ८४ मद्यं वामघसा न्यायसस्त्रे हाययथावलं मद्यं पुराणं मंदाग्नेर्यदि
 वापहितं हितं ८५ अथ तक्रपानं वाते म्लैसंधकोपे तं पित्तं स्वादु सशर्करं व्योषक्षारयुते तक्रं कफारोचकपीडिते ८६ सा
 तन्यात्स्वादुभावाच्च पथ्यं देष्यत्वमागतं कल्पनाविधिभिस्तैस्तैः प्रियत्वं गमयेत्पुनः ८७ दोषधानुमलक्ष्णीणो बलक्ष्णी ७
 णो पिवानरः स्वयोनिवर्द्धनं भोक्तुमन्नपाने प्रकांसते ८८ यद्यदाहारात्तां हि क्षीणो प्रार्थयते नरः तस्मै तत्तत्परातव्यं तत्तत्

श्रीगुरुः

ये धाने दृष्टे भैरमाह अथ दृष्टि हतमा मातृपितृसहृदयपाककसहचारिणी सारसस्यचकोरस्यनवानो दृष्टि हतमा ॥
अथ दृष्टि दोषदा हीन हीन स्रष्टात्तीना जीवपात्रे रोगिणां श्वानकुक्कुटकाकानां नवानो दृष्टयोऽशुभाः ॥ १ ॥ ॥

२

ज्व. ति. भा.

क्षयमपोहति ॥२॥ कुलेर्द्धो भोजनेनां शोषानेनैकं प्रपूरयेत् आश्रयं पवनार्दीनां चतुर्थमवशेषयेत् ॥३॥ दृष्टिनिवारणं ॥
षट्दृष्टिविनाशोऽस्तु पृष्टरस्तु कलेवरे भुक्तं ते जीर्यतामंगे चिरं जीव निरामयः ॥४॥ लवणोदसमाने तु दसंतो तव शत्रवः अने
न लवणो कृत्वा पथ्यमन्यौ विनिक्षिपेत् ॥५॥ या दृष्टिः सर्वभूतेषु दृष्टिर्वाचस्वभावकः दृष्टिदोषविनाशार्थं संस्मरेन्नारदं मुनिं
॥६॥ अगस्त्ये कुंभकणौ च समुद्रं वडवानलं आसारपरिरामार्थं स्मरेद्भीमं तु पंचमं ॥७॥ अंतनीगर्भं संभृतं कुमारं त्रस्तचारि
णं दुष्टदृष्टिविनाशार्थं हनुमंतं स्मराम्यहं ॥८॥ ॥ इति ज्वरतिमिरभास्करे औषधार्दिपरिक्रमतामातृतीयोऽध्यायः ॥ अ
थ साधारणो वक्षि सर्वज्वरचिकित्सितं न हि ज्वरो नुब्रामि मा रूताद्यैर्विना कृतः १ चिकित्सिते ज्वराः सर्वा निमित्तानां विप
र्ययैः इत्याद्युक्तप्रकारैस्तु कृतं साम्यं ज्वरो न चेत् २ पाचनेः शमनेः काथे दोषशेषं तु निररेत् पाकं शीतकषायं वा मुस्ताप
पौटकं पिवेत् ३ सनागरे पपेटकं पिवेत् स डालभं किराततिक्तमु ॥ स्तं वा गुडचीविश्वभेषजं ४ सपर्परे किरातं वा पा
दोशोरं सवालकं पिवेत् दध्नुर्भनिवं गुडचीमुस्तनागरं ५ नागरे देवकाष्टचरुः सौधान्यमेव च यथा योगाग्नेयो ज्योतिष
भट्ट्यभिषजो वरेः ६ ज्वरधा दीपनाश्चेते कषायाः दोषपाचनाः तक्षा रुचिप्रशमना मुखवेरस्पनाशनाः ७ श्रुंहीधान्यगु
डचीनां काथः सर्वज्वरापहः गु ॥ इचीनिवधान्याकचं दनं पप्रकाञ्चितं ८ तक्षा दाहा रुचिर्हरि सर्वज्वररोगाणां तित्काने

रामः

२

तांबुविश्वाः काथोवाचरार्णमुल्लंकेः ९ सर्वेज्वरकफातंकभेदीदीपनपाचनः ज्वारद्वयमसंमोहः धूमकास्तकनाशनः १० आ
 मलज्वभयाकृत्साकाथोवृषसचित्रकः सर्वेज्वरकफातंकभेदीदीपनपाचनः ११ सजीरसंधोपेतैरर्णोवाउस्ववारिभिः च
 कृष्णदीपनेवृषोक्तफारोचकनाशने १२ मुल्लयेथौषधिद्विन्नाकिरातैः पंचतिक्तकः काथोदंतिश्वासकायौपुंसामष्ट
 विधंज्वरं १३ किराताद्विषाश्रेणोकाथोस्रष्टावशेषिकः सस्वेदंसेनिपातंतुनाशयेन्नात्रसंशयः १४ द्विजौषधादुक्तंति
 क्लेधन्वासेरजोवृषः एषसज्जामतोनामकाथोदोषत्रयापहः १५ सर्वज्वरहरं वस्येकवायममजोपमं त्रिकर्षेपंचक
 र्षेवासप्रकर्षमथापिवा १६ एषांसंशमनार्थं तु देयं स्यान्नवकार्षिकं त्रिकर्षं तु पटोले च मधुकं मद्रोहिणी १७ एत
 देवसत्तुदीप्तात्सामयं पंचकार्षिकं सन्निवपत्रं सोशीरं विजेयं सप्रकार्षिकं १८ त्वकात्रं सप्र पर्णसपलेनारग्वधस्य च
 सन्निपातप्रशमने विजेयं नवकार्षिकं १९ एतदेव कषायं तु सर्पिषा सह संयुतं वातपित्तसमुत्थानां ज्वराणां समतोपमं २०
 मुखोष्णवर्णो रघाढातश्लेष्मोद्भवेज्वरे शर्करा संयुतं पीतं पित्तज्वरविनाशने २१ सौत्रेण सह संयुक्तं कफज्वरहरं परं गो
 मूत्रेण समायुक्तं सन्निपातज्वरापहं २२ नवकार्षिकं इत्येष ब्रह्मणा भाषितः स्वयं रंद्दीति क्तात्स्वत्पण्या कुबेरे लेप
 कोस्तकैः २३ आमज्वरे त्रिदोषे चूर्णो नाहो हारति जित कटफलं पौष्करं कृत्वा श्रेणी च मधुना सह २४ कासश्वासज्व

श्रीगुरुः

२

ज्व. ति. भा.

मनु-आ

सेतजीण

धुमेतिजपाठः १

रहः श्रेष्ठोलेहः कफोतकृत कृष्णमधुकिरातानोकणामधुनसारयोः कणागोमूत्रकृष्णानोलेहोत्पांजनेक्रमात् २५
कुलस्यमाषानि स्यावमुद्राटकिविपाचितः पृषः सर्वज्वरहरोदोपकपाचनोत्पद्युः श्रेष्ठश्रोतुचिकित्सादंगमर्दमया
हिव २० इतिपेचामतोयः चयमानेनिरामेवाभैषज्येदापयेत्कचिर कचिरामज्वरेप्रोक्तं सारसंशुद्धसंमत् २१ धुवेत्समं
सतसमुद्रफेनं हिं गलगंधं परिमर्दयामं नवज्वरेवज्वरयुगत्रिष्टुप्तेमाद्रोभसायंज्वरधूमकेतुः २२ श्रुतेर्द्वेदेकगंधाश्मवस्त्रिजा
नोक्कमांशकाः तनुव्यसितयायुक्तं स वैसं चर्णयेत्कृती ३० ताम्राक्षमस्यपित्तेनभावयेच्चत्रिवारकं पीयूषसुंदरीनामागु
रिकावस्त्रसंमिता ३१ देयाईकरसेनाथनवज्वरविनाशिनी पथ्योदद्यात्कृमिकंदिनांतेज्वरितोमिषक ३२ शीतोपचारंवा
तारिविद्व्यादोषधाकुले रसगंधं विषंताम्रं जेणत्वेहिं गुलंतथा युदीवस्त्रमितासौद्रयुतासर्वज्वरपहा ३३ इति श्रीज्वर
तिमिरभास्करेसाधारणज्वरचिकित्सानामचतुर्थोऽध्यायः ३३ अथवातादिज्वरत्रितयस्यलक्षणंचिकित्साच ४ तत्र
वातज्वरः ४ कदुतिक्ककषायैश्चरुसव्यायामजागरे वेगसंधारणैः शोकचिंताद्यैः कुपितेनिलः १ जंभाकंपोरोमहर्षो
विष्टारोधोविनिद्रता भ्रूशिरोहनुकणौहृदंस्वस्केधवस्तिष्ठ २ वंक्षरोचरुजाभ्यानं पिडिकोद्वेष्टनेश्रमः सप्ततापा।
दयोः शुष्ककासश्चैवदिनांतके ३ रुक्षधूम्राहृणात्वग्निद्वनखमूत्रमुखाक्षितः जिह्वाधूम्रावराभिन्नाकषायविरसं

रामः

२

मुखे ४ मुखशीतोस्ततास्पर्शोऽदेवाचालतापिच सपेवद्वक्तानाडीजेयं वातज्वरं गितं ५ पानीयं पादहीनोऽस्त्रपे
 यं निष्पुषितं त्यजेत् तदेव विषवद्भेयं शीतमुष्नीकृतं पुनः ६ सूर्याग्निमित्रं लोष्टाश्मस्वर्णारूप्याय सादिकैः ७
 स्त्रीकृतं जलं पथ्यं दोषतृकाशजिह्वुः ८ वलं यत्नेन संरक्ष्यं लंघनं घट्टं मत्तं नलं ध्रुयेन्निरामं तु शुद्धमाह
 तरोमिणो ९ युक्तं लंघितं लिङ्गैस्तु तं पेयाभिरुपाचरेत् कुक्षिवस्तिशिरःश्लेष्मद्रागोऽसुरसाधिता पेयावात
 रुजार्तस्य सोऽस्मादेयाभिषग्बौः १० पिप्पली पिप्पली मूलयवानीच साधिता र्पयेच्च यवागं वामाहता
 घनुलोमनी ११ चविका पिप्पली मूलं द्राक्षा मूलकनागरैः कोष्ठे विवंचे स रुजेयेयेयं परिकीर्तिता १२ मसर
 मुद्गगोधूमकुलत्थेर्लवणैः कृतः यथो वातज्वरं हन्ति मुद्गामूलकजोपिवा १३ अथ पाचनं शुष्कं म्लो ग्राय
 वान्यश्च बृहदापंचमूलकं क्षिन्वाग्रं थ्योषधं वापि पाचनं वातिके ज्वरे १४ अथ शमनं क्षिन्वाग्रं थ्योषधं बृहदस्य
 शैः काथो वातज्वरं जयेत् किराता मृत्तोषी च बृहती इयगोस्तुरैः सस्थिरा कलरा विश्वैः काथो वातज्वराप
 हः १५ पंचमूली वलारास्माकुलत्थेश्च सपोष्यैः पर्वमेदशिरः कंपयुतं हन्यान्मरुज्जरं १६ गुडची सारिवा द्रा
 ष्ठाशतउष्णा पुनर्नवा कषायः सगुडः सद्यो वातज्वरविनाशन १७ हर्मी वलागोस्तुरकं पचेत्पादावशेषितं स

अमिलवेतप

ज्व-ति-भा-

कृण्वतसंयुक्तं पिवेद्यतज्वरापहं १८ सतावरीछिन्नरुहाखरसो गुडसंयुतः वातज्वरं हरेत्तृणैः केवलं वा मत्तार
 सः १९ कनीयपंचमूलोत्थो यद्वा वासामतोऽवः अथ स्वेदने कार्पासास्थियवैरंडवर्षाभूतिलसर्षपैः
 छत्राशतसीकांजिकैश्च स्वेद्ये वातार्तिनाशनः २० स्नोतसामाद्र्वंक्त्यानीत्यापावकमाशयं हित्वा वातकफ
 स्तंभं स्वेद्ये ज्वरमपोहति २१ अथ शोधने तु वृत्तैश्च वृद्धिनां चूर्णमेव पिवेन्नरः वातार्तिं तोविरेकाय
 जोगलानां रसेन वा २२ शर्करा हाडिमाभ्यां च शङ्खा हाडिमयोक्त्या वैरस्येधारयेत्कल्कं गंडूषं च यथाहि
 तं २३ क्रियायास्तु गुणालाभे क्रियामन्यां प्रयोजयेत् पूर्वस्यां शोतवे गायान क्रिया संकरोहितः २४ स
 ङ्गः केचिद्दोरात्रैः केचिदष्टभिरेव च इच्छंति मुनयः प्रायोरसानां परिवर्तनं २५ परिवृत्यारसस्यैव शोतवे।
 गा क्रिया भवेत् गुणालाभे पिकर्तव्या विश्रामांतरिता क्रिया २६ सेवान्यथा भवेत्तस्मात्पूर्ववत्संकराद्वयं
 २७ अथ रसादिना वातज्वरचिकित्सा पारदं ^{त्वपरिष्ठा} सकेतालं तु ^{साहाग} त्वं टं कणागंधकं सर्वमेतत्समं शुद्धं कारवे
 ल्याद्रवे हि नं २८ मर्दयेत्तेन लिप्त्वा च ताम्रपात्रोदरं घर्षेत् अंगुलार्धमानेन तं पचेत्सिकता हूये २९
 यंत्रेयावत्पुटं त्येव ब्रीहयस्तस्य पृष्ठतः ततः सुशीतलं ग्राह्यं ताम्रपात्रोदरादुद्धे ३० तत्समं मस्चिंद

रामः

घातसर्वमेकत्रचर्णयेत् शीतभंजीरसोनामहिगुंजोवातिकेज्वरे ३१ रातमःपर्णखंडेनक्षणात्नाशयतेज्वरं हिगुल्न
 चविषेक्ष्माहिगुंजोमस्तुनासह ३२ सद्योवातज्वरं हंतिरसोयं हिगुल्नेस्वरः इतिवातज्वरचिकित्सा ४ विहादिलवणै
 स्तीक्ष्णैः कौंचतैलसुरातपैः उपवासास्तदध्यायेः पित्तंकुप्यतिदेहिनां ३३ भ्रमःसेहोरतिर्मूर्च्छाकोठोसकृष्टीवनंम
 दः साररुद्धिर्वैगंध्यंशीतेछाचमुहुर्मुहः ३४ प्रलापोघ्राणाकंठौष्ठमुखपाकोक्षिसाश्रुच पीतंवाहिरितंन्यदिह
 नखमत्रमुखाक्षितु ३५ जिह्वापीतातिरक्तावामुखंतिक्तंशुणुषयुक् स्पर्शेदेहोभवेदुल्लःशठेस्यात्स्फुटवक्रता ३६
 नाशेपित्तज्वरेकाकभेकलावकगामिनी जलमर्द्दावशिष्टंनुषडंगादिगणैःशृतं ३७ शीतंस्तोकं प्रदातव्यं पित्त
 श्लेष्मकदन्यथा ऊष्मापित्तादृतेनास्तिज्वरोनास्त्वृष्णाणाविना ३८ तस्यात्पित्तविरुद्धानित्यजेत्यिनाधिकेथिकं
 पित्तज्वरेणानौब्रेणदसमानस्यदेहिनः प्रवातमंदिरस्यस्यकुर्याच्छीतादिकाः क्रियाः ३९ बलाविरोधिनंकार्येत्तं
 नंतुदिनत्रयं केपिपित्तेनसंसंतिपेयाद्यैः समुपाचरेत् ४० पित्तश्लेष्मसंसिद्धापेयापित्तज्वरेहिता अम्लामित्तपी
 तामेवदाहिमास्तं ससैधवं सृष्टविरूपैतिकेवापिस्नितांमधुयुतांपिवेत् ४१ दाहार्दितमक्षामंनिरन्नेतस्त्रयोदितं
 शर्करामधुसंयुक्तेपाययेत्त्राजतर्पणं ४२ सुदृष्टोदोनोदेयः सितयापैतिकेज्वरे मुद्गानामंजलीचूर्णं ज्येष्ठीम

सततंयपिबेतोयंनरप्रिमभिगच्छति पुनःप्र
 कोष्ठतेतोयंतंस्वादितमादिशेत् ॥ २ ॥

धुकसाधितं ४४ पाकं शीतकषायवापिवेत्तितज्वरापहं अथपाचनं कर्त्तुं कर्त्तुं फलं मुस्तं पाठा कटुकोहिणी प
 कं सशर्करापीतं पाचनं पैतिके ज्वरे ४५ अथवा पाचनं प्राक्षापटोलं सकिरातकं सधनया संभूतिं वं मुस्तापर्वटकं
 तथा ४६ किराततिक्तं ह्रीवेरमामलकाफलं मधु ज्वरघ्नं तप्योवेच्छीतं पाचनं पैतिके ज्वरे ४७ अथशमनं वि
 श्रां बुपर्वटोशीरघ्नचंदनसाधितं दद्यात्सु शीतलं वारितं छर्दिज्वरदाहनुत ४८ पादशेषः कषायः स्याद्यः
 षोषे गुणोभसि कथितो तच्च उंगादिर्न निषिद्धो न वज्वरे ४९ यदस्मत्तशीतासुषुं गादिः प्रयुज्यते कर्षमा
 ज्ञततो द्रव्यं साधयेत्तस्यैकेभसि ५० अर्द्धं सत्तं प्रयोक्तव्यं पाने पेयादिसंनिधौ ५१ अथष उंगादिः किराता म्ला
 मतोशीररजः शीतादप पत्रकैः काथो बम्यो धट्टा सपित्तकैः दक्तमापरः ५२ गुड्डी मुस्तधान्याकं मधुकं कटुरो
 हिणी तस्मात्प्रलाहचिच्छर्दिपित्तज्वररोगाः ५३ मधुकं त्रायमाणं तु पिप्पली मूलमेव च किराततिक्तं के ति
 क्ता मुस्तकं सविभीतकं सशर्करापीतमेतत्पित्तज्वरनिव हं ५४ गुड्या मलकैर्युक्तः केवलो वापि पर्वटः पित्तज्व
 रं हरेत्तर्णी दाहशोषभ्रमान्ति ५५ पटोलपत्रनिः काथो मधुना मधुरीकृतः तीव्रपित्तज्वरामर्दी पानात्तदाहना
 शनः ५६ श्रीपर्णी चंदनोशीरपरुषकमधुकजः शर्करामधुरो हंतिकषायपैतिकं ज्वरे ५७ उद्वंरशिपाहिजा

समतापैलिकेज्वरे पयोलेन्द्रयवकाथः समधुः पित्तनाशनः ५८ चंदनोशीरहीवेरमुस्तालोहितपर्पटैः चंदनादिर
यंकाथोदाहन्वरविनाशनः ५९ इतिलबुचंदनादिः मलयचपिपुविश्वाबालकंप्रकंचनलरुहकडमुस्तासारिवा
हारहृग अतिविषयवयष्टीकल्पितस्तुभ्यभागेहरतिगुरुवपीजचिन्नसंतापमूर्छा ६० इतिवृक्ष्वंदनादिः अथ
शोधने सखेउंचतवचूरीपित्तैतिकैर्विरेचनं द्राक्षाहारज्वधंचर्मकाथस्तिकाभयान्नितः ६१ सशोषभ्रमनरामूर्छा
पित्तज्वरप्रलापनुत द्राक्षाभयापपेटकावृत्तिकाकाथंससम्पाकफल्नंविदध्यात प्रलापमूर्छाभ्रमदाहशोषंतस्मा
न्वितेपित्तभवेज्वरेच ६२ अथरक्तपित्तज्वरः भूनिंवातिविषालोभ्रमुस्तकेन्द्रयवामताः वासकंजागरंविल्वं क
षायोमाक्षिकान्नितः ६३ आसंकाशंचविडेरंरक्तपित्तंज्वरंजयेत् हीवेरंचंदनंधान्यंप्रकंयषिकामता ६४ वृ
षोशीरयुतःकाथःशर्करामधुसंयुतः रक्तपित्तंजयेत्युग्रंतस्मादाहन्वरापहः ६५ आटरुषकमदीकापण्याक्षा।
थसशर्करः मधुमिश्रःश्वासकासरक्तपित्तज्वरंतक्त ६६ वृषपुष्पछर्दिरसःशर्करामधुसंयुतः रक्तपित्तज्वरंहति
श्वासकाशंचकामला ६७ पीत्वासशर्करंक्षौद्रंचंदनंतंडुलांबुना दाहंतस्माप्रमेहेभ्योरक्तश्वावात्रमुच्यते ६८ स्वर
सोमातुलंगस्यसंयुतोमधुसर्पिषा तालुशोषेप्रदेयोयमूर्द्धदेयससैधवः ६९ पथ्यातिलवृतक्षौद्रैर्लेपोदाहज

रापरः कासासक्तिज्वीसर्प्यासानहंज्वरानां ७० हरीतकीप्रियंगुश्रपिपलीलोभ्रमेवच सवैहरिशनेजोहासस्यो
 दामुखधावने ७१ एतेनकदुभावश्चमुखरोगःप्रशाम्यति वक्त्रंविशदतामेतिभक्ताकांक्षाचजायते ७२ शीतभंजीरसो
 प्यत्रगुंजैकःसितयासरु पित्तज्वरंहरेत्तृणैश्चर्ममुत्तानुपानतः ७३ रतिरक्तपित्तचिकित्सा मधुरातिगुरुस्निग्धदधिदु
 ग्धनवान्नकैः अग्न्यायामदिवास्वप्नैःकफःस्यादिषमासनैः ७४ कासश्चासप्रति — श्यायप्रसेकस्त्वर्घरोचकाः
 निद्रागुरुत्वंहृत्साससैमित्योह्नाभिलाषता ७५ श्वेततांभजतेत्वक्विदनखमज्रमुखाक्षिषु जिह्वाश्वेताघना
 चाद्रौमुखंमणिकफाविलं स्पर्शशीतार्द्रताज्ञेयाशङ्केगंभीरतामता नाडीश्लेष्मज्वरेहंसपाएवनकपोतयोः ७६
 कुकुरस्यगतिधनेलिंगश्लेष्मज्वरेविदुः पानोयंपादशेषंस्यादुसंस्तोकंतथाहितं ७७ कफजेकफवातोत्येमहाग्नि
 बलजंतुषु धैर्येनैःसप्तभिःश्रुद्धिःकार्यशीतवसंतयोः ७८ श्रीपर्णीवित्त्वविदकर्णीतकीरेपाटलांघ्रिभिः सयवेः
 कथितापेयाश्लेषज्वरहरादुतं ८० मुद्गयूषोदनश्चापियफकोलत्यजोपिवा दिवानिशोनकुर्वीतविधिःस्यात्प्रे
 षिकेज्वरे ८१ अणचने लुगमलौषधदीप्यसिंधुक्षारकणायुतं पाचनंकफजेवाथयवान्युग्रावचौषधं
 ८२ अथवावषगंगेयंशृंगवेरंदुलभां कृष्णकौटजवृक्षबीजकदुकीकीटद्विषश्चित्रकं^{वकाइमि}द्रैःकायेधिक

विश्वमेघजवचामूर्वाविषाजीरकेः एलागमरेणकोषणुकीचयेभक्तसायुतेर्भाङ्गीदीप्यकसर्वपैश्चकफ
जेकुर्याज्वरेपाचने २३ अथशमने कटुफलोग्रभयाह्व्यंजीभनिवपपटुं भाङ्गीरासचसक्षौद्रः काथे
हंतिकफज्वरं २४ निवविश्वामृतासुरसुंठीभनिवपुष्करं पिप्पल्योचरुतीकाथोहंतिकफज्वरं २५ सिं
दुवारदलक्ताथः कणांश्चः कफजेज्वरे जंघयोश्चवलेक्षीरोकर्णेचपिहितेपिवेत् २६ कंठकारीकणांश्च
गीगुडूचीकाथपानतः कासंश्वासंज्वरंश्चलंमंसगिन्पीनसंजयेत् २७ दशांश्चिब्रजोवाथसुंठीरोहि
षजोथवा मुस्ताटूरुषजोवापिसक्तस्राक्षौद्रजोहिवा २८ चत्वारुपादिकाः काथाः श्लेष्मज्वरहरमता वा
सापद्येलत्रिफलादिनातिक्ताक्ततोथवा २९ तिक्तानंतानिशाव्योषशताह्वमिः शृतंजलं पिवेत्कफज्वरं
द्योरहंतिकाशसमन्वितं ३० कटुफलं पौष्करं शृंगीकडुकं मुस्तकंसटी समस्तान्येकशोवापिसक्ष्मचूर्णा
निकारयेत् ३१ तस्यार्द्रकरसक्षौद्रं लिप्तात्कफविनाशनं श्लानित्वा रुचिच्छर्दिकासम्प्राप्तयापहं
३२ कडुकंचित्रकं निंबं हरिद्रातिविषां च चो कृष्टमिंद्रयवंमूर्वापटोलैरपिसाधयेत् पिवेन्मस्वि संयुक्तं ।
सगुडं कफजेज्वरे ३४ अजाजीशर्करायुक्तादाडिमस्परसेनवा रुचिष्णोमधुनायुक्तः कर्तव्यः कवलग्र

६५ अथशोधनं सद्योभुक्तस्यसंजातेज्वरेसामेविशेषतः वमनंवमनार्हस्यअन्यथाव्याधिकद्रवेत् ६६
 कृष्णामदनसिंधूत्यकल्कंक्षौद्रसमन्वितं पाययेन्मधुकक्कायमेतदमनमुत्तमं ६७ अथरसः शीतभं
 जीरसोप्यत्रदेयोगुंजात्रयोन्मितः सव्योषःस्नेहजानरहंतिवासाशुंध्यनुपानतः ६८ इतिस्नेहज्वरसि
 कित्सा ॥ इतिज्वर्यतिमिरभास्करेवातपित्तस्नेहज्वरचिकित्सानामंपंचमोऽध्यायः ॥ अथद्वंद्वज्वर
 त्रितयचिकित्सा निदानंमिश्रितंजेयंद्वंद्वजेतुज्वरत्रये छर्दिर्मूर्च्छाशिरोर्तिस्त्रुमिथ्यावाकरोमहर्षणो
 १ ज्वंभाकंपोहाहमोहोशोषःपर्वव्यथाहृचिः अनिद्रताभ्रमश्चैववातपित्तज्वराकृतिः २ वातपित्तज्वरेना।
 डीसर्पन्नेकगतिमुहुः मूत्रंतुमिश्रितंयद्यसिद्ध्यर्थंतैलसन्निभं ३ मलःसफेनिलःश्यामःपीतेरक्तेचक्षुषी
 रक्तेसपीतकेवापिमुखेकायायतिक्लता ४ जिह्वाधस्त्राखरारक्ताशठैवैवयदृक्षया स्पृशेत्शीतोस्त्रताजे
 यालंबनंनवपंचवा ५ अष्टभ्यःपंचशिर्षंतुक्त्वाशीतंपिवेज्जलं अथपेया विश्वावलाप्यकरीनाश
 रंधान्यकोत्पले रक्तेपेयाक्लतादेयावातपित्तज्वरापह ६ दाडिमामलमुद्गानांयषश्चानिलपेतिके इस्वम
 लकजोवापिवातपित्तज्वरापहः ७ किराताद्वेषधानंतासद्विज्ञैर्वातपित्तके पाचनंशमनंवायवातपित्तज

ज्वरं हरेत् ८ गुडनीमुस्तकैरातं विश्वमेव जं पंचभद्रमिदं रज्जातं वातपित्तज्वरं जयेत् ९ छिन्नापर्वटवित्तादसौवोभिर
 यथाकृतः वातपित्तज्वरे देयं पंचभद्रमिदं शुभं १० पटोलमुस्तासेपाकनिंबयष्टिनिशासुरैः सोशीरैर्मैरुद्राहसां
 त्रिपितामलापरः ११ बलाभार्ग्यमृतेरुचंदनोशीरपर्वटैः उपकुल्यादहीवेस्त्वषायं प्रपिबेन्नरः १२ पर्वमेदशिरः
 कंपवातपित्तज्वरापरः पटोलीपिचुमंदं वामताकडुकरोहिणी यथाहितः कषायः स्याद्वातपित्तज्वरापरः १३ द्रा
 क्षासधुकमधुकरोध्रकाश्मर्यसारिवा मुस्तामलकहीवेरपप्रकेशरपप्रकं १४ मरणालचंदनोशीरनीलोत्पलप
 ल्पकं फांदोहिमोवाद्रासादिर्जातीकुसुमवासितः १५ गुडोमधुसिनालाजैर्जयत्यनिलपित्तजं १६ ज्वरं मंदात्ययं छ
 दैर्मूत्रोराहं भ्रमं श्रमं ऊर्ध्वगं रक्तपित्तं च पिपासां कामलां मणि १७ त्रिफलाशात्मलीरासाराजवृक्षारूपकैः श्र
 तमं भोहरत्याशुवातपित्तोऽवेज्वरं १८ किराततिक्तममतां द्राक्षामामलकीं सरीं निःकाश्यपित्तानिलजेतत्काथं स
 गुडं पिबेत् १९ **अथ रसः** त्रिफलामतलोहं च भृंगराजं च चूर्णीतं चूर्णमर्जुनपत्रस्य तदेतौ च शिलाजतु २० श्र
 षांतुल्य तुल्योष्णं सर्वेषां च समासिता सौंद्रेण वटिकाकार्यो कर्षमात्रं भक्षयेत् २१ वातपित्तज्वरं हंति सनुपानं
 विना गुटी २२ इति वातपित्तज्वरचिकित्सा स्तेमित्यं पर्वणां भेदो निशास्वेदो यमो रवं शिरोग्रहः प्रतिश्यायः काशः श्वा

सोतिश्लवान् २२ संतापोमध्यवेगश्चातश्लेष्मज्वराकृतिः वातश्लेष्मज्वरेनापी गतिः सर्पमरालवत् २३ मूत्रं
 धूम्रं सितं स्निग्धं सौवीरेण समं हि वा मलः श्यामा रूपाः स्निग्धश्चक्षुरादौ च धूम्रं २४ मुखं कषायमधुरं निस्त्राश
 मासितार्द्रितः शब्देद्युर्गतामेति स्पर्शशीतार्द्रता भवेत् २५ लेघनेदिग्मतं चांबु प्रोक्तमर्द्धवशेषितं २६ अथपे
 यद्विः गोक्षुरं बहती दंडं ^{सालिपती ८ पितृती} गुहाचातिगुहापि च २७ कृतापेयाश्वासकासवातश्लेष्मज्वरार्तिषु शुष्कमलकएष
 सुवातश्लेष्मज्वरे हितः २८ अथपाचने वातश्लेष्मज्वरे स्वेदं कारयेत्तु विधानवित् किराताक्षामताविश्वेः
 पाचनं कफवातजे २९ तस्मान्निते वातकफज्वरार्तोऽसश्वासकाशा रुचि विद्विंशे हितं जलं दीपनपाचने च पटोल
 सुदीजवपि प्लीनां ३० अथशमनं कफफलं दाहभाज्यं द्रवचाधान्यकपर्पटैः साभया विश्वनिवैश्च कायो।
 हिगुमधुतृकः ३१ कफवात — ज्वरं काशघीवनंश्वासशोफनुत् मुस्तापर्वटकं मुंठी गुडचीसदुरालभा ३२ कफ
 वातारुचिद्विद्विंशोऽश्वज्वरापरः आधौ शृंक्षुमता काशपिप्ली चूर्णं संयुक्तं वातश्लेष्मज्वरश्वासकासपीनसश्
 लज्जित ३३ दशमूलोत्सः पेयः कणापुक्क कफानिले अविपाकेति निद्रायां पार्श्व — रुक्श्वासकाशके ३४ क्षुद्रौ
 षधामतामूलवषाक्षामतैरेथ मुस्तो षधामतातिक्लं चतुर्भद्रमिदं हि वा ३५ गुडचुत्यः सक्लौ वाचं प्यदं वाद्य।

नाभया श्लेष्मतातज्वरंश्चलंश्चासंकासंजयेति हि ३९ मातुलुंगफलकेसरोद्धतसिंधुजन्ममस्त्वान्वितोमुखे हे
तिवातकफरोगमास्यगः शोषमाशुजडतामरोचकं ३७ सभनिंभामृतादाहकटुफलंकटुकावचा कषायपाययेदा
श्ववातश्लेष्मज्वरापहे ३८ पर्वभेदशिरः कपकासा रोचकपीडिते ३९ अथारसः सतकंठकण्ठगंधशुद्धचूर्णस
मंसमं सताचुडिगुणंदेयं जैपालंतुषवर्जितं ४० सैधवंमंरिचं चित्वा त्वग्भस्मशर्करापिच प्रत्येकं सततुल्ये स्या
ज्जंवीरेर्मर्दयेद्दिनं ४१ रसः शीतारिनामायं वातश्लेष्मज्वरापरुः डिगुंजस्तप्रतोयेन शीतज्वरहरः परः ४२ इति
वातश्लेष्मज्वरचिकित्सा ४ लिप्प्रतिक्तास्पतातं द्रामोहः काशोरुचिल्लवा मुहुरीहो मुहुरीहो सादृष्ट्रासविभ्रमाः
चक्षुर्मंदः श्रवसंभोस्वेदः पित्तकफज्वरे नाडीपित्तकफोद्भूताभेकहंसगतिर्भवेत् ४३ मूत्रं सपाटलं स्निग्धं मलः पी।
ताहाणः स्मृतः नेत्रे तु मेकवर्णाभे मुखं मिष्टं सति क्लृप्तं ४४ जिह्वा सपाटला लिप्ता शोभंभी रसस्फुरः स्पर्शशीतो
स्तोत्रेवलंबनं नव ४५ पंचकं ४६ जलमष्टगुणं शोषं कृत्वा शीतं पिवेन्नरः अथ पेयादिः पठोलयवधान्याकमुद्राम
लकचंदनैः पेयाश्लेष्मणिपित्तोत्प्रेज्वरे तृच्छर्दिदाहनुत ४७ मुस्तापर्वटकेण तनिर्यहेन प्रसाधितः कफपित्तज्वर
हरो दधोधान्यपठोलयोः ४८ अथ पाचनं आरवधपठोत्सादिः पाचनं कफपित्तजे पठोलीधान्यजोवापिपठोत्सोऽथ

धजोपिवा ४० अथशमनं अमतेन्यवारिष्यपटोलंकदुरोहिणी नागरचंदनंमुलेपिप्लीचणीसंयुतं ५ अमता
 एकमितेनित्यतश्चेष्टान्वरापहं हृत्तासातेचकछाईरह्ना राहनिवारणं ५१ भाईस्थिराहृदिव्याधौविश्वगोक्षुर
 पोष्करैः पित्तश्लेष्मज्वरखासपाश्चात्यहृदिकासहृत् ५२ गुडूचीलोहितंशुंठीहीवेरंकटफलंनिशा कफपित्तज्व
 भ्रूयंकासहृत्लनाशनः ५३ पटोलंचंदनंमर्वातिक्तापायामृताकैराः पित्तश्लेष्मज्वरछाईराहकंडूविषापहः ५४
 पिबुमेदशोः एाचंदनपप्रकपीयषवज्ररीधान्यं कफपित्तजनितमुत्पलादाहृद्वमिकरंज्वरंजयति ५५ गुडूचीव
 हतौयुग्मसटीरावीकणावषेः पटोलनिवभ्रनिंवकायःपित्तकफज्वरे ५६ वत्सकंप्रकाष्ठंचनागरचंदनाम्ये पटो
 लधान्यकंचैवकाथोमधुसमायुतः ५७ कफपित्तज्वरंशूलंदाहंहंत्यंघ्रिपाणिजं द्राक्षाशंपाकधान्याककडुकामुल
 मंथिकैः पकंहन्यादुदावर्तंशूलंपित्तकफज्वरं ५८ नागरेन्यवंमुलेचंदनंकदुरोहिणी पिप्लीचणीसंयुक्तंकषापंतु
 पिवेन्नरः ६ भ्रममूर्च्छाहृदिछाईपित्तश्लेष्मज्वरापहं पटोलीवासकंचैवमुलकंरक्तचंदनं ७ धान्यकंपर्पटेशुंठीउशी
 रंकदुरोहिणी समभागेःश्रुतंतोयंसर्वज्वरहरंपिवेत् ८ पितामृगसहशूलधूमम्लपित्तविनाशनं यवपप्रकधान्या
 कंदेहरिद्रसचंदनं ९ गुडूचीदेवकाष्ठंचतेजोह्लासदुरालभा काथयित्वापिवेत्काथंकफपित्तज्वरापहं १० पिपासाहृ

हिंदाहध्रमामध्वंस्त्रिदीपने ११ अथरक्त शुद्धं सतं विषं गंधं मरिचं देकं रातथा च नु सुल्पासिता योज्या मस्यपितेन भा
वयेत् १२ त्रिदिनं मरेयेते नरसो ये चंद्रो यरु द्विगुजमार्कद्रावैः पथ्यंशीतो रक्तं पुनः १३ तक्रमक्तं च वंताकं पथ्यं तत्र
प्रदापयेत् त्रिदिनात्पित्तश्लेष्मोत्पमस्यग्रेनाशयेज्ज्वरं १४ :: इति पित्तश्लेष्मज्वरचिकित्सा :: इति ज्वरतिमिरभा
स्करे दंडजज्वरचिकित्सानाम षष्ठोऽध्यायः :: सप्रमः सन्निपाताख्यो ज्वर एको यमीरितः तस्य भेदा न्यथ गवस्येनाना
शास्त्रानुसारतः १ स्निग्धास्तो स विदाही तीक्ष्णामधुरैस्तीक्ष्णैः श्रुत्वा सवान्ये कान्योन्यविरुद्धभरिविषमाहोः प्रदुष्टं
बुभिः क्रोधैः स्त्रीरमरौः शुचागुरुपलाशाहारशीतातपैर्देशर्जुन्यहोषतोपि च नृणां स्यात्सन्निपातोदयः २ अस्त्रस्निग्धोऽस
तीक्ष्णैः कटुमधुर — सुरतापसेवाकषायैः स्वादुक्रोधा रित्स्त्रैर्गुरुतरपिशिताहारसोऽदित्यशीतैः शोकव्यायामचिंताग्रह
गणवनितात्यंतसेवाप्रसंगैः प्रायः कुप्यंति पुंसां मधुसमयशरद्वर्षेणो सन्निपाता ३ पाद्योत्तरं अकस्माच्छीलविकृतीरक
स्यादपुरुजमं अकस्मारिद्रियोत्पत्तिः सन्निपातस्य लक्षणं ४ सन्निपातज्वरे नापी सर्वज्वरगतिंगता काष्ठकूरस्य च त्रा
णां विचित्रगतिर्संगती ५ मंदं मंदं शिथिलशिथिलं व्याकुलं व्याकुलं वा स्थित्वा स्थित्वा बहति धमनी याति नाशं च स ह्मा
नित्यं कंठे स्फुरति पुनरस्य गुली संस्पृशेदाभावैरेवं बहुविधतैः सन्निपातादसाध्याः ६ मूत्रवर्णो हरिद्रामं कृत्स्नवातैस्तस

आमाशयदूरयेकंठशिरःसंघट्टः
पंचकफस्यानानि ४॥ ६ ॥

निभं मलं क्लृप्तः सितः पीतो गिरुंधो वा हविः सुतिः १ लोचने कलुषे रक्ते निर्भग्ने तं दिताक्षिणी मुखे स्वादु न जानाति घ्नी
वने कफलोहितं २ जिह्वा क्लृप्ता रूपा शुष्का स्फुरिता कंठकैर्युता शठेत्युच्चैः प्रत्यपनं ३ मोनं वा कंदनं हिवा ४ स्पर्शे सरोरा
लो शीतं राहं गपि मुहुर्मुहुः किंचित्क्रियाक्रमेव क्षिणास्त्रेभ्यः शरणं प्राप्ते ५ वर्धनैर्वा विहीनस्य हायनैरुद्धितस्य च कफ
स्थानानुपूर्वा हि सन्निपातज्वरे क्रिया ११ हीनस्य वर्धना अपि वृद्धयोरपि हायनयः हायनादतिवृद्धश्च हीनयोर्वेदिसंभवः
१२ ततः समत्वं दोषाणां सामस्यानं कफस्य तु तत्र स्थानं क्रिया तदा १३ तत्र चिकित्सितं १३ यथा दोषस्तयं चैव ज्वरा शोषा
नुपाचरेत् सन्निपातार्तावे मग्नं योभ्युद्धतिमानवं कस्तेन नक्तो धर्मः कांच एजानं सोर्हति १४ मृत्युं जयति युद्धेन रोभ्यो
तरति सौं बुधिं यो वैद्यः सन्निपातार्तिनाशनयति मेघजैः १५ सन्निपाताख्यकल्याणि रसमानं नरं तु यः संजीवयति
तेनेह को न धर्मः क्लृप्तो भवेत् १६ राहो हि मां बुनासे कं क्षुधि मां सरसोदनं कंठे हृतं नृपि जलं शीतं नेष्टं त्रिदोषजैः १७ सर्वे
सुसन्निपातेषु नक्षोऽमवचारयेत् शीतोपचारोऽसौऽस्याच्छीतं चात्र विहस्यते १८ क्रियाभिस्तुल्यरूपाभिः क्रियासांका
र्यमिष्यते भिन्नरूपतया तास्तु तेन कुर्वति दूषणं १९ सन्निपातज्वरो यन्नं हित्वा तं प्रीतिवारयेत् उपद्रवः कष्टतमो ज्वराणां
सविशेषतः २० असाध्यः सर्वरूपो मोक्षदुःसाध्योऽल्पिते गकः धार्मिकस्य धनाद्यस्य साध्यः स्यात् २१ तृजितग्रहः २२ उल्लो

रामः

पसेवासततंसन्निपातेप्रशस्यते वर्जयेच्चरिवास्वप्रंथितिसत्वंसमाश्रयेत् २२ सन्निपातज्वरेपर्वकुर्यादायकफाप
 हं चिकित्साश्लेषाणिक्षीणोनाशयेत्पित्तमारुतौ २३ निरलेस्तेष्वणित्वस्यस्रोतस्सद्वाहितेषुच लाघवंजायतेस
 द्योतस्माच्चैवप्रशाम्यति २४ लंघनंवालुकास्वेदोनस्यनिष्ठीवनंतथा अवलेहांजनंचैवप्राक्योम्यंत्रिहोषजे २५
 तद्यथा त्रिरात्रंपंचरात्रंवादशरात्रमथापिवा लंघनंसंनिपातेचकुर्यादाद्योप्यदर्शनात् २६ स्वेदनं वालुकास्वर्परेभ्यः
 शाकांजिकाक्तापटावन्ता हंतिलेद्यदातकपंशिहृशब्दांगवेदनां २७ नस्यं सरसार्जकनिर्यासोमधुव्योषससैंधवः
 मोहश्लेषानिलोद्रेके संज्ञानाशविमोक्षराः २८ मधुकसारसैंधव्यवचोषराकराणां समाः स्फुरांषिष्टांभसानस्यं
 दद्यात्संज्ञाप्रबोधनं २९ रसगंधकतुल्यांशंधनरफलजैर्देवैः मर्दयेद्दिनमेकंनुतनुत्संत्रिकदुसिपेत् ३० उन्मत्तारण्यो
 रसोनामनस्योस्या त्सन्निपातजित् अथप्रथमनं फलेच्छत्याः सकलांसविश्वं रणितं मृदु ध्रातोप्रथमनंकार्येचे
 दाक्षवधुबोधनं ३१ अथकवलग्रहः आर्द्रकस्वरसोपेतं सैंधवंकडुकत्रयं आकंरंधारयेदास्येनिष्ठीवेच्चपुनःपु
 नः ३२ तेनास्या हृदयेश्लेषामन्यापार्श्वशिरोगलान् लीनोप्याकृष्यते शुष्कोलाघवंचास्यजायते ३३ पर्वमेदो ज्वरो
 मूर्च्छानिद्राश्वासगलामया मुखसिगौरवंजाग्रमुन्मत्तेशश्चोपशाम्यति ३४ सकृद्विनिश्चनुः कुर्याद्दुष्प्राप्तो वलावत्सं ए

श्रीगुरुः

२०

ज-वि-भा-

तदैपरमंप्राहर्मेघजं सन्निपातिनां ३५ निष्ठीवने त्रिकटुचविकापण्याचूर्णसैववसंयुतं तेन दंतोत्तयाजित्वां वृषये
तात्सुक्यं तथा ३६ निष्ठीवने गलेऽक्षिहृदि कृत्वा फलसदनं दध्ना संवासमाप्नोति पदं बुरुते ततः ३७ अष्टांगावलेहि
का कटुफलं पौष्करं शृंगी घोषं या संचकारवी प्रज्ज्वा चूर्णीकृतं चैतन्मधुना सह लेहयेत् ३८ एषा वलेहि का हं
तिसन्निपातान्सदा हृणान् हिक्कांश्चासंचकाशं च कंठरोगं नियच्छति ३९ एतद्योज्यं कफोदके चूर्णमाद्रिकैरसैः
ऊर्ध्वजंतुज रोगधीसायं काले वलेहि का अधो रोगहरी तत्र सा पूर्वभोजनोत्तरा ४० अथ नस्यं आद्रिकस्वरसो
पेतं सैंधवं कटुकत्रयं अप्रबोधे मुखे दद्यान् नस्यं हिमरिचं नवा ४१ अथांजनं शिरीषबीजगोमूत्रकरा मरिच
सैंधवै अंजनं स्यात्प्रबोधाय सरसो न शिलावचैः ४२ जिह्वा लेपः उच्छृणां सुदितां जिह्वां प्राक्षया मधुयुक्तया
लेपयेत्सद्यतेनास्यं सन्निपातात्मके ज्वरे ४३ उद्धूलनानि सजीरकस्त्राकदुर्तु विधत्तं वंदलपत्रासितजीरकोमै
हरीतकी कटुफलरुक्कुलप्यैरुद्धूलनं स्वेदमयां करोति ४४ आकलकं विषं कृत्वा देमदु - फलभस्मकं एकैका
एचतुर्भागैरुद्धूलनं स्वेदशैत्यहत् ४५ दध्ना शमनं प्रशमयति दध्ना मरिचकुंधुरककैश्च पत्रवैलेपः फेनोथविम
लयजरसमिश्रो रिष्टा जसपदि ४६ अथ मूर्छां स्निग्धमामलकं पिप्पला प्राक्षया सह संस्मृजेत् विश्वमेघजसंयुक्तं

रामः

२०

मधुना सह लेहयेत् ४२ तेनाशुशाम्यते मर्ज्जकाशश्चासौ तथैव च तं श सैधवं स्वेतमस्मिन् सर्षपाः कुष्ठमेव च वस्तम
त्रेणापिष्ठापि न स्युः तं शनिवारणं ४३ अष्टांगं मधुना लिप्ता दार्द्रकस्य रसेन वा प्रमोहं हारणं हंति तं शका स समन्वि
तं ४४ जलमप्यवशेषं तुलं धनं प्रागुदीरितं शस्ते सुलं वितस्यादी मंडयै रूपाचरेत् ५१ **अथ मंडः** पाचनो दीपनो
लाजामंडस्तेनोत्पद्यते अतो यं दशमूलादि साधितो भिषजातः ५२ यक्कोलकुलत्थानां मुद्गमूलकशकयोः
एकैकं मुष्टिमाहृत्य पचेदष्टगुणो जले ५३ पंचमुष्टिक इत्येष वातपित्तकफापरः शस्यते तुल्यशूले च कासे श्वासे क्षये
ज्वरे अयं च विश्वधान्या कयुक्तः स्यात्स प्रमुष्टिकः पूर्वार्द्धं कृदिशेषेन सन्निपातं हृष्येत् ५४ इति पंचमुष्टि स प्रमुष्टि
यूषो **अथ पाचनं** सन्निपाते मृता विश्वभूतिं वा देस्तु पाचनं पिप्पली चूर्णा सहितं पंचमूल द्रव्यस्य वा ५५ एको
ल्वणो द्यौर्ल्वणो षट्हीनमध्याधिकैश्च षट् समैरेको विकारश्च सन्निपातास्त्रयो दश ५६ विस्फारकः शी प्रकाशो पु
ष्पणो विधुसंज्ञकः मकरीफलं वैशारिका का कोष्ठिका हृद्यः ५७ संमोहो याम्यक्रवत्तपालका कूटपालकः संधि
गांतक रूपाश्चित्तविभ्रमकारिका ५८ कंठकुञ्जकशीतांगतं रिका सप्रलापकाः रक्तपीवी भुग्ननेत्रो भिन्या सोति
रुका भिष ६ केचिदिह सन्निपातास्त्रयो दशा ह्युक्तो देहो वै उक्तमध्यहीनैकदित्रिकयोगभेदतः ६१ एकैः

श्रीगुरुः

९८

ज्व. ति. भा.

सुतरोक्षीणोर्द्धाभ्यां बाभ्यां तथा च षट्समध्यसेनक्षीणोऽष्टतुल्यक्षीणोऽत्रयोदशः अंतर्दोहोदं उपपातौ तकारव्यः
कुंभीपाकः प्रोक्तः नावः प्रलापी एतादाहो भूतहासो जघोषो हारिः संशोषि संन्यास संज्ञो ६३ यंत्रापीड्योत्पमी।
सन्निपाताः ख्याताः पूर्वेऽश्रुतेन स्वतंत्रे एकोनचत्वारिंशतो लक्षणं च चिकित्सितं वक्ष्ये हं सन्निपातानां क्रमात्
शास्त्रानुसारतः ६५ तद्यथा वातोत्पन्नाः सन्निपातो नाम्ना विस्फारकः स्मृतः तस्मान्नस्माज्ज्वरग्लानिः पार्श्वे
गृष्टि संक्षयाः ६६ पिडिकोद्धेष्टनं सह ऊरुसाहो बलक्षयः सरक्तं चास्य विण्मूत्रं शूलं निद्रा विपर्ययः ६७ निर्भि
द्यते गुदं चास्य वस्तिश्च परिदृश्यति आयस्यते मिद्यते च हिकते विलपत्यपि ६८ मूर्च्छते गायते रौति सन्निपातस्तु दाह
णः वाताधिके सन्निपाते दशमूलं प्रयोजयेत् ६९ वित्वाग्निमंथय्यो नाककाशमरी पाटलास्थिरा त्रिकंठकं ७०
पर्णीकं हृती कंठकारिका ७१ दशमूलमिदं स्यानु सन्निपातज्वरापहं अविपाकानिलश्लेष्मतं शपाश्वार्थीर्निकाश।
नुर ७२ पिप्पली चूर्णं संयुक्तं कासहृत् दाहनाशनं समस्तं पंचमूलं तु दद्यादतोत्तरे ज्वरे ७३ भूशोऽसंबासुलोऽसंबाद
ष्वासेष बलावलं इति विस्फारकः पित्तोत्पन्नाः सन्निपातः शीघ्रकारी त्वसाध्यकः तस्मिन् दाहो ज्वरो घोरो बहिरंत
श्च वर्धते ७४ पीतविण्मूत्रता मूर्च्छा स्वेदः स्यादल संक्षयः शीतं च सेवमानस्य कुण्ठतः कफमासूतो ७५ ततश्चैनं प्रवाधं

राम.

९८

तेहि काश्वासप्रमीलकाः विसृजिकापर्वभेदः प्रलापो गौरवंकमः ७५ नाभिपार्श्वे रुजां बद्धिरस्तिन्नस्य प्रवर्तते स्वे
 यमानस्य रक्तं च स्रोतोभ्यः संप्रपद्यते ७६ श्लेष्मणीयमानस्य तस्मात्काश्वासश्च वर्धते जलौकाभिरस्य क्ता बोलेषः शो
 णितनाशनः ७७ नहि जीवत्यहोत्रे रोमेतेना विष विग्रहः पित्तोत्पत्तौ सन्निपाते काथः सुंछादिको हितः ७८ शुंठी
 पुष्करमूलं च गुडुची विषभेषजं तिक्तकं त्रायमाणं च पिप्पली सदुपलभा ७९ व्याघ्री पर्वटकं रास्ना चाभया कटुरो
 हिणी देवराहवचा भाङ्गी समभागानि कारयेत् ८० एष सुंछादिको वर्गः सन्निपातज्वरपहः श्वासं कासं हि वा निघ्नो
 रात्रौ जागरणं तथा ८१ मुखशोषं तृणं दाहं त्रिदोषं च नियच्छति मुस्ता पर्वटकोशीरे देवराहमहोषधं ८२ त्रिफला
 धन्यकं चैवेति हिः ^{कटस रेया} धन्यकं संचनी लौका कं पि ^{गणैः} लैर्बत किरात तिक्तकं पाठा चंडा कटुक रोहिणी ८३ मधुकं पिप्पली मूलं मुस्तारि
 मन्वास्तमे ४ गण उच्यते पित्तो नरे सन्निपातैर्शिरोग्रहे उरस्तं भंशि हृत्प्रलं हंत्ये कोष्ठादशो गकः ८४ इति शीघ्रकारी कफोत्प
 राः सन्निपातो नाम्ना यं पुष्पराभिधः कामान्मोहाच्च लोभाच्च भयाच्चायं प्रपद्यते ८५ तस्य शीतज्वरस्वप्नगौरवाल
 स्य तंद्रयः छर्दिर्मूर्च्छा भ्रमो दाह तस्मारोचक हृद्ग्राहः ८६ वेष्टनं मुखमाधुर्यं श्रोत्रा रुद्धि निग्रहः हृत्कासश्चा र
 निभ्रौंति काशः श्वासस्तथैव च ८७ अथात्राश्मातिमुक्ते च त्रिरात्रं च स जीवति मेरोगतः स्वयं साक्षात्कालरूपो

श्रीगुरुः

१६

ज्योतिष्भा.

इवापरः २२ कफाधिके सन्निपाते बहत्याद्यं प्रयोजयेत् बहृत्यो पौष्करं भाङ्गी सटी शृङ्गी इरा लभा वसक स्य च वोजानि
पटोलं कटु रोहिणी बहृत्यादिगणाः प्रोक्तः सन्निपातज्वापहः २३ कासादिषु च सर्वेषु हितः — सोपद्रवेषु च कफो
नरे बहृत्यादिर्गणो वा दशमूलपुक् २४ वीज एतद् ईकरसः कणा सैधव संयुतः सन्निपाता हविश्चासका सगुल्मा
पित्तमांघ्रिजित् २५ इति पुष्पराः वातपित्तोत्थणोर्दोषैः सन्निपातो विधुर्मतः तेन ज्वरो मरुत्सङ्गा मुखशोष प्रमील
काः २६ आध्माना हवितं शश्चका सश्चा सभ्रमश्चमाः शिरो रुक् गौरवं घटं सजे यो लक्ष्मणौ रिमेः २७ दशमूली सपी
रास्त्रा पौष्करो ग्राम्जौषधं त्रायं ती कडु का भाङ्गी पाठोशी रकिरातकं २८ धन्वा सत्त बन्धु स्त्रा त्वमया घटपटं
यष्टी सग्रंथिकैः काथो हंत्ये य विधु संज्ञकं २९ इति विधुः श्लेष्म वातोत्थणः सन्निपात सुमकरी स्यतः तस्माच्छी
तज्वरो निद्रास्तु नृत्ना पार्श्व संग्रहः ३० शिरो गौरवमाल स्य मन्वा स्तंभ प्रमीलकाः उदरं दृष्टे चास्य कटी वस्तिश्च
दृष्यते ३१ संध्यास्थि शिरसः शूलं प्रलापो गौरवं भ्रमः दशोधिः रिष्टकं पुष्करं भाङ्गी पटोल कटुकं इजैः इरा लभा
शटी शृङ्गी काथो यं मकरीं जयेत् ३२ इति मकरी पित्तश्लेष्मोत्थणो यः स्यात्स फलुः सन्निपातकः अंतर्दोषो व
हि शोत्यं तस्मिन् नृश प्रवाधने ३३ नुष्यते दक्षिणो पार्श्वं मुखं शीर्षं गलग्रहाः निष्ठीवेत्कफपित्तं च नृत्ना कंठश्च नुष्यते

रामः

१६

वि३ भेदश्चासहिकाश्च बाधंते स्य प्रमीलिकाः छादिशोत्यमुर्दुर्हस्तस्त्रामो होस्थिवेदना १०२ किरातकौषधोशीरं
 पोष्करं कटुकामता पाठाभाहीस्तुत्रिके देषयीश्रंगीदुरालभा सामयेन्द्रयवातस्त्रापटोलं सरग्रंथिकं पर्पठः कटु
 पलेयुक्तः कायोयं फल्यु कापरः १०४ इति फल्युकाः १ हीनमध्याधिकैर्यस्य वातपित्तकफैः क्रमात् स्यादैदारिकका
 र्णोयं संनिपातस्तदा रूपाः १०५ अन्यश्रुते कटीतोदमध्यदाह रूपा भ्रमाः भ्रशंक्रमः शिरोवक्षो मन्था हृदय पार्श्वजः
 प्रमीलकः श्चासहिकाका सश्चेतो विसंजता प्रतिश्यायश्छर्दि रालस्ये तं दाहचिरमार्दवं १०६ प्रथमोत्पन्नमेनेतु साध
 यंतिकथंचन एतस्मिन्सन्निविष्टे तु कर्णामले सुरा रूपाः पिडका जायते जंतोर्यया कृद्धेण सिध्यति त्रिरात्रोपरमे
 तस्य व्यर्थमौषधकल्पनं १०७ कफाधिके संनिपाते च रूपादिर्गणोहितः सपंचमलसंयुक्तस्त्विने शीरकिरातके १०८
 जायंत्यनंता वासादेः काथस्त्वष्टावशेषकः सर्वेदारिककर्णा हंसंनिपातं निहंतति १०९ इति वैदारिककर्णाः मध्यही
 नाधिके रौप्यैः कर्कोटकोतिरा रूपाः अंतर्हसे विशेषेण ब्रवीतंचनशक्यते ११० रक्तमालकके नैवलक्ष्यते मुखमंडलं
 यत्नेनाकर्षितः श्रेष्ठ्या हृदयान्नप्रसिच्यते १११ इषुणे वाहृतं पार्श्वे नुस्यते खन्यते इदि प्रमीलिकाश्चासहिकावर्द्धते च
 हिने हिने ११४ जिह्वादग्धावरस्यर्शा गलः श्रुक्तेरिवावृक्तः विसर्गेनाभिजानाति कूनते च कपोतवत् ११५ इति वक्ष्ये ॥

श्रीगुरुः

२

नच. ति. भा.

प्राणापूर्णाः शुष्कशुक्लौष्ठतालुकः तंशनिश्रितियोगार्तेरुतवारिहंतद्युतिः १११ नचातिभजतेग्लानिंविपरीतानिग
छति आयम्यतेचवदुःशः सरक्तंष्टीवतेल्पशः दशमूलवृत्त्यादिर्गतोवाह्यादिसंयुतः अष्टावशेषकोष्ठोसौकायः
कर्कोटकापहः ११२ इतिकर्कोटकः बृहन्मध्यमहीनैस्तः संमोह देतिराहणः प्रलापश्चाससंमोहकंपमर्द्यतिभ्रमाः
११३ कासहिकाप्रतिश्यायमुखशोषोतिपाश्चैरुक् एकपक्षाभिधातस्तुयतदत्रवि शेषणं ११४ दशांघ्रिसषडंगंनुधन्वा
याससमन्वितं कायः संमोहकंहेतिसन्निपातंस्तुराहणं ११५ इतिसंमोहकः हीनातिवृद्धमर्ष्येस्तेर्याम्यः स्यात्संनि
पातकः हारिद्रमृजनेत्रत्वगराहस्तस्त्राहविभ्रमाः ११६ हृदयंतुदनेचास्ययक्तुहीरुश्चपुष्पुसः पतयेतस्यमर्ष्यः
पयशोणितमेवच ११७ शीर्षादंतश्चमर्त्यश्चयतदत्रविशेषणं षडेगस्यगतोयष्टीतिक्लादवीकिरातकं ११८ द्रा
क्षावासकश्योनाकक्षिन्नारिष्टकपप्रकैः काकोदुंबारिकाक्षुद्राष्टंगीरोहितकट्फलं ११९ कायः शीतीकृतः पे।
योमधुयुक्त्याम्यकापहः १२० इतियाम्यकः मध्यप्रवृद्धहीनैश्चानाम्नायंक्रकचः स्मृतः मोहप्रलापमर्द्याश्च
खेदसंभशिरोग्रहः १२१ वर्चोमेरोग्निरौर्वल्यंतस्त्राहोहविभ्रमः कासःश्चासस्तथातंशसंज्ञानाशोदृदिग्रहः
१२२ खेभ्योरक्तंविस्जतितत्राप्येतद्विशेषणं अर्वाकृत्रिराजान्मृत्युश्चभवत्येवनेशयः १२३ पंचमांघ्रिषडंगे

रामः

२०

नृपायविश्वाविद्यामता वासकं कटुफलं सौंदर्यैः काथोयं क्रकचापरः १३० इति क्रकचः यदेहीने मध्यदोषे सन्निपातस्तु पाक
लः शिरोरुग्मयुः श्वासप्रलापस्त्वर्द्यरोचकाः १३१ श्लेष्माध्मानौ च तोदश्च सप्रतार्कपवेदना सिंही व्याघ्री सद्यः श्रेणी सया
संश्रामूलकं १३२ तद्वतोशीरवर्मोदकाथः पाकस्तनाशनः इति पाकलः समैर्दोषैः प्रकुपितैः कूटपाकलकाभिधं त्रया
णामपि दोषाणां सम्यक् रूपाणि तस्य येत १३३ त्रिदंडवत्समवत्तास्तथैवाहस्त्रिपादवान् यानि न्वरविकित्सायां ह
पाण्युक्तानि कृत्स्नशः तैः सर्वैरेव संपूर्णो विज्ञेयः कूटपाकलः व्याधिभ्यो दाहतोभ्यश्च वद्विस्तं भाजं संनिभः १३४ केवले
ह्वासपरमस्तध्वांगस्तध्वलोचनः त्रिरात्रोपरमेतस्य जंतोर्भवति जीवितं १३५ तदवस्थं तु तं दृष्ट्वा मूढो व्याहरते जनः
धर्षितो राक्षसेर्नैनं सवेलायां चरति यत् अथ वा ब्रुवते केचिद्यसिराणावस्तराससैः पिशाचैर्गुह्यकैश्चैके तथाप्ये स
स्तके हतं १३६ कुलदेव्यर्चनादीर्जं धिर्षितं कुलदेवतैः न स त्रयीयमपरैरसकमेति चापरे वदंति संनिपातं तु भिषजः कू
टपाकलं कूटस्थैर्जीयते दोषैर्वलिभिः कूटपाकलः १३७ भूनिर्वविश्रदेवदुधान्यतिक्लकलिंगकैः गजादृशम् ।
लाहैः काथोद्यष्टादशांगकः १३८ मृत्युकल्पान्तरात्सर्वान्निवित्तान्सन्निपातकान् मूर्च्छादाहात् वित्तं प्रलापभ्रम
मूढताः १३९ काशहृद्गुणार्वातिश्वासहिकावमीहः १४० इति किराताद्यष्टादशांगकः श्रेणीशटी इयवधन्य

न.त्रि.भा.

वासवाद्यपप्रापटोलकटुकादशमूलसिद्धं पीत्वा कषायकमिदं प्रणिहंतिकषानष्टादशंगमखिलानपि सन्निपाता।
 न १४४ शृंगायष्टादशंगः विल्वारमभेदकटुवृक्षलपरमूलसुद्राव्यं समसिताष्टगुणो निलारिः गोमत्रयुगल।
 बुकहिं गुविडेरूपेन कायः सहजुजमपास्यति सन्निपाते १४५ इति विल्वारिः शृंगी भार्द्यभयाजाजीकराभर्निवया।
 पर्वटेः देवदारुवचाकुष्ठयासकटफलनागैः मुस्ताधान्यकतिक्तेः शटीपाठाहरेणभिः हस्तिपिप्पलिचमामिपिप्पली
 मूलजीरकैः १४७ निवारगवधत्रायनीविशालासोमराजिभिः विडंगं रजनीघवीयवानीं प्रसमन्वितैः समंशैः साधितः
 काथोहिं गार्दकसमन्वितः अभिन्यासं जयेद्योरं हंतितं प्रान्वितं सरात् १४८ सन्निपातान्महारौद्रान्त्रयोदशविधं श्रये
 कर्णमूलं चरिक्कां च मर्द्धं वापि विशेषतः १५० निद्रानाशं मज्जरोधं सप्रमंगं शिरोग्रहं दाहज्वरं च शमयेत्तथा शीतज्वरं दृढं
 दुष्टस्वेदप्रशमनं शुष्कजिह्वाविशोधनं १५२ शृंग्यादिः कटुपलाठवचापाठापुष्कराजजिपर्वटेः देवदारुभयाशृं
 जीकराभर्निवनागैः भार्द्यकलिंगकटुकाशटीसत्तणधान्यकैः समंशैः साधितः काथोहिं गार्दकरसैर्युतः १५४
 दशमूलयुतश्चापि देयः केचिदंति हि कर्णमूलोद्भवं शोथं हन्ति मन्यागलग्रहं कफवातज्वरं श्वासं कासं हिंकां हनुग्र
 हं गलग्रंथिगोडमालां स्वरभेदं कफात्मकं १५६ शिरोगुरुत्वं वाधिर्यं बहिचकफमेदसोः दशमूलयुतो ह्येष सन्निपाता

रामः

निहंति हि १५० कटुफलादिः किरातशृण्णभाङ्गीवचाकुंभाशनावरी रास्मात्तलताद्वीवास्त्रीत्रायेंतिकाशटी पा
 ठापटोलगोभोर्थादेवकाष्टेनिशात्तत यषोविशालासंजिष्टामोरटानिविषामया १५१ कुष्टं कृत्वि गोहृत्कुंः सभद्रो
 वृद्धराहकः मोहराकुडलीयुक्तः कायोद्वात्रिंशकोमतः १५२ हंतिशूलवमीहिकासन्निपातोस्त्रयोदश श्वासंकासंछ
 हिमच्छेद्दुरं पार्श्ववेदनो १५३ व्याधीम केसरीनामकैराताद्यमृतोपमः किरातारिद्वात्रिंशकः भाङ्गीनिवचनाभयाम
 तलताभनिवयासाविषात्रायेंतीकटुकावचात्रिकटुकायोनाकशक्रडुमैः रास्मायासपटेलपाटलितवृद्धावीविशाला
 निशावास्त्रीपुष्करसिंहिकाद्वयशटीधान्यस्रदेवडुमैः १५४ कायोयंकिलसंनिपातनिवहान्धात्रिंशदेवसरात्तदुर्दृष्टो
 निजतेजसाविजयतेसर्पांनरुन्मानिव किंचित्श्वासवलासकाशगुरहृद्गदोगहिकामरुन्मन्यास्तंभगलासपार्दि
 तमलाविष्टंभ्रवभानपि १५५ भास्त्रारिकायद्वात्रिंशकः शस्यग्राधान्यशैर्यंदिनिशसुरं वरीत्रायमाणाद्वितक्तावासा
 शृंगीगुहृत्तींजकुलकैगरेः कटुफलैः किरातैः भाङ्गीदृस्पर्शशृंगीदशजटविजयाशिगुभिः संनिपातः श्वासेस्वेरार्तिजा
 जभ्रमकसनभिरागेचकध्रः कषायः १५६ राट्पादिषट्त्रिंशकः रास्माशृंगीपटेलेंद्रजलशुनगरत्वग्वरीनिवतिक्ता
 वास्त्रीभाङ्गीसुराद्विनिशवृषविषाषट्कटुस्त्रीदिशिपं गोप्योक्षुत्रेहिमैलादशजटममृतावेक्षशम्पाकधात्रीत्रायें

तीक्ष्णगुणैरीति परवनज — शरीकटपल्लेरीकितः ११५ सर्वाकुंभेनिकुंभामरयववननं
 द्रोश्चंद्रकषायोद्गोग्र्याससर्वज्वरपवनरुजात्यामिनामामयधं ११६ रास्त्रादिचतुःषष्टिकः क्षिन्नाभूर्निवशुं
 ठोदशजटजलदैर्दीरुणोसन्निपातं चतुर्दशंगः भार्हीक्षिन्नादृशोश्चित्रिकदुकशटिभिर्निर्मितोवानिहंति ११७ षोडशो
 गः हरीतकीधान्यमुस्तारक्तचंदनपत्रकैः गुडुचैर्द्रव्यैर्वासाकारवीकृतमालकैः तिक्रानागरणठामिः कृतं कायं करणा
 न्नितं प्रपिवन्सन्निपातार्तिपिपासाघहनाशनं ११८ तंशकासप्रलपनं पाचनं दीपनं परं विरामज्जानित्वविषंभवमि
 शोवाहचिह्नं ११९ इत्यभयादिकायः हरिद्रामुस्तभूर्निवत्रिपल्लारिषयासका कंटकारीद्वयं भार्हीकदुकानाग
 रंकरणा पटोलं पर्वटं पाठादेवदाहसरोहिणं विनुजकं वत्सविल्वं कुंभकारी हरीतकी १२० कटपल्लं दीप्य कटुजं स
 र्वमेकैकभागिकं रास्त्राभागद्वयं चात्रदत्त्वा कायं तु साधयेत् ओषध्नीयुतः कायो ज्वरहंति त्रिदोषजान् त्रयोदश
 महाघोरानंधकारान्यथारविः १२१ वमिंस्त्रिदं प्रलापंचलैर्मित्यंशीतगात्रतां मोहं तं श्रोतृषोश्चासंकाशदाहाग्निमांघ
 ताः हृत्पार्श्वे शूलविषं भकंठकूजनकंतया जिह्वास्फुटनकं कर्णशूलं चाशुविनाशयेत् १२२ नातः परतरं किंचिदो
 षधं सन्निपातके रजन्यादिगणोक्षेपधनेतरिविनिर्मितः १२३ इति रजन्यादिमहाकायः पिप्यलीचित्रकं सुंठीपिप्य

लीमूलकेवचा जीरकातिविषाचयंपाठाकुरजरेणकाः १२८ विडंगंमरिचंमूर्वाकटुपल्लवंकर्कशकृत्यं किरातनित्तकं
भाईरासासर्वपयासके पौष्करंवरुतौष्ट्रं गीमजमोदार्कमूलकं स्योनाकरीषकोहिं गुतुल्यान्येतानिकल्पयेत् १२९
पिप्पल्यादिकषायोयंसन्निपातज्वरं जयेत् कफं वातं प्रलापं च प्रस्वेदमतिनिद्रां शीतं भ्रमं रोमहर्षं मरुचिंचापतंत्रकं
सर्वान्तरान्तरागात्रशून्यतां च विनाशयेत् सन्निपातमहोन्मत्तकारि बृंहैककेशरी १३३ इति पिप्पल्यादिकाः ३३
कृष्णकलसन्निपातचिकित्सा संधिगे संधिगः शोफस्तीव्ररुक्त्वज्वरो भवेत् बातात्तयो गमर्द्यास्तनौ निद्राविहीनता
तापश्च बलहानिश्च श्लेष्मारात्रौ विवर्द्धते परमायुर्वृद्धेः शोक्तं स प्रवर्षाणि संधिगे १३५ संधयः श्लेष्मराः स्थानंतस्थाः
अयुतो निलः स्नेघनस्वेदनाभ्यासात्सद्यो याति निरामतो रसः स विप्रसिद्धः कोलत्वं कुरुते समे अमोघमनिल
स्याशुमारुतामयं जयेत् एतामृताशदीरासु बृहदासु शतावरी शृंठी च गुगुलुकायः संधिगांतकत्तुवेत् १३८
एतामृंठी गुडूची सह च जलसंभारपथ्यासुराहैस्तिक्ता कर्चूरवासानिलरिपुसहितैः पंचमूलक्येन एभिर्द्वैः कषा
यह्वरितमपहरेत्पीतमात्रप्रभाते मन्यास्तेभोत्र बृद्धिज्वरविरककटी संधिसर्वो गपीडाः १३९ त्रिफला रजवधग्रंथी बृहः
सिद्धं जलं पिबेत् एतं तैलं संयुक्ते वातव्याधिहरेत्सरार १४० निर्गुंडी पुरुसिद्धार्थे रास्या युग्मि वपत्रकैः संधिगं हं

ज्व-ति-भा-

त्रिधोयसर्जसिद्यर्थकुंदुरैः १९१ इति संधिगः शिरोधुनोतिसततमुग्रसहोतिरोदने रिकाकासकफश्चासप्रलापारा
 तिमोहकत ज्वलत्कशानुवतापयुतोदेहोदिवानिशं दशाहं जीवितं तस्य श्रंतकश्चांतकारकः १९३ धनयासकरागं
 हीवहतीदयधान्यकैः कायः सातिविषः पीतः पाचकौतकनाशनः पयोलातिविषाश्रंजीत्रायमारोसपुष्करं समंश
 साधितः कायोहंतितीव्रंतकज्वरान् १९४ सटीरास्त्रामतासुंहीश्रंजीव्यनिदिग्धिका पुष्करं कटुकापाठाकषाया
 श्रंतकापरः रोहिणीधनयासश्च सकिरातकृतोपिच नावनेन वसारेवा निंबुकां वुविमरितं १९७ विहाय वैद्यो दिनसु
 स्मगारिज्वरारिषादिगहापहारि ज्वरं छिदं जीवितं रंचनित्यं मृत्युजयं चेतसि चिंतयस्व १९८ इति श्रंतकः ज्वरोतिर
 भरितापोहनुमन्यागलव्यथा आसोमोहप्रलापाद्यश्चालयस्व तं शिरः श्रुलीशल्याकुलोदाहीस्थायीविंशतिवा
 सरान् सकष्टतरसाध्योस्मा दुग्धासिजीवितं क्वचित् २०० धनामीरुवास्तीकलितरुबलानिंबजटिलाजयाशदा
 राजदुमकुलकपाठीनशकले समंभमीनिंबामलकदशमलैरतिबलेचलव्याधिब्रातंशमयतिचरुग्राहमतु
 लं २०१ नृपदुकदुकाभयाकवचहारदूराद्यने श्रतं जलमतिदुतेहरतिदारमत्युद्धतं जयेज्जलगुहासहायुगल
 जोक्षुरं चापरेकिरातजलकदुगानलदपर्ययं मोधरं २०२ पैतिकेयेज्वरे प्रोक्तः षडंगोचनियोजयेत् एभिः प्रयोगै

रामः

दोषेषु पक्षेऽपि न शाम्यति यदिदाहस्थितः कुर्यात्सचिरं शिशिरं विधिं हर्म्यं शुभ्राभ्रसंकाशेशशांककस्थीतले
 २०४ मलयोदकसंसिक्ते सप्या दुग्दाहपीडितः नरस्योत्तानसुप्रस्यनाभिस्थिकांशभाजने पतंतीशीततोयस्य धारा
 दाद्ये निवारयेत् २०५ मलयज इव मिश्रितमुल्लसत्सितिमसत्सलिलेन सहस्रसः हतजले द्युतमंगधत्ते किल तहारादा
 हारादाहप्रपोहति २०६ इति रुग्दाहः नर्तनरोदनं गानं हास्यं मोहसमोभ्रमः विकटालोचनं चैव प्रलापो मदपवच २०७
 आपदातो नरस्तेन जीवेद्वर्षत्रयं हि सः चित्तभ्रमं सन्निपातं तीक्ष्णोर्नस्योर्नैर्जयेत् मदीकामरदाहमत्स्यशकलामुल्लाम
 लकोमतापथ्यारैव तमसेन करजो राजी फलाभिर्युता हन्युश्चित्तरुजो यदुर्दलाद्राक्षापटोलीपयः पथ्यापर्वतराज
 वृक्षकटुकाशं वृकपुष्पाम्बता २०८ करंजबीजत्रिफला हरिद्राव्योषसैध्वैः सक्वाहिं गुसिद्यर्थैर्वत्समं नृविमिश्रि
 तैः पिष्टैर्गुटीयं नट्यने विधेया सुप्रचेतना चित्तभ्रमापस्मृतिघ्नी भतशीर्षाक्षिरोगनुत् २०९ गुडागस्त्योषरसोनस्यं
 चित्तभ्रमापहं मुरामूर्द्धजमेवाहमधकमलयोद्भवैः २१० मरुत्तहमधन्मिश्रैः पुरपाणिजपोशुभिः लोहलामञ्जकै
 लाभिर्दूषश्चित्तभ्रमापहः ग्रहोषहरः श्रीहसौभाग्यकराणपरं २११ इति चित्तभ्रमः यंशोफः सन्निपातं ते कर्णाधः
 स्याद्दुग्धयः प्रलापमोहवाधिर्यकंपकंठग्रहनक्तं प्रसेकांगव्याप्राप्तो मदश्चैवारतिर्जरः सकर्णकोथकेप्याहु

ज्वरपूर्वे तु यो भवेत् २१६ सोसाध्यो मध्यतो यत्नसाध्यो नैसखसाध्यकः मासैस्त्रिभिः कर्णकार्णो हन्ति मुञ्चति चानरं ब्रूमश्चि।
 कित्तामुचितोऽप्यधमः प्रहर्षदः स्यात्कवलग्रहश्च न ह्यसुखं संजनयत्यवश्यं लेपस्तु सर्वेषु युतावलेपैः २१७ रक्तावसेच
 ने कार्ये नीराजामिर्मुहुर्मुहुः तथा कार्ये प्रयत्नेन यथापाको न जायते प्रलेपं समस्तं न यत्यत्यमेकः समुद्रिक्तशोफं च रक्तावसे
 कः विपक्वं च शस्त्रक्रियापयजित्सावरात्तं गतं च दुतं तच्च कित्ता २२० निशैर्द्रौ ^{इति} मुहुर्मुहुर्लेपस्तु कुचसैधवराहभिः लेपो र्कक्षी
 रवान्यस्तः सर्वे वा कर्णोकापराः निवारय धमूतानि निशायुक्तं प्रलेपनं स्त्रावणं एयगंधानां रोहणं स्याद्दुरोष्ठं च २२२
 तु स्यात्तु शर्षपशिलानवसारणे धकासीसकुष्ठपटुं ^{इति} सैधवराहं करं जाः लेपात्पलं केषु युताश्च सयावश्चकाः सस्वर्जिकाः स
 पदिकर्णो कवेदनाद्वाः २२३ दशंघ्रि त्रिपलाव्यो घटित्ताभूति वनिर्वकैः कायः पीतो वलाहंति कर्णो कस्य हजो खिलाः भा
 द्वीव्योषजयाश्चुद्रा पुष्करो ग्रामता धनैः रासातिक्ताष्टंगिकाभिः कायः स्यात्कर्णोकापराः धृतं च पाययेत्सिद्धं युक्तेर्वाम
 धुरैरपि २२६ इति कर्णकः हनुस्तंभो रुचिर्दहशिरोहृग्मो हकं पने प्रलापोऽज्वरः श्वासे व्यथा स्याद्गुलरोधनं मूर्च्छा च
 वेदनं चापुस्त्रयोदशदिनानि वै कंठकुआभिवा नोयं सज्जिते पोस्तसहृणः २२७ किरातकटुका कणाकुटजकंठकारीस
 टीकलिदुमकलिगामयाकटुककट्फलांभोधरे विषामलकपुष्करलुकुलीर्यंगीविषैर्महोषधसमैरयं जयतिकं

ठकुञ्जगणः २२७ त्रिफलाव्योषतिक्ताहरिशवासकेंद्रजः अथगोमूत्रयुग्मस्तुकट्टीकट्फल्गवत्सकं २३० काथपीतो
निहंत्याशुकंठकुञ्जामिधंज्वरं अपनयति कंठकुञ्जकृष्णामार्गवीजकैर्नस्यं वस्ति सलिलेन सहितस्त्रिकटुककटुतुविभि
र्नस्यं २३१ इति कंठकुञ्जः वपुर्हि मंश्लथः काशो वमिर्हिका स्रमः कफः यथा तिसरांश्चासमो हर्कं पक्षरसयाः ज्वरः
प्रलापे तर्हीरः पक्षे कायुर्हि मांगके भास्वन्मले जीरकव्योषभा द्वी व्याघ्री शृंगी पुष्करं गोजलेन सिद्धं सद्यः शीतगात्रा
तिमोहश्चासश्चेष्टो द्वेककासानिहंति २३२ कर्कोटिका कंदरजः कुलत्याः कृष्णा वचा कट्फल कृष्णजीरेः किराततिक्ता
जिनक कट्फलां बुपय्याभिहृदते नमत्रशस्तं २३५ अथ रसः रसगंधके युग्मणिताम्रविषत्रिकटुनिटं कणायुतामि
सुहुः शिरिषकरानिमिषपित्तरेः पौरमर्द्यभावितमथान्निरेः गुरिका कृतं दिगुणा वस्त्रमितं घनसारजीरक कणार्द्र
करसैः अतिशैत्यमोहयुतमप्यचिराज्जयति ज्वरं तमपि कष्टतरं २३७ इति शीतगात्रः ज्वरे प्रथममुत्पन्ने चक्षुर्भ्यो
नैव पश्यति तीव्रतापो भवेज्जिह्वा कृष्णा स्यात्कंठकायता कसनं शसनं कंठे कंठः कर्णो रुजो मरुः कृमस्तस्मात्तिसरां
तंशस्यात्यं च विंशतिः वासरास्तं द्विके हायुः शोक्तमागमवेदिभिः शठ्या हरदुरालभा च रजनी कृष्णा कणानागरं भा
द्वीति कृत्वा पाटमूलदशकं मुस्ता वस्त्यावपि वासानि वपयेल पुष्करजयभूनि वसाई समं काथं तं द्विकनाशने

ज्वरहरणानिभिर्योजितं २४१ क्षुद्रापथ्यामृताविश्राणोष्करंतंद्रिकापहं व्योषागस्त्यारसेर्नस्यवाग्मलालेंडसैववं विषे
 तिरुकिरातंचकर्षेकारहाटकं सुरसारसलीटंचसुइस्तेद्रिकनाशनं २४३ इति तंद्रिकः प्रलपतितरसोतिष्ठतिविचेतनो
 वेपतेमुखपतति ज्वरप्रभरहाकुलितोयो नरसप्रलापकः प्रोक्तः यामातिवचनं वक्तिसयात्येवयमालयं चतुर्दश।
 दिनान्यायुस्तस्योक्तं एवैसरिभिः २४५ सतगरवैरतिक्लारेवतांभोदतिक्लान्तदतुरगगंधाभारतीसारहृत् मलयजद
 स्मृतीशंखपुष्पः प्रपक्वाः प्रलपनमपि हन्युः पानतोनातिदूरात् सांतरेरंजनेस्तीक्ष्णोर्नस्यैस्तिमिरसेवने सर्वतोवि
 कृतंचित्तमस्यप्रकृतिमानयेत् २४७ इति प्रलापकः पिपासाहृद्वासाहचिद्वयुकासारतिमदभ्रमश्यासाध्याना
 तिस्यतिवमिहिकाज्वरकरः स्मृतोरक्ताष्टीवीटयुलतमकोटोद्गमहजापरिस्नानोरोगीहृदिरमपियेनोद्विगतिव
 २४८ कर्णाक्षिसुखनासाभ्योरक्ताबादसाध्यकः आयुरस्यदशाहस्यात्कुर्याद्रक्तहरींक्रियां २४९ रोहिषधन्व
 यवासकवासापर्पटं — गंधलताकटुकाभिः शर्करया सहितोपिकषायः सभवति हिंस्रतजप्रशमाय २५० पप्र
 कचंदनपर्पटमुस्माज्जातिवराहणाचंदनवारि लीतकनिंबयुतं परिपक्वं वारि भवेदिह शोणितहारि श्यामागैरि
 करोध्राधसिताक्षौद्रंजनान्वितः वासकः स्वरसः पीतो रक्तं शमयति क्षणान् २५२ शतिरक्ताष्टीवी श्वासप्रलापमो

हर्तो जंतुः स्यात्कासहासवान् भुग्नेत्रे सन्निपाते आधुर्देशदिनानिवै पयोलाद्वराणिष्ठेः शुश्रूषासहत्रिंशोभिः कायः १
 पीतो भुग्नेत्रे म६ मोहज्वरं जयेत् २५४ किरातकृष्णो घण्टाजिकाभिर्मधुपुताभिः प्रवरो वलेहः मधुकसारो घण्टा मये
 जनेन स्ये जने स्यान्मधुसिंधुकृष्णे पितुमेव चारविमूलमरुतहगंधवधृतगणगुरुभिः म३ मात्स्यशरीरदृष्टिदुकरग
 मधुसर्षपकैरिहधूपवह २५६ इति भुग्नेत्रः कठिनतरकंटकावतंसनोनश्रुतोतिभाषतेनापि ज्वरतापकासमो ॥
 ह्म्यासपुतो जिह्वाक्रांतः क्षिप्रकारि नान्यायुः कष्टसाध्यतरो मतः तीक्ष्णाद्रवैः सस्तवणैर्मातु ॥ लंगरसमुत्ते २५८
 जिह्वायोश्च कृष्णो मृकत्वमपिशाम्यति कटुतैलारनालाभ्यां कुर्वीत कवलग्रहं केवलेनायवासघकांजिकेना ॥
 स्पृष्टुद्वये किराततिक्ता कलिकृत्वा लिंगकर्चूरकृष्णा कटुतैलयुक्तः अम्लद्रवः संशमये प्रसज्जादोषास्तुतो घशरथिये
 यातु २६० शालूरपरीं मालूरमलामयमधुपुता शंखकपष्पी सहिता सेव्या वाचां विष्टुद्वये शुश्रूषा गरपुष्कराम
 तलता ब्राह्मी वचा सुव्रता भाद्रि वासकया सतो यदरसाकाशो जयेत् जिह्वकं विश्वावर्म विभावरियुगवावत्सारिनी वा
 रिदः व्याघ्री निंबपटोलपुष्करजयहृदा हभिर्वाकृतः २६२ इति जिह्वकः यस्तु विस्फारकादीनां सर्वैर्लिङ्गैः समायुतः
 विशेषाह ह्मो हृद्यः सोमिन्या सोतिदुःसहः ग्रंथोत्तरत्रयस्तु कुपितादोषा उरुश्रोतो नुगाभ्यं आमाविष्टुदाग्रा

ज्वन्ति भा

थितानुद्दिष्टमनोगता २६४ जनयन्तिमहाघोरमभिन्नासंमहादृढं प्रसव्यगात्रः स्वपितिनवेष्टाकाचिदीहते न
 चदधिर्भवेत्तस्यसमर्थोरुपदर्शने नचगंधरसस्पर्शशब्दान्मोवासकुप्यते २६५ शिरोल्लोहयतेभीष्मामाहारंनभि
 नंदति कूजयन्नेदतेवैवमतिप्रकृतिहीयते अधिकान्ननमर्यादाचतुर्विंशतिवासरात् २६६ वापाठः विकलंभा
 षतेचापिकिंचित्संदिग्धमाचिरात् नचप्रभाषतेकिंचिदभिन्नासःसञ्च्यते प्रत्याख्येयःसमर्थियेकश्चिदेवात्रसि
 ध्मति आयुःपक्षमितंचास्पकेष्वाहुःसप्रभिर्द्वैजैः २७० अधिकान्ननमर्यादाचतुर्विंशतिवासरात् वापाठः स्याच्च
 तुर्विंशतिकामर्यादाचदिनेनारि सप्तमदशमद्वादशदिवसेप्राप्तेत्रिदोषजस्तापः पुनरपिघोरतरत्वंप्राप्यशमंया
 तिवाहंति डिगुणितसप्तमनवमेकादशदिवसेत्रिदोषमर्यादा एषावधायमुक्तेमर्वातन्त्राणांवाग्निनोब्रूते २७२ दु
 र्जंभसियथामन्त्रभाजनंत्वरयावुधः गृहीयात्तत्तमप्राप्तं तथाभिन्नासपीडितं निजोपेतमभिन्नासेक्षीरामेतद्धृतोज
 सं संन्यस्तगात्रं सन्यासंविद्यात्सर्वासकंज्वरं २७४ अभिन्नासस्तुसप्रासादशाहेनहतोजसः संन्यासोदरशाहेनमत्त
 णकाच्चमुचति भेदास्तुसन्निपातानां सस्याअत्योतराः स्मृताः स्वन्यबुध्यान्त्यस्येतेनचकश्चिचिकित्सते २७५ अतए
 वविशेषतैर्मुनिभिश्चरकारिभिः एकएवायमुद्दिष्टः सन्निपातात्मकोज्वरः सिंही व्याध्यमृताश्लाघाअजाजीसकट

रामः

त्रिकं श्रृंगीविङ्गं च समं यज्ञविश्रायसाधयेत् २७२ छ. तां तैस्तुल्यैर्मृष्टैः पेयामुष्णान्बुजान्जरी पिबेत्किं काश्चासका।
 सीतयाभिन्यासपीठितः स्नेहोविलीढः सितशर्षपानां सहिगुमंगद्वयश्रृंगवेरः हन्यादभिन्यासगद्येग्रशक्तिं यथाविर
 क्तं विषयामिलापः २७३ शिरीषवीजं मरिचं वस्तुमन्त्रेणातप्तं श्रृंजनेन तदभिन्यासे संज्ञा बोधनमिष्यते मातुलुंगा
 ईकरसंकोलं त्रिलवणान्वितं अन्यत्र सिद्धं विहितं न स्यंतीक्ष्णं प्रयोजयेत् २७४ भाङ्गीपुष्करमूलं च रास्नाविल्वं समु
 स्तकं नागरेदशमूलं च पिप्पल्यस्तच साधितं हिंया ईकरसोपेतं पिप्पली चूर्णं संयुतं संनिपातं महाघोरमभिन्यासे
 च दाहणं २७५ हन्यादभि न्यासमानाहं सद्यः पीतं नियच्छति दंतौ इव तौ बहूनी सैरं दानी न परकं श्यामां व्याधीं च निःक्वा
 य्याभि न्यासे वद्धवर्चसे कूटपाकलंके सन्निपाते प्रोक्ताः कषायकाः २७६ ते सर्वे त्रप्रदातव्याः सद्योभि न्यासका पस्त
 यस्मिच्चिकित्सिते प्येवं यदि संज्ञान जायते पादयोस्तं ललाटे वा देहे त्वाद्दशलाकया भ्रमर्या जलसर्पैर्वाथ श्वेके
 वापि दंशनं २७७ औषधैर्येन नश्यंति न स्येर्नानाविधैश्च ये विषयोगात्प्रराश्यंति सन्निपाताश्च दाहणाः २७८
 इत्यभि न्यासः विश्वसटीदशमूली द्विजापाठे भपिप्पली इयं वै सकिरात विश्ववासा शमयंति हतौ जसं सद्यः २७९
 इति हतौ जसः श्रृंगीभाङ्गीशटीद्राक्षारास्त्रादुस्पर्शपोष्यैः संज्ञाच्युतिरेत्कायस्तीक्ष्णानस्यंजनेन वा आकलत्रा।

जन्तिभा

कौषधंस्तस्मात्तिक्तं करैरकटफलं चेतन्यकारकः कायः संन्यासे संनिपातरा २७३ धर्मप्रधर्मनंतो रसचीमि
 श्रनखोतरे केशानोलुंचने सरोवश्चिकैर्बथये ३३ २७४ इत्यभिन्यासमेवः श्रंतर्दीहादिकाः संनिपाताये
 तुत्रयोदशः भवंति भाग्यहीनस्य मितजीविनरस्य च वैद्यो नारायणस्तस्य मेघजंजातु वीजले तथापि ते वांजा
 र्थेनोक्तमात्रस्य समुच्यते २७५ श्रंतर्दीहः शैत्यं वहिः श्रयस्याति संततः श्वासः श्रंगमिव रूग्ध कल्प्यं सौतर्दीहा
 दितः कथितः इत्यंतर्दीहाः नक्तं दिनं न निद्रामुपैति गृह्णाति मृदधीर्न भक्षः उत्थाय दंडपाते भ्रमातुरः सर्वतो
 भ्रमति २७६ इति दंडपातः संपूर्यते शरीरं ग्रंथिभिरभितस्तथोदरं मरुता श्वासातुरस्य सततं विचेतनस्योतका
 तस्य इत्यंतकः बोणा विवरमरुदुशोणा सितनीललोहितं सार्ति विलुब्धस्तकमभितः कुंभीपाकेन पीडितं
 विद्यात् ३०० इति कुंभीपाकः उस्मिप्ययः स्वमंगं क्षिपत्यधस्तात् नितोतमुच्छसिति तं प्रोर्णना वजुष्टं विचित्रकणं
 विजानीयात् इति प्रोर्णना ३०१ स्वेदभ्रमांगमर्कं पवसी दवथवो व्यथा कंठे गात्रं च गुर्वितीर्दं प्रलापजुष्टस्य
 जायते लिंगं ३०२ इति प्रलापः परिधावती वगात्रे रुक्पात्रे भुजापतंग हरिणगणाः वेपथुमतः सदा हस्येणा
 दाहज्वरार्तस्य इत्येणादाहः शब्दादीनधिगच्छति न खान्निषयान्यदींद्रियग्रामः रसति प्रलपति पुरुषः सरो

रामः

यो भूतहासार्तेः ३४ इति भूतहासः दुर्गलकशरीरगंधाः स्वेधरुजावालिहृद्गालरंध्रः अजघोषसन्निपातादातामा
 सः पुमानभवति इत्यजघोषः यस्यातिपीतसंगेनयनेसुतरोमलास्तनोप्यधिकं दाहोतः शीततावरिरस्यसहनिद्रको
 ज्ञेयः ३५ ग्रंथोतरादिशेषः रुसशीतदिवास्वापव्यायाममलनियहात कफात्संमर्द्धितो वायुस्तीक्ष्णोपितंवरिः ।
 क्षिपेत् तत्पश्चाद्दृष्टयेद्रक्तंतोहारिद्रको भवेत् भवेत्सारोपविष्टं भोवध्वात्यामाशयेद्दृदि ३०२ वेपथुः श्वसनेदि
 कातं प्राकासारुचिज्वराः गुरुत्वं सर्वगात्राणां शीतत्वं सर्वसंविषु हरिद्रकां किं तैर्होतैः सन्निपातात्मको ज्वरः दोषे
 विवर्द्धेन ये ग्रौ सर्वसंस्पर्शालसराः ३१० असाध्यः सोऽन्यथा कृद्धो भवेद्देहकल्परोपिवा प्रसंगाद्वात्रसंस्पर्शान्निःश्या ।
 सात्सहभोजनार ज्वराहारिद्रकाद्याश्च संक्रमंति नरान्नरे अष्टासन्ननुजं हंति यदि संस्पर्शालसराः ३१२ आदौ वि
 रेचने कुर्यादंधयेच्च तदुत्तरं जलौकाभिर्विषाणौर्वा मोक्षयेद्दुष्टशोणितं तथा लोहेन संस्पर्शेद्दुष्टे दृष्ट कर्मवित मध्य
 एव यत्कृत्वा हिंजीन्वा एवो गुलेदरेत् ३१४ मध्याधो दाहमेकं तु मध्याह्नापीत्स्त्रियोजयेत् श्यामाभयाकराण्युष्ठी
 कं पित्रगुदयुग्मदीः पीताशीतजलेनाश्रुहरिद्रकभिरिचनी हरिद्रपाचनं प्रोक्तं प्राक्तामनिवपपदेः ३१५ गुडवीकदका
 रक्तोशीरवालुकसंयुतैः भूनिवाहामतानि वशास्तात्रायंति कावणा मधुकग्रंथिककाथः क्षौद्राहारिद्रकं हरेत् वर्षा

भूपाटलोशीरदावीं निबामयामता कटुकापर्वटश्चैव काथोहारिद्रकापरः ३१८ श्वेतमूलशतावरी वासाचकदुरो ।
 हिरणी काथोगुडसमायुक्तो हंतिहारिद्रकंज्वरं लोहचूर्णं सितापथ्याश्रेणी वादाहसंभवं लोहं मधुसमायुक्तं हरेत्तहारिद्र
 कंज्वरं ३१९ रसैः संतप्तकटुस्त्रैः शिखितितिरदक्षिभिः शुष्कमूलकजैर्यैः कुलत्थैः सहसोजयेत् ३२० इतिहारिद्र
 कः मेचकवपरतिमेचकलोचनयुगलोवलोलोमलोत्सर्गात् संशोषिता सितपिठिकामंडलयुक्तो ज्वरे भवति ज्व
 रोदहोभ्रमो मोहो सतीसारो वमिस्तथा अतिद्रावमुखं रक्तं तालुजिह्वा चतुष्पति ३२१ कंठौष्ठमुखवैरस्यं पाकः ।
 स्वेदश्च जायते ग्रीवामध्ये च दृश्यंते स्फोटकाः सर्षपे पमाः एतच्चित्तोभवेद्यस्तु संधोरक उच्यते ३२२ ब्राह्म
 णाः क्षत्रियो वैश्यश्च ३२३ अंजल एव च प्रथितः पंचधा वर्णैः यं संधोरको गदः ब्राह्मणाः श्वेतवर्णाश्च क्षत्रियो रक्त
 वर्णाश्च वैश्यः पीतश्च विजेयः कपिलः ३२४ एव च ३२५ कृष्णवर्णाश्च चांजलो नृणां प्राणांतकः ३२६ ब्राह्मणाः
 मुखसाध्यः स्यात्कृष्णसाध्यो हि क्षत्रियः वैश्यः कृद्धतरः प्रोक्तः दावसाध्यो परो नृणां श्लेष्माश्वासोनः कासश्चर्द्य
 तीसार इह ३२७ संधोरकमवाप्तेनेति श्रुतिसहसाहुरं ॥ तामाश्विने यो भगवंतमाहुः श्रुते निदानं भवतो दिवा
 करः अस्योपतापस्य चिकित्सितं च पुनर्वभाषे स चरिष्यमानवः ३३० एभिः प्रकारैर्वहुस्तनपुण्यैः मंधारको वैशम

नामुपैति सरइजाप्येस्तुतिभिर्भवान्नौमिषान्नभोज्येदिजपुंगरानां ३३१ किरातेद्रुपवारिष्टत्वज्ञोयवनपपैरैः सविप्र
चंद्रकैः कायकृतोमंधोरकं जयेत् तत्रोदकीचानि विषासस्तासंधीचान्यकं अहिप्रियं नाम विल्वं कलिं गोशीरपत्रकं
३३३ पद्मारजश्च सोदीचं शतपत्रीप्रसन्नकं औषधानि प्रयोज्यानि श्लेष्मद्वानि हिमाम्बु च वस्यमाणो न स र्यादिज्वरे
शोक्ता कषायकाः ते सर्वे त्रप्रदातव्याः सद्योमंधोरकापसः ३३५ इति संशोषणाः अतिसरति वमतिकृजति गात्राण्यपि
तश्चिरं क्षिपति सन्याससन्निपाते प्रलपति भुज्जाक्षिमंडलो भवति इति संन्यासः येन सहर्ज्वरवेगाद्यंत्रेण वाक्पी
ड्यते गात्रं रक्तं पीतं च वमेद्यं चापीडः स विज्ञेयः ३३७ इति यंत्रापीडः अथ रसाः रसेन्द्रविषशुल्काभ्रलोहैर्वासारससु
कैः सप्रसक्त्यस्त्रिदोषांतकद्रुसोमैरवोमहान् वल्लैकं वा द्यंदद्याज्जातीफलानुपानतः रोगी वैद्यो न मेत्यक्तः सोपि जा
गर्तितस्स रणात् सततं गंधं शिलातालं मर्द्यं निंबकं जैर्द्रकैः लिप्याते नार्कपत्राणि यंत्रे भस्माभिधारव्यके ३४० ज्वालयेत्
षड्यामाग्निस्त्वांगशीतं मुहुरेत् विषोषणं तु तुर्योशं स्त्वावस्त्रमितागुदी देवदालीरसैर्वध्वा रसोयं भैरवाभिधः रत्नोर्द्र
करसैः सर्वसन्निपातविघातकर ३४२ भूमौ गतं सर्वे विजं च शीतार्तं तं दितं नरे तस्स रणादोधयेद्वा वृकुर्याच्छीतोपचारका
न इति लघुभैरवः काचमाच्यारसेः शुभ्यात्कृत्वा तन्वर्कपत्रकारं गंधं कालशिलासतक्रमेणो कं दिचन्द्रशः ३४४ ए

श्रीगुरुः

२८

ज्व. ति. भा.

कीकृत्यांधमूषायां पचेद्यामन्नतुष्टयम् एकान्तिविषयेयोषां सुखयोभावितागुदी हरिमध्यमितातेयारसोयंताम्रभैर
क संनिपातज्वरानहंतिपथ्ये शीतोपचारकान् ३४९ इतिताम्रभैरवोरसः विषार्कदरदं फेनं मरिचं पंचपित्तयुक् राजि
कामात्रयादद्यात्संचैतन्यभैरवं सन्निपातानिहंत्याशुघोररूपाननेकशः रसात्तापे समुत्पन्ने कुर्यात्शीतोपचारकान्
३४८ इतिचैतन्यभैरवः रसांजनौषधेर्दाहैः कृतैः संज्ञान जायते शीतार्ते चांतके कण्ठकुञ्जहारिद्रुतिहृके अभिन्या
सेषु सर्वेषु तदा संयुज्यते रसः तर्कमनलैर्भाष्याद्याशुष्कातु सप्रधा ३५० स्वचिकाभरणं सेवं प्रकृते मूर्ध्नि दाप
येत् संनिपाते महोद्योतेः सिंचेत्कलामितैः दक्षिणो लोचने रत्ने साध्यो वामे त्वसाध्यकः पश्चात्संचेतनं तंतुयो
गेर्विषहरे श्वरेत् ३५२ इति स्वचिकाभरणारसः विषो घणोः पंचपित्तैः कृत्वा सुद्रुमितागुदीः नेपालेन युता चापि
रसो ज्वालानलो महान् शीतार्दिते सन्निपाते तं द्रिते मोहिते ज्वरे कफे कंठगते देयं सराणां जागर्तिमानवः ३५४
इति ज्वालानलोरसः रसो विषो घणा कौश्लं पंचपित्तयुतागुदी सन्निपातानिहंत्याशु रसोयं भरतभैरवः रंगाकर्कागरत्ने
र्भाष्यास्त्रायाशुष्कसप्रधा स्वचिकाभरणं सेवं प्रकृते मूर्ध्नि योजयेत् ३५६ सन्निपाते महोद्यासो ब्रूतेः सिंचेत्कला
मितैः सन्निपाते समुत्तार्य यदि जीवति मानवः क्षीणो यो बलवान् सान्निः शीर्षागात्रशिरोरुहः स्वरवर्णस्य तिभ्रष्टः

रामः

२९

क्षीराशुक्रोत्तिरिद्रियः ३५२ अग्निकृत्वाग्निवर्ताश्च संनिपातश्च सवत्यसौ संनिपातेन दद्याच्च चिरादाप्यायतेनरः ६५॥
संभोजनीयश्च पुनर्जन्महितस्य ततः ३६० ॥ इति ज्वरतिमिरभास्करे संनिपातज्वरप्रभेदेनामसप्तमोऽध्यायः ॥ अ
थ आगंतुकज्वरप्रभेदः लोष्टशस्त्रकशाकाद्यमुष्टिरंश्चितलक्षितैः तद्विषैश्च रते गान्धेयगन्धेयवेदने १ जा
यते हि ज्वरो यस्य ज्ञेयो सावभिघातजः पादोत्तरे ये भूतविषवाद्यग्निक्लृप्तभंगारिसंभवाः रागद्वेषभयाद्याश्च ते स्पृश
गंतव्ये ज्वराः २ आगंतुरष्टमो यो हि स ज्वरः स्याच्चतुर्विधः अभिघाताभिषंगाभ्यामभिचारमिश्रापतः ३ तत्राभिघात
ज्वायुः प्रायोरक्तविषयेत सद्ययं शोषवैवाग्निसरुजं कुरुते ज्वरं ४ अभिघातज्वरे कुर्यात्क्रियामुस्तविचर्जितां कष
यमधुरस्निग्धं तदौषमयापि वा ५ अभिघातज्वरस्तस्य पानाभ्यंगेन सर्पिकः सद्यैवैवैश्च सात्त्वैश्च तथा मांसरसो
दनैः ६ क्षतानां व्रणानां च क्षतव्रणचिकित्साया वधबंधभ्रंशभंगचेष्टनादिसमुद्भवा ७ ज्वरानुपाचरेत्पूर्वमरिराक्षी
रभोजनैः ८ इति अभिघातज्वरः अभिषंगभवः सप्तप्रकारः कीर्तितो ज्वरः ग्रहावेशा तथा क्रोधासौषधैर्विषजः शुचः ९
कामाद्र्याच्च विज्ञेयस्तस्य लक्षणा मुच्यते भूताभिषंगादुद्देगोरास्यरोदनकंपने १० भूतविद्यासमुद्दिष्टैर्वैधावेशनता
दनैः जयेद्भूताभिषंगोऽस्य तुलस्य च मरीचकैः ११ स रदेव्या जटो कंठे वद्धा भूतज्वरं जयेत इति भूताभिषंगः दर्पणा

शिन्ध्याद्ययाशीतोष्णप्रणितोयया समणिभास्करादविष्यदिहचदेहधक १२ विरोतिचनदृश्यतेग्रहस्तद्वृत्तरीरिणो
 ग्रहजेभूतविद्योक्तंवल्लिमंत्रादिसाधनं १३ दानैस्तथास्वल्पयनेरुत्यातग्रहपीडिताः शिरीषवित्त्वजं^{व्या}म्लकपित्वाजुंनप
 ल्वकैः सकुंडुहपुरैर्धूपः सर्वग्रहज्वरापहः १४ इतिग्रहजः क्रोधात्कपशिरोरुक्कपित्तज्वरसमाकृतिः क्रोधजोयातिका
 मेनसहायोः पित्तजिह्वामैः १५ मनोबांछितलाभैश्चसद्यः शान्तिमवाप्नुयात् इति क्रोधजः श्लेष्मधीगंधजेमूर्च्छाशिरोरु
 क्तपथुः श्लवः वैगंध्यं वमनं कंपोभ्रमः स्यादितिलक्षणां १६ श्लेष्मधीगंधजं पित्तशमनीयैरुपाचरेत् निंबराकषा
 यंवाहितं सौमनसेतया १७ इत्यौषधीगंधजः विषजेतृक्तमोमूर्द्धमोहः श्यावास्यताहृदिः अनीसारोवमीश्रैवज्ञा
 त्वाच्चैवंचिकित्सयेत् १८ विषजंशमयेच्छीघ्रंविषपित्तप्रणाशकैः २० इतिविषोद्भवः पुत्रमित्रकलत्राणांधननाशेष्ट
 नाशनं जंबूनांकुस्तेपीप्रांसोसाध्योमानसोज्वरः २१ शोकाद्रक्तातिसरणां स्नानिश्चितभ्रमस्तमः प्रलापोवाष्पबहुलं
 निःश्वासमितिलक्षणां २२ ह्रीवेस्चंदनोशीरंधान्याकंमुस्तकंसिता इत्यैरेकैभिः कृतः कायः शोकज्वरविनाशनः २३ मि
 ष्याशनंरुचिकरं व्यंजनैर्विविधैर्युतं गव्यंसेव्यंचक्षुर्लक्षजेयंचित्तज्वरापहं २४ इतिशोकोद्भवज्वरः कामोद्भवेरुचि
 र्हीरोहीर्मिश्रधीधृतिक्षयः हृद्यथाध्माननिःश्वासोन्मत्तांकामज्वरेभवेत् २५ हृद्यैः शीतोपचारैश्चचिकित्सेत्कामपीडि

रामः

ने सरूपाचारनयनापीनोन्नतपयोधरा भोक्तव्याप्रमदाकामेकामज्वरनिपीडितैः २९ इतिपुरुषे छौमेगमर्दस्त्रे
चापल्यकुचवक्रयोः स्वेदः स्याद्विदाद्यश्च स्त्रीणां कामज्वरेभवेत् ३० बालकंशतपत्राणिगंधसारमुशीरकं चोचैश्च
नेयकं मांसीकायः कामज्वरापहः ३१ शय्यायां संस्तरः कार्यः सुगंधैः कुसुमैर्भूषणं कीडनीयं स्वकांतेन सह रात्रौ स्वया।
स्त्रिया ३२ इति काचजः भयात्प्रलापोतीसारश्चेतसश्चानवस्थिते आश्वासनेष्वलाभेन वा योः प्रशमनेन च हर्ष
रौ श्वशमं याति स यो भीतिभयो ज्वरः ३३ इति भयोद्वाभिषंगज्वरभेदः शापोद्भूतज्वरे ज्ञेयं लक्षणी संनिपातवत् मोह
स्तस्मात्तस्मै विशेषेण विवर्द्धते ३४ व्यासारामतडाकेषु देवतायतनेषु च गोब्राह्मणायतीनां च पीडां कुर्वन्ति येन राः ते
पां देवप्रकोपेन वित्ते यो देविकज्वरः इति शापोद्भूतदेविकौ तत्राभिचारकैर्मन्त्रैः क्रियामंत्रौषधैरपि प्रयुक्तैः पुरुषस्या
शुद्ध्यमानस्य तस्य ते ३५ पूर्वचेतस्ततो देहस्ततो विष्कोरतद्भ्रमे सदाहमूर्ध्वनैस्तस्य प्रत्यहं वर्द्धते ज्वरः शापजो
देवकोपोऽथोद्याभिचारभयो ज्वरः जपनात्यजनाद्यो माहृत्तिदानादिकैर्जयेत् ३६ ॥ इति ज्वरतिमिरभास्करे आगंतुक
ज्वरभेदो नामाष्टमोऽध्यायः ॥ दोषोऽल्यो हितसंभूतो ज्वरोऽत्यल्पवापुनः धानुमन्यतमं प्राप्य करोति विषमज्वरं १
संततारिविभेदेन ज्वरः पंचविधः स्मृतः संततः सततो न्येद्युस्तृतीयकचतुर्थकौ २ यथाततार्थी भवतीह मायी सत्यतदि

घरासक्तचित्तः ससंततेनधुवर्जयेनज्वरेणानुष्येतसरोदरेण ३ स्त्रोतोभिर्विकृताक्षेपागुरवोरसगहिभिः सवरेस
 जुगाःस्तथ्याज्वरं कुर्वीतिसंततं ४ यथाधातेस्तथामत्रं पुरीषंचानिलादयः पुगपचानुपद्येतेनियमात्संततेज्वरे ५
 सप्ताहं वा दशाहं वा द्वादशाहं स दुःसहः सशीघ्रं शीघ्रकारित्वात्प्रशमयति हंति वा ६ विसर्गो द्वादशो कृत्वा दिवसे वा
 क्लृप्ताः इलेभोपिशमं कालं दीर्घमप्यनुवर्तते ७ पदोले द्रव्यगदरुग्दूचीनि वपुःश्वैः कायो हंति निपीतो यः।
 सहसा संततज्वरे ८ निवामतामया द्राक्षा पदोले द्रव्यगः समाः शर्करा मधुसंयुक्ता कायो वा संतता परः ९ पदोले पत्र
 कटुकी वीजानि कुटजस्य वा एतैः प्रकथितः कायः संततज्वरशून्यः १० नागरं सर्षपो मुस्तानिलाश्चैरुपह्वयाः
 कारवीरजनीमोसी त्वकात्रं शतपुष्पिकाः ११ शटी करंजमंजिष्ठा वाजिगंधो ग्रगंधकं समभागा न्वितं सर्वमजाक्षी
 रेणोपेषयेत् १२ कोष्ठं लेपनमेतस्य कुर्यात्सर्वज्वरे भिषकः सामे निरामे विषमे तथा चैव त्रिदोषजे १३ प्रशस्तं लेपनं
 चास्य ज्वरिणां ज्वरशान्तये इति संततः ज्वरापंचमयोक्ता ये पूर्वसंततकादयः चत्वारः संततं हित्वा ज्ञेयास्ते विषमज्व
 राः १४ ज्वराश्च विषमाः सर्वे सन्निपातसमुद्भवाः यथोत्तरास्य दोषस्य तेषां कार्यं चिकित्सितं १५ श्लेष्मपित्ते विद
 हते रसस्थाने यदानीलः तस्मात्काले मनुष्याणां जायते विषमज्वरः १६ यस्यादभियतां कालाच्छीतो ह्याभ्योत

धैवच वेगतश्चाप्यनियमोज्वरः सविषमस्मृतः १० त्यक्त्वा स्वरूपमात्मीये संततततकारिकात् कंठस्थानविभा
 गेन यथा संख्ये करोति हि ११ संततान्येकं आख्यचतुर्थी सप्रलेपकात् आमाशयस्थः सततं स्मृत्यन्ये युष्म संततं
 नेगलस्यः तृतीयकं मूर्धगतश्चतुर्थे स्थानमुपैति शेषः १२ आमाशये मरुत्पाया रोषास्तिष्ठेति हि ज्वरे अन्ये ते सभ
 वे तीक्ष्णो द्यौकालौ गतिरस्यतु २० पंचाशन्नाडिका भूत्वा आद्यं ते पंच पंचच जराति सज्वरो ज्ञेयः सततस्य विपर्ययः २१
 पाठापटोलकटुकासारिवामुस्तकान्विता स्थितैः सिंहः कषायस्तु संततज्वरघातकः २२ सारिवाहितयं पाठात्रायं
 तीकटुरोहिणी शर्करामधुसंयुक्तः काथो वा संततापरः २३ विषमे संतता दौघतज्वरे प्रोक्तं चिकित्सितं सकटुस्य
 विपर्यासज्वरे पिचतरे वहि २४ इति सततज्वरः अन्ये युष्मं ज्वरं कुर्यादोषो यः पिशिताश्रितः सत्त्वहोरात्रमध्ये तु ए
 ककालं प्रवर्तते २५ हृदि स्थितः कफप्रायो दोषो ह्यामाशये ब्रजेत ज्वरे कृत्वा पुनर्याविशी भ्रंस्तस्थानकं प्रति २६ रा
 ज्यद्रोः षट्पुकालेषु एककालं विमुंचति सो न्ये युष्म विपर्यासः कृच्छ्राध्यः प्रकीर्तितः २७ मदीका त्रिफला निंबप
 टोली मुस्तबत्सकैः कृतः काथो निहंत्येषो ज्वरमन्ये युक्त इव २८ पटोलारिष्टमदीका शं पाकत्रिफला मृता शर्करा
 मधुसंयुक्तः काथो वेलाज्वरापरः २९ मूलं श्वेततुरंगारिका कजंबो इव हि वा रवौ कुर्बमारिका सत्रे वदं वेलाज्वरा

एहं ३० इत्यन्येषु च लोके वेलाज्वरः प्रणयति सुतरो यश्च त्वरं भः श्मशानप्रभृतिषु शिवसङ्घान्यग्रे वा लयं वा
 प्रलयं नमलमत्रोत्सर्गनिष्ठीवृत्तादिज्वरउत्तरवेगः पीडयेत्तत्तृतीयः ३१ मेदोगतस्तृतीये हि तृतीयक इति स्मृतः ।
 अथाहं ज्वरयति मध्यं दिनं मुंचति प्रायः पित्तोद्भवः सोऽयं दंडजो न्यमते मतः ३३ कफपित्ताग्निकग्राही पृष्ठं वात
 कफात्मकः वातपित्तादिग्राही त्रिविधः स्यात्तृतीयकः ३४ दोषौ धृतेन कंठस्थौ हृदयं गच्छतस्ततः दिनेनामाशयं
 प्राप्य कुप्येतां तौ तृतीयकं ३५ ज्वरस्थविरतो वेगाद्याति कंठे तु वेगतः मध्येत्वे कदिनं भरत्वा आशयं ते च मुंचति ३६ सत्
 तृतीयविपर्यासः कथितो बह्वैश्वर्ये संदीगुदुची भूनिवर्चं नैरुपकल्पितः काथे निरंति न चिरान् तृतीयाह भवं
 ज्वरं ३७ समाक्षिकसितपीतशीतमुद्गमहौषधैः धान्यद्विन्नरुहोशीरैः काथ एकांतरं जयेत् ३८ षोडशाष्टचतु
 र्भगं वातपित्तकफार्तिषु क्षौद्रं कषाद्यैर्दातव्यं विपरीतानुशर्करा ३९ पिप्पली चंदनं मुस्तानागोशीरधान्यकं शर्करा
 मधुसंयुक्तः काथ एकांतरं जयेत् ४० अभया कथितः पेयशर्करामधुयोजितः ज्वरे तृतीयके पुंसां रुक्मदाहसमा
 न्ति ४१ यजुर्वेदे दितं रुद्रसंज्ञं मृत्युं जयं जपेत् पुरुषि ह्यर्थसर्पौ विगुरुन्नेकांतरं जयेत् ४२ ज्वरस्य दिवसे र
 वे रथशिवस्य वा पिप्पलं जले समभिषिच्यैतं हरधिया समातिग्य च प्रहसि रामवभ्रमन्तमनया मुहुः ४३ अथ

यात्तृतीयकनिर्णीतः सपरिशोभं विंदति ॥ रुद्रजटागोश्रृंगविटालविष्टो रगस्य निर्मोहः ४४ मदनफलभृत
केशोवंशत्वकरुद्रनिर्माल्यं छतयवमधुकचंद्रकच्छागलरोमाणि शर्षपाः सवचाः ४५ समरिगुनिवपत्राः सम
भागास्त्रागमत्रसंरिष्टा धूपनविधिना शमयंत्येते सर्वज्वरान्नियते ४६ ग्रहद्विनीपिशाचप्रेतविकारापनोदनो
धूपः कूलशैरेकविंशत्यातत्रकुर्वीत नर्पणं मंत्रेणानेन विधिवन्निलपुष्पकुशान्वितैः ४७ अनमोबोधिरूपाय वि
स्तुतपाय तेन मज्जरे हरमहाभाग तृतीयं मम वाधकं ४८ ज्वरमेतेन संतर्प्य समाश्लिष्य निमंजयेत् महाज्वरमहाभा
ग महाबलपराक्रमः ५० तैर्द्रोसिरुद्ररूपो सिततृतीयकमहाज्वर त्यज मां भूतभक्ष्ये शपिष्य लेस्मि न स्थिरो भव ५१
ज्वरमश्नत्येमुत्कातमूले जलभृतं नर्वंकलशं अस्मिते कंदं वसं भूतशरावपिहितं ततो दद्यात् ५२ मंत्रोयं प्रग
ह्नीष्य वलिं चेमां तृतीयं महाज्वर आतुरस्य सुखं सिद्धिं संप्रयच्छ महाबल ५३ अथैकविंशतिविप्रान्सप्रवात्रीं ।
यथा सुखं भोजयित्वा गृहं गच्छेन्मौनी पश्यन्निद्रोपरो ५४ ततस्तु शंकरातं काशीतो वै विप्रभोजनात् देहाद्गच्छ ।
तिरोद्रोयं त्रिविधो यंतृतीयकः ५५ मंडोलिकादंतकाष्ठे हातव्ये रविवासरे आमं च मंदसंभ्या योक्तुमेकांतरं जये
त् ५६ इति तृतीयक लोके एकांतरज्वर व्रजति यः सततं मकरध्वजप्रजजितो रुमतिभ्रममोहितः कुरुविधाशुभधा

मरजस्वरामध्यतदुज्जितमतिपिवत्यपि ५० हसतिरोदतिचेत्यतरोरधः समलमुनितियत्कुरुतेपिच कुपितभूतम
 वस्वरितं ज्वरस्तमरमाश्रयतीरचतुर्थकः ५२ अधिशेते यथाभूमिबीजं काले प्ररोदति अधिशेते तथा धातुन्दोषः का
 ले प्रकुप्यति ५० सकृद्दोहिवलं कालं प्राप्य दोषस्तृतीयकं चातुर्थकं च कुरुते प्रत्यनीकवलस्ययात् ६० अस्थिमज्जा
 गतो दोषोऽप्रातुर्थकं ज्वरं सजेत शोषराः सर्वधातुनां वलवर्णाग्नि सादनः ६१ दिनद्वयं यो विश्रम्य प्रत्येतिसचतुर्थ
 कः प्रायस्त्रिदोषजः प्रोक्तो ग्रंथांतरमयोच्यते ६२ ग्लूतिपूर्वमध्याधकायं वातारिभिरुक्रमात् दोषाः शिरस्थाद्यस्ते
 राकंठे प्राप्य ततः परं ६३ दिनेन हृदयं प्राप्य दिनेनामाशयंगताः चातुर्थकं ज्वरं कृत्वा विरामे यांति मस्तकं ६४ दिनमा
 दोदिनं चांते मुक्ता मध्ये हरे भवेत् चातुर्थकविपर्ययो सो दुःसहस्तस्थिमज्जगः ६५ धातुं तरव्यो लीनत्वा तस्मिन् धातुना
 पलभ्यते स चापि विषमोदरे न कदाचिद्विस्तृचति ६६ वेगे तु समतिक्रान्ते गतो यमिति स भ्यते ~~ग्लानिगौरव~~ ग्लानिगौरव
 वर्यकालेभ्यो न विमुच्यते ६७ धात्रीधान्याभयावासास्थिरादाहसनागरे सितामधुयुतो हंति कायश्चातुर्थकं ज्व
 रं ६८ गुडूच्यामलकीमुस्ताकायोमधुसमन्वितः ज्वरे निवारत्यो येषु चतुर्थं दिवसं भवं ६९ विदारीक्षुरसं सर्पि
 र्मधुनैलश्रुतं पयः पिवेच्चातुर्थकश्चासकासवातज्वरापरः ७० त्रिफलाचूर्णमिश्रं वापेयं चातुर्थकापरं अगस्त्य

रामः

पत्रस्वरसेर्नस्येचातुर्थकापरं ७१ कल्केशिरीषपुष्पस्वरजनीमिच्छितं पुनः नस्यं सर्पिः समायोगे^{ज्वरं}चातुर्थकं जयेत् ७२
शैलघमंडनरजःपुरुषो नुरुपेभ्यः भ्रां गवत्सस्वरभीपयसानिपीतं आदित्यवाभवपालिरिनेनतथ्यं चातुर्थकं सुचिरं
क्षययेत्सरोन ७३ अजाबोश्चर्मरोमाणि वचाकुपं पलंकषा सौद्रयुग्मिवपत्राणि धूपश्चातुर्थकापरः ७४ इति
तदातुरआर्ततदागमे यदभिलष्यति तदुवमर्पयेत् रुचिरचंदनपैत्रैकमस्त्रिकाकुसुमस्योससुराक्षशारदिकं ७५
अथधेनुदानविधिः असितधेनुमशेषपरिष्कृतं प्रविलसद्युतिमुत्तमलक्षणां द्विजवरापदरीतसरीडनं प्रमुदि
तायारिताय सदक्षिणां ७६ सकलसंस्तुतिद्वयहरं हरं व्रजिनसंतमसो धरं हरं अहरः प्रयत्नस्वयमर्चयन्तया
तिनाशमिमं विपदान्वयं ७७ अथतृतीयचतुर्थकसंज्ञयो रूपशमायविधिं ज्वरयोरिमं प्रविद्वीतरेवेदिं वसेत्
धीरपह्नीवकरे पुरचत्तरे ७८ रुचिरमृगमयकुंभकपालके सुचिरमुत्तमधूपसुगंधिनि पृथुलपुष्पयुतं कशांसु
रांसमिति पुष्पपलंकषाचामूलं ७९ पडुपथक्विरचय्यविभासरं शुभद्विशो जलद्विशिखाधरं कमलकंडननिर्म
तमस्त्रिका तम्रतं विदधीत च दीपकं ८० सरभिषोरातरे करवीरजैरपि जयाकुसुमैः कृतशेखरं निशितशस्त्रक
रस्तुतडुकरं ज्वरवराय रिताय निवेदयेत् ८१ मंत्रोये प्राग्हीयवलिं चेमां वाधकस्त्वमहाज्वर आतुरस्य सुखं सिद्धिं प्र

यद्याशुमहा-चल २२ हनुमतस्तपनेप्रणयेततः प्रततमुत्तमैलघटीशक्तेः वरजयाकरवीरभवेनैवैर्विश्रितं प्रसवेः।
 परिणयेत २३ सुरभिधूपसुरजनिवेदनादनुपठेदतिभक्तिपरस्तुतिं पवेनसंभवमामयदुर्जयाद्वलचतभयादहितं
 जहि २४ अञ्जनास्तनयः समीरणास्तनोयः फाल्गुणीभोद्रकश्रीरामप्रणयेकधामवलवान्स्त्यप्रतितानिधि पिंगा
 सोडुतविक्रमोजलनिधेरुध्रंघ्र नेधीरधीर्हलोत्पादितशैलश्रेणघटितप्रत्युग्रसेतुस्थितिः २५ लंकाधीश्वरदर्प
 हाजनकजाणोकांतक्रेध्रस्मणप्राणात्राणपणेजितेन्द्रियगणः सश्रीहन्मान्भटः एतैर्नामभिरादरादुषसियैर्नि
 द्राक्षयेकीर्तितसेवामुत्तरसिद्धिदोषागगतौनित्यं ततोयज्वर २६ हनुमंतमितस्तुतिप्रसन्नं प्रणिपत्यप्रबुधन्नरा
 नत्प्रं प्रविधायकपालभट्टनिकायंगृहमागत्य यथासुखं रमेत २७ इति चतुर्थकः अतिशीतातिमंदत्वाद्भव
 त्यहनिपेनमे पिवेत्पट्टककाथं गुड्यावासकल्पन २८ त्रिफलास्वरसेवापिश्लैषिकेविषमेज्वरे चंदनंधान्यकं
 सुस्तागुडूचोविश्वमेषजं २९ पंचारस्यंभवंहंतिज्वरंकायोनिषेवितः ३० इति पंचासेद्रकः अतिलोनतरश्रातिमं
 दःषष्ठेह्रिसंभवेत् यवांसोहैबजोदरुसंघीगससमांशतः ३१ कायोनिषेवितोहंतिज्वरंषष्ठिद्विजोद्भवं नित्यंमंदं हज्ज
 रोहसःश्रजःक्रेणसिध्यति ३२ स्तब्धो गश्लेषाभयिद्योनोवातबलासकी शोथस्तब्धो गताश्लेषाधिकोय।

स्मिंश्चरुसता ८३ मंदवेगोज्वरेनित्येसस्यादातवलासकः वातवलासमेकेतुवदंतिकुंभकामला ८४ कफवातज
 रप्रोक्तं क्रियावातकलांते इतिवातवलासकः आमाशयस्य संधिस्थोरोषकुर्यात्प्रलेपकं प्रलिंपतीवयोगानिगो
 रवेणातपेनवा ८५ चरोमंदः शशीतश्च यस्मिणस्यात्प्रलेपकः तथाप्रलेपकोत्तेयः शोषितां प्राणानाशनः ८६ दुग्धि
 कित्पतमोमंदः सकषोधातुशोषकर प्रयुंजीतभिषकुश्चेष्मज्वरधीतुप्रलेपके ८७ इतिप्रलेपकः पुष्पेभ्योगंध
 स्जसीतेजस्विभ्योपयानलः उपाशयमनुष्यस्यप्राणायानौनियच्छति ८८ सौक्ष्मादनुस्मृतोधातुर्मर्माणपि
 तेजसा कर्मचित्तंवलंतानंसेनिरुध्याशुमारुतः ८९ कर्मादिषुनिरुद्धेषुस्वपितीति सुहृन्ननः मन्यतेहतचित्तता
 दोजस्युपरतेसति ९० तस्यादितः शिरोरोगः ससंसेवैवजायते विषंगंधं सुगंधं च दिषन्कासन्समर्कति ९१
 तृणापुष्पकमित्येवज्वरं विद्याद्विचक्षणः ९२ इति तृणापुष्पकज्वरः आजोविस्त्रं सतेयस्यपिज्ञानितसमुद्ध
 यात सगात्रस्तेभशीताभ्यांशयनेषुरचेतनः ९३ अपिनाग्रत्सपंजंतुस्तंशालस्यप्रलापवान् संहृष्टोमास्त्रा
 स्तांगोमर्मसेतापवेदनः ९४ ओजोनिरोधो जंविद्यानेज्वरेभिषगुत्तमः इत्योजोनिरोधः वक्ष्यामिविविधा
 न्योगान्विषमज्वरनाशनात् प्रयोक्तव्यामतिमतादोषादीन्प्रविभज्यते ९५ वातप्रधानं विषमं सर्पिर्मिः सा

नुवासंरैः स्निग्धोऽन्नपानैश्च शमयेद्विषमज्वरं १०९ विरेचनेन पयसा सर्पिषा संस्कृतेन च विषमेति कृशीतैश्च
 ज्वरं पित्रोर्नृजयेत् ११० वमनं पाचनं रूक्षमन्नपानं विलंघनं कषायोऽंशं च विषमेज्वरं शस्ते कपोतरे ११२ पटोलक
 दुका मुस्ता विजया मधुकैः कृता त्रिचतुः पंचशः कषायो विषमज्वरनाशनः ११६ पटोलमधुकं मुस्तं मुस्तं तिक्ता पटो
 लकं तिक्ता पटोलं मधुकं पथ्या तिक्ता पटोलकं ११९ प्रयोक्तव्या मतिमता दोषादीन् प्रविभज्यते मुस्ता पटोलम
 भया अभयामधुकं घनं अभया कटुका मेघो मेघो यक्षी सरोहिणी पथ्या यक्षी स कटुका पथ्या यक्षी पटोलकं ११३
 दशैते त्रिकसंयोगा विषज्वरानाशनाः सुस्तं पटोलं मधुकं सति कंतिक्ता भयामुस्तपटोलकानि पटोलपथ्या मधु
 कां बुभुक्षिः पटोल तिक्ता मधुका भयामिः पयोदपथ्या कटुका स यक्षचतुष्कयोगा इति पंचशस्ताः ११५
 तिक्ता भयामेध पटोल यक्षः पंचात्मको यं विषमे प्रदिष्टः ३ द्रोणा पुष्पी जटो सुस्तो निः कषायप्रपिबन्नुमान् उमाप
 तिमनुध्यायन्मुच्यते विषमज्वरात् ११६ विश्वाहामलकी छिन्नाः सुशकला समाक्षिका विषमज्वरदहने त्वका
 थो यदा छिन्नावराव्ये ११७ मधु सर्पिः सिनाक्षस्तसौ रविलोडितः विषमज्वरदहो गश्वा स का सक्षया प
 हः ११८ त्रिपंचसप्तमगधाः प्रकुंचपयसा सहः पिवन्त्यध्याक्रमानी रुक् पित्तवातकफामयी ११९ यावत्पूरी।

शतेतस्यात्तांस्तथेवापकर्षयेत् वातास्त्रासपांडुरो गुल्मशोकोदरापहं १२० विषमज्वरेषु तद्वृष्यपिपा।
लीघर्हमानकं अक्षधाम्यभयाहंतित्रिफलाविषमज्वरं १२१ गुडेन सहिताकापिकापि दुग्धेन संयुता सते
लेलश्रुनेवातेविषमज्वरनाशनं १२२ रसोनवीजसंघायां तैलमध्ये विनिक्षिपेत् प्रभाते द्युतसंयुक्तं सेवितं ज्वरवा
तनुत् १२३ पयसा च पंचदुस्पर्शाशक्तो देगागमेयिवेत् गोमयोत्थरसोपेतं पयोवाप्यथ विश्वयुक् १२४ पक्वपीत
मजाक्षीरं विषमज्वरनाशनं सगुंडं जीरकं रवारेहभयां वा गुणान्वितां १२५ गुडूची सुसुधा जीरां कायोवा विषमं ज।
येत् सैधवं पिप्यलीनोचने दुलाः समनः शिलाः नेत्रांजनं तैलपिष्टं शस्यते विषमज्वरे १२७ चिरपोटी जयहस्ते च
द्यासर्वज्वरापहा सहदेव्या वचा भद्राना कुलीभिः प्रलेपनं प्रदेहोद्धर्तने कुर्यादेभिर्वा विषमापहं १२८ निवपत्रं रवा
कुष्ठं पथ्यासि दार्थकं द्रुतं विषमज्वरनाशाय गुणलुं चैति धूपनं १२९ ज्वरवेगे च कालं च विनयन् चर्यते नुयः तस्ये
षैरद्रुतैर्वापि विवित्रैर्नाशयेत्स्मृतिं १३० निर्विषैर्भुजगेर्वागैर्विनीतैः कृततस्करैः आसयेद्वागमेचैनंतद्दर्भोजनेन
च १३१ सततं विषमं वापि क्षीरास्यसुचिरोत्थितं जरसंभोजनैः पथ्यैर्ज्वरघ्नैः समुपाचरेत् १३२ ज्वराः कषायैर्व
मनैर्लेघनेर्न भुजगेनैः रसैश्च येन शाम्यति सर्पिस्तैषां भिषगजितं १३३ शुंठी करणाचित्रकं च चयंगं थिकमेव च

कुर्यात्पंचपलान्भागानैकेकस्यसुकृदितान १३४ जलद्रोणविषक्तव्यं यावत्पादावशेषितं एतैस्तुपलिकैः क
 ल्कैः संधवेन समन्वितैः १३५ षट्पलं नाम विख्यातं विषमज्वरनाशनं कासश्वासग्निदोर्बल्यं च तमेतद्व्या
 पोहति १३६ षट्पलं चतुर्दशं चंद्रनं चित्रकं सिंहीवत्सकं मुसुनागरं कटुकात्रायमाणचथाशुशीरेदिसारिवे
 १३७ इव्यार्धपलमात्राणि सौम्यवारे च संहरत स्त्रीराट्केन संयुक्तं सर्पिषोष्णेतुलाः पचेत् १३८ चतुर्थकं
 हरत्याशु उन्मादं विषमज्वरं आहिकं श्वासकासे च सर्वापस्मारनोदनं १३९ इति चंद्रनाद्यं चतुर्दशं सत्कारना
 त्वं दधि मस्तुतक्रं फलास्त्रभागेन समं हितैलं कृत्वा दिकलैर्मदुवह्नि सिद्धमभ्यंजनं वातकफज्वरा
 रणो १४० एकाहिकं द्वित्रिचतुर्थकानां मासार्धमासद्वयमासिकानां निवारणं तद्विषमज्वरारणं स्नेहादिभिर्द्वित्रि
 ककटहरं स्यात् १४१ महाकटुरंतैलं पुरावातज्वरे प्रोक्ता शीतभंजीरसोश्च यः समापप्रमितो देयो नाग
 वल्लीदलान्वितः १४२ एकाहिकं द्विहिकं वा त्रिहिकं वा चतुर्थकं विषमं वा त्रिदोषं वा ज्वरं हंति न संशयः १४३
 शीतभंजीरसः शुद्धं सतं विषं मेधं धर्तुं वीजं त्रिभिः समं सर्वतो द्विगुणं व्योषं मर्द्यं जंवीरकद्रवैः १४४ दद्या
 द्विगुंजमात्रेण ज्वरनागमहकुशं एकाहिकं सुपूर्वोक्ता ज्वरानशीघ्रं निहंति वै १४५ इति महाज्वरोक्ताः

रामः

:: इति ज्वरतिमिरभास्को संततारिविषमज्वरभेरो नाम नवसो ध्यायः :: अथातः शीतदराद्या ज्वरायेहं द
 जाः स्मृताः विषमास्तेपिविज्ञेयास्तेषां भेदा न्यथ कश्चिदा १ ये पूर्वजन्मसु जनाः पिशुनान्शंसीः संसारेण
 सुदुःखजुषो भवन्ति शीतज्वरेण च भ्रंशं परिवाध्यमाना नानाविधां जगति दुर्गतिमाप्नुवन्ति २ वलासो वायु
 नापुक्तः शीतादीन् च हरेज्वरे जनयेन्नयनस्त्रावं हृत्पीडं मधुरास्पतो ३ गर्भभूवेश्मशयनकुप्यकंवलरस्त्रका
 न् निर्दूमरी प्रैरंगारेहं संती श्रुहं संतिकाः ४ धात्र्यस्सारिष्टतिक्ताभिः शीतवर्ममस्तुकेः कायः शीतज्वरेहं ति
 एकद्वित्रिचतुर्थकं ५ शोणपुष्पीरसपीतपयसा शीतमुल्बरो हरेन्मांसिकसंयुक्तो वार्ताकस्वरसोथवा ६
 मधुकनखलतागुरुप्रपीते मधुमधुयुक् हरति प्रसस्य शीते गदहरमधुदूतिका गुडूची सहचरशक्रयवाग्निसे
 र्यकं वा ७ क्षुद्राधान्यकशुंघेभिर्गुडूचीमुस्तपप्रकेः रक्तचंदनभर्निवपये लवणपौष्करैः ८ कटुकैर्द्रव्यगारिष्ट
 भाद्रीपर्यटकैः समैः सिद्धकाथो हरेत् शीतज्वरमतिव्यथं ९ यलाजातीफलंब्योषं त्रिफलाजीरकं च ने स
 विडंगं सितायुक्तं च शीतज्वराय हं १० श्वेतस्पका कजं धाया पंचोगस्य प्रदीयते वातशीतज्वरं हंति काय
 स्तन्मूलजोथवा ११ कायस्थानाकुलीमिक्तावयस्था प्रचोचकैः सह देववचा कुष्ठैर्लवणाक्षारसे युतैः १२ सा

म्लेर्विणचित्तैतैलमभ्येगाच्छीतनाशने १ शीतज्वरस्यसुरसार्जकशिशुपत्रलेपः कवोस्त्रसलिलेनशमायसस्तः से
 कस्तुषांबुसुरभीजलमस्तुस्रक्तैरभ्येजनंचलवर्णोत्तमशुक्रतैलैः १२ शीतज्वरेशिलातैललेपनंपरमोषधं हिंशुसै
 धवसेपुक्कंनस्यंजीर्णवृत्तान्चितं १४ मुनिपत्ररसान्नस्यमधुतक्रसमुद्वातमरिचेनसमायुक्तंदेयंशीतज्वरा
 पहं १५ रसांधशिलातालताम्रमेकत्रनिर्मितं पुटेनपाचयेद्भाहकारवेक्षीरसैरले १६ भावयेद्दरनीरेणसप्रक
 त्वस्तुतइजः शीतज्वरंहरत्सयोमरीचसुरसारसैः १७ इतिशीतारिसः निंबनेपालजेवीजैर्बोषोग्रालशुनेः
 समैः कारवेक्षीरसैर्भावंनस्याच्छीतज्वरान्हरत् १८ मरिचंसप्रधाभाव्यकारवेक्ष्यारसैःपुतं तेननेत्रांजनातया
 तिशीघ्रंशीतमवोज्वरः १९ सहस्रसंख्यैः कलशैः सुतीर्यतोयाभिपूर्यैः स्नपयेत्पुणरिं अभ्यर्चयेच्चंदनपुष्पधूपै
 र्दीपैश्चुभैर्ब्राह्मणभोजनैश्च २० जघ्नायजातवेदसमष्टाधिकमयुतमालयेद्विष्णोः हुत्वावतदृशोशीतज्वर
 तोविमुच्यतेजंतुः २१ महेशमेवमभ्यर्च्यमुच्यतेतिमहागदात् आधयस्तंनवाधंतैव्याधयः केल्पसाधनाः २२
 इतिशीतज्वरः यः सत्फलेषुशुभकर्मसुकोपनस्यानस्यानिलप्रतितटः समुदेतिदेहे सहज्वरस्तमपहर्तुमलं
 तदेगाङ्गाधराधियुगपजरजःप्रसादः २३ अन्यच्चसंनिपातोऽस्योयत्रपित्तं पृथक्स्थितं त्वचिकोष्ठेयवाशहं

विस्थातिपुरेनुं २४ योवशीतः पित्तहोरोघोपक्रमयोऽक्रमः तं वशीलयतः शीघ्रं सप्तहो नश्यति च २५ स्वादितिक्रक
वायारां काष्ठैः स्पादकैरायुते सुशीतैः शमयेत् स्त्रोप्रवृद्धं दाहमेव च २६ तथा ज्वालसलिलक्षीरसक्तपुतादि
भिः कपित्थमातुलुंगार्क्षिलविदारोद्द्राहिभिः २७ वृदीपस्त्रवोत्थेन पेनेनारिषकस्य वा लिप्तांगोदाहकमोदक
द्वितस्त्राचशाम्यति २८ दाहे सप्तधौतेन सर्पिभ्योऽपि गोमाचरेत् सिताज्यमधुरवर्जं रम्यं शीकाभिश्च तं पयः २९
शीतं मधुयुते पीतं तद्दाहज्वलाशनं नागरेदेव काष्ठैश्च धान्यकं च हृतीदृश्यं एतत्काथस्य पीतेन याति दाहज्वरश्च
मं ३० धान्यकं सचतुःक्षीरं क्षीरस्य द्विगुणं जले काथं क्षीरावसेषं च तत्तत्पेयं सशर्करं ३१ उल्लज्वरे निहंत्याशुर्मदा
ग्निविषमज्वरान् रूर्मे शुभ्राभ्रसंकाशेशशोककरशीतले मलयोदकसंसिक्ते स्रग्पादाहज्वरार्दितः ३३ नाभ्या
मुत्तानसुप्रस्यगोराकादिभाजने शीतांबुक्लृप्ताधाराहत्वा दाहं निवर्तयेत् ३४ इति दाहज्वरं त्वक्स्थोऽस्त्रेष्यानि
त्वे शीतमाहो जनयतो ज्वरं तयोः प्रशांतयोः पित्तमेते दाहं करोति च ३५ पयेलकटुकायप्यायक्यैः साधितं ज
ले शीतदाहज्वरं हंति वराहज्वाघैरथ ३६ इति शीतदाहज्वरं करोत्याहो तथा पित्तं त्वस्थो दाहमतीव च तस्मि
न्प्रशांते निवृत्तौ कुरुतः शीतमेतत् ३७ दाहशीतज्वरं हंति सितातिक्तो बुकल्किता पयेलधान्ययोः काथः सगुणो

अर्धमुष्णमधःशीतं स्यान्नसिं हशरीरवत् बभ्रु
वमीरतादाहरत्तेरं कषायतः १

ज. नि. भा.

वामतारसः ३२ इति दावशीतज्वरः यस्योर्ध्वगोरक्तपित्तं मध्ये वातकफौ ततः अर्धो स्निग्धः शीतज्वरं पीतो व्यपोह
ति ३३ इति अर्धो स्निग्धः शीतज्वरः विदग्धेन रसेरेहे स्नेहपित्तं व्यवस्थिते अर्धे शीतमर्धमुष्णमर्धं नारीश्वराकृतिः
४० इत्यर्धशीतार्धोष्णज्वरः काये दुष्टं यदा पित्तं स्नेहाचान्ते व्यवस्थितः उष्णत्वं तेन रस्य शीतत्वं करपादयोः ४१ पित्ता
ज्वरोक्तं दाहकारिकायं तत्र प्रयोजयेत् अस्मिन्नात्र शीतकरणज्वरः काये स्नेहाय दादुष्टं पित्तं चान्ते व्यवस्थितं शीतत्वं
तेन गात्राणामुष्णत्वं करपादयोः ४२ पूर्वोक्तमत्र रासादिप्रयुज्जीतमिच्छन् ४३ इति शीतगात्रोक्तकरणज्वरः
मध्ये पित्तं यदा तिष्ठेदासे स्नेहासमीरणौ तदा तदीहशेषः स्यादहिः सस्वेदशीतता ४४ अंतर्दीहो वहिः शीत्यं किञ्चिन्न
कायः कणामुक्ता पाययेद्दाश्रतं क्षीरं शीतं गुडसिनायुतं ४५ इत्यंतर्दीहवहिः शीत्यज्वरः दासे पित्तं यदा तिष्ठेदं ते तु कफमा
हृतौ तेनोष्णत्वं शरीरस्य अंतःशीतं च जायते ४६ अंतःशीते किरातादिपित्तोक्तपिप्पलीयुतः इत्युष्णशरीरांतःशीतज्वरः
कफवातौ समौ यत्र हीनपित्तस्य रेदिनः तीक्ष्णो वायुर्दिवा मंदो जायते रात्रिको ज्वरः ४७ दिवा कफातपवत्ते व्यायामादुप
शोषिते शरीरे नियते वाताज्वरः स्यादर्थरात्रगः ४८ क्षिन्नाकायः कणामुक्ता युतो रात्रिज्वरापहः ४९ क्षीराविकाज
रस्मिरेन सत्रयाणामुत्तं ज्वरापहमवश्यमिदं शिखायौ नक्षत्राकारदिने क्षयवायमीश्वरात्रिज्वरं हरति रंजितस्मर

रामः

वक्षं ५० लज्जामल्लेशित्वा वरं रौगाचापमीहिने मरनेन विदुषेन राजिन्वरहरं परं ५१ नीत्यावाका कमाचावा
 भंगराजजरायवा करोवद्वानसंदेहसद्योरात्रिज्वरापहा ५२ गंगायमुनयोर्मध्ये अयुत्रसापसोमक रात्रौ ज
 रविनाशाय तस्मै दद्यात्तिलोरकं अर्धं प्रदाय ये चास्मै मुंवेतं च त्वरे सुधीः ५३ करकं जलपणं च पणकोपहितं त
 तः चतुर्मुखं पिष्टरीपे धत्वा रोणी समाचरेत् ५४ तिलादिस्तर्पणं तत्र मंत्रेणानेन पापयुक् रीफः करको रोरिका
 च वहिर्मौ च्याज्वरो याति ५५ इति रात्रिज्वरः अथ रसाः रसगंधकयोर्भागौ शुद्धयो रभयोरपि त्रिकडुत्रितयंचे
 व एकैकं वह्निभ्रं गयोः आकल्य करभागे कमेवं स्फारिकरं कण्ठं ग्राह्यं स्ववत्सर्गे नोस्य भागादित्य संयुतं ५६
 सारणास्त्वारिपेणास्पृश्या पादं विचर्णयेत् दिनानि सप्त संशय भंगराजरसे न तु ५७ नेपालजातनीरेण
 दिनैकं भावितं कुरु वज्रमात्रं प्रकुर्वीत गुटिकां तज्जले न हि ५८ नेपाले न विहीने तु अपक्वमलजे ज्वरे सपक्व
 मलजे दद्यात् नेपालजलभाविता ६० सण्ठे नैव ज्वरो याति मलपात सखा वरुः चापटीषधि मात्रेण ज्वरारिः
 नीशये ज्वरान् ६१ षधिकानं प्रदातव्यं पथ्यं दधिसुशीतलं उत्पलपारितापे तु जनं ज्वरनिपीडितं ६२ सर्वभ
 तप्रसन्नात्मा ज्वरारिमस्तजदिभुः अमोघवीर्यमेने तु सुरासुरनिपीडितं आणवयति यो वैद्यो सज्ज्वरैर्नीधि

श्रीगुरुः

३८

ज्व-ति-भा

भयते ६४ १ र्षिष्वपारिकोरसः ॥ इति ज्वरतिमिरभास्करेशीतदाहप्रमेदकयनेनामदशमोऽध्यायः ॥ रसा
संश्राममेदोस्थिमज्जासुक्राणि धातवः क्रमान्तस्य ज्वरणां च वक्ष्ये लक्ष्मचिकित्सितुं १ उक्ते शो गौरवैरे
न्यं भंगो गानां विभृंभणं अरोचको वसिः सादो भवंति रसगे ज्वरे २ रससंस्थे तु सर्वे स्मिजयेदमनलं वा
नै इति रसगतः कृनिष्टी वनेतस्त्वारक्तोऽपि उको रुमः राग रागभ्रम सदा प्रतापो रक्तसंस्थिते ३ सेका
संशमनात्त्रे परक्तमोक्षोऽस्ति स्थिते ४ इति रक्तगतः पिंडिको देष्टुनेतस्त्वा स एव मत्रपुटीषता ऊष्मांतरीह
विसेषो ग्लानिः स्यान्मांसगे ज्वरे ५ इति मांसगतः भ्रसंसे रसचामूर्च्छा प्रतापं हरिरेव च रोमं धारोचको
ग्लानिर्मेदस्ये वा सहिष्णुता ६ तीक्ष्णान्विरेकान्मांसस्थे रोमैर्ध्रं मेदसंस्थिते इति मेदगतः मेदोऽप्यग्रां कुन
नेश्चासो विरेकश्च हरिरेव च विसेपणां च गात्राणां मेतदस्थिगते ज्वरे अस्ति स्थे वातशमनमभ्यंगं स्वेदद
र्शनं ८ इति स्थिगतः तमः प्रवेशने हिक्का कासः शैत्यं वमिस्तथा अंतरीहो महाश्वासो मर्मखेरस्तु मज्जगे
मज्जगेनिलशमनं विशेषादस्ति कर्म च अथ बाभिषवजेर्यो ग्लानिरुसः सा तु वासना ९ इति मज्जगतः तम
सोऽर्शनं मर्मखेदं स्तब्धगात्रता शुक्रप्रवृत्तिर्मृत्युश्च जायते शुक्रसंस्थिते १० उत्तरोत्तरं दुःसाध्याः पेचान्त्राः

राम

३९

तौतुवर्जयेत मज्जशुक्लेक्रिया नोक्तामरणोचात्रभाषितं १२ रसरक्ताश्रितौसाधौमांसमेरोगतश्चयः अस्थिमज्जा
 गतः कृच्छ्रः शुक्लस्यो नैव सिध्यति १३ इति शुक्रगतः दीर्घी सरकस्त्रिगलोहितलताशोपाकपादासदीशो दीवीरक
 एतकुंजरकरात्रायंतिकापप्रकैः वक्राधान्यकनागादसरलासिग्नेबुसिंसेशिवाद्या श्रीपर्वरदर्भमूलकटु
 कानंतामृतापुष्करैः १४ धातुष्वंरिषमंत्रिसेषजनितैर्चैकार्दिकं व्याहिकं पीतोहंतितृतीयकं ज्वरमलं चातुर्यं
 केभ्रतजं मूर्च्छाशीतमरोग्रसरमहचिश्वासेचकासेतथापांडुशोफमहाप्रलापशमनः कायो मृतकल्पितः १५
 लक्ष्मणोत्सवग्रंथान् निवपन्नं वराज्योपयवानीलवरात्रयं स्मृतौ दिग्बद्धिगामेषु त्रिदिः स्यात्क्रमशो शकान्
 १६ सर्वमेकीकृतं चरणां प्रत्येषेभक्षयेन्नरः एकार्दिकं व्याहिकं च तथा त्रिदिवसज्वरं १७ चातुर्यं केमसाधोरसंततं स
 ततेहिना धातुष्वं च त्रिदोषोत्पन्नं ज्वरं हंति च मानसः १८ इति निवाद्यं चरणां क्षौद्रादिगुणितं सर्पिर्धृतादिगुणा
 पिप्पली पिप्पल्यादिगुणाचात्रसितादेयास्तुशोभना १९ सितायादिगुणां क्षीरं क्षौद्रं रोवसमं क्षिपेत् चातुर्जा
 तकमत्रापि पक्ता कुर्यात्समो रक्तान् २० रसास्त्रासमेरौ स्थिस्थितेनाशयते ज्वरं काशं स्वासे तथा पांडुवस्त्रिमां
 यमरोचकं २१ धातुक्षयं नाशयति धातुपुष्टिं करोति च वत्नेन्द्रियवत्तंकुर्यात्पिप्पलीमोदकः सदा २२ इति जी

ज्व-ति-भा-

रौज्वरेपिप्लीमोदकः त्रिफलारजनीपुग्मेकरकारीद्वयंशरी त्रिकदुग्धंथिकंमर्वागुह्वीधान्यायासकः
 २३ कडुकोपपर्वदोमुस्तात्रायमात्राचवालकं त्रिकपुष्करमल्लंमधुययीयवासकं २४ यवानींद्रयवाभा
 द्वीशिगुवीजंरुष्टा^कजा वासोत्वक्प्रकोशीरंवेदनातिविषावला २५ शालिपर्णीपृष्टिपर्णीविडंगंतगरं
 तथा चित्रकोदेवकाष्टंचपटोलरश्मचम्पके २६ जीवकर्षभकौचैवलवंगंवंशलोचना पुंडरीकंचकाकोली
 पत्रकंजातिपत्रकं २७ तालीसपत्रंचैतानिसमभागानिचर्मायेत सर्वचर्मास्यबाह्यंशंप्रक्षिपेडूमिनिंबकं
 २८ एतत्सुदर्शनंचर्मांरोषत्रयनिवर्हणं ज्वरंश्चसकलान्हेतिनात्रकार्यविचारणा २९ पृथक्द्वेकांतुजांश्च
 धनुस्थानविषमज्वरान् सन्निपातोऽबांश्चापिमानसानपिनाशयेत् ३० शीतज्वरंतेथैकाहप्रभतीचिषमज्वरा
 न् प्राकृतंवेक्तंवेचसौम्यंतीक्ष्णामथापिवा ३१ नानादेशोद्भवांश्चैववारिदोषजमेवच तृणांतंश्रमंमोहंपांडु
 हृद्दोगकामलां ३२ त्रिकपृष्ठकटीजानुपार्श्वश्लंघनाशयेत् शीतांतुनापिवेचर्मांसर्वज्वरनिवृत्तये ३३ य
 थासुदर्शनंचक्रंसर्वदानवनाशनं चर्मांमेतत्तथासर्वज्वराणांनाशकारकं ३४ इतिसर्वज्वरेसुदर्शनंचर्मां
 किराततिक्तकंतिक्तादिनायासाभयाधना ज्ञायंतीनागरंयाष्ट्रौमेथिकंपर्वटंकणा ३५ सरीपटोलवाट्टाकं

रामः

चूर्णोयं षोडशो गकः जीर्णज्वरे वा विषमे सन्निपाते यथा तुगे ३९ कासे रूचौ श्लेष्मज्जकृद्धे ह रामये विषे स्त्री।
 स्त्रिवमौ शस्तं मूढवातानुलोमनं ४० ग्रहणी शोषशोफाश्च वस्तिष्मलं प्रवाहिको हंत्यतीसारशीर्षाति।
 त्रिकण्डकटिग्रस्त ४१ पीतमक्षमितं चोत्ततोयैः सर्वज्वरापहं इति षोडशो चूर्णं पथ्योपधैः शमं यतिवत्
 हंसेव तेन चेत ४२ ज्वरश्चिकित्सितः सम्पग्यातु स्योऽपुन्यवेगवान् ४३ क्षिन्ना सत्वं शिवाजाती कृत्स्नाग्निः ककु
 रामया सार्कशारा मिताकार्या गुडैर्बोमधुना गुटी ४४ धातुस्थान्निषमा जीर्णज्वरानेकारिकदिकान् का
 संस्थासाग्निमोघं च हंति दुग्धानुपानतः ४५ इति यो यस्संदरीगुरिका ॥ इति ज्वरतिमिरभासरे सप्रधा
 तुगतज्वरोपक्रमो नामैकादशोऽध्यायः ॥ नशाम्यति ज्वरो यस्य पसादाहस्त्रिसप्रकारं मंदवेगानुबंधा
 लुच्यतीवतनुतांगकः १ देहधातुक्लत्वेन स जीर्णज्वर उच्यते स्त्रीहाग्निसाहं कुरुते वक्ष्ये न स्य चिकित्सितं २
 सेषाराण्यद्यभिव्यक्तितरुणोपि भवेज्ज्वरे त्वेव यीततक पश्चाद्यथोक्तो कारयेन्क्रियां ३ दोर्वल्या देहधातुनो
 ज्वरो जीर्णो नुवर्तते बल्यैः स चंदरीोत्तस्मादाहारैस्तमुवाचरेत् ४ द्रक्ष्याम्यताशरीरं जीभुस्तर्करं कचं दनं
 नागरं कडुकापाठभृनि वंसदुरात्मनं उशीरं पप्रकं धान्यं गालकं केरकारिकं ५ पुष्करं पिपुमं दशपदं

शीरुकाशातोच कनाशनं पिप्पलीचूर्णसंयुतः
काथस्निग्धहो ह्रस्वः जीर्णज्वरकफश्च

ज्व-ति-भा-

मिदं शुभं जीर्णज्वराश्चिन्नासकाशश्चपथुनाशनं ६ पिप्पलीमधुसंमिश्रं गुडूचीसरसं पिबेत् जीर्णज्वरकफ
धंसोपेचमलीकृतोथवा ७ अमृतायाः कषायस्तु सतं वैवस्वशीतलं मधुपाकयुतं पीतं जीर्णज्वरहरेपरं ८ त्रि
फलापिचुमं दत्वमधुकं रुतौष्यं समस्तरदले काथसद्युतो ज्वरकाशहा ९ पिबेत्तौयंचरोहीतपथ्यपर्वटकैः प्र
तं ज्वरशीरोरश्वासयक्तुल्लामिमां यजित् १० धान्यसंघीसमं चूर्णं तस्मादहं च नाशयेत् ११ काथस्निग्ध
हो ह्रस्वो निहंति विषमज्वरं जीर्णज्वरं त्रिजं गततीयकचतुर्थको १२ इति काथः शीतो कफे ज्वरे जीर्णे स्वल्परोषे
पिपासिते पिता निलो वदवर्चाः सस्मे दीने तथा कुरो १३ दाहार्ते च पयो योज्यं तज्जवे विषवद्भवेत् संसृतं शीतमु
स्नेवातस्माद्योरोस्त्रमेव वा १४ पिमज्यका कलेभुंजीत यथा स्वे रोषधेः प्रतं पयश्चुं दी सखर्जं रं मदीकाशर्कराध
तं १५ श्रुतं शीतं मधुयुतं तद्दाहज्वरनाशनं इत्यादष्टगुणं क्षीरं क्षीरातोयंचतुर्गुणं १६ क्षीरावशेषं कर्तव्यं क्षी
रणके त्वयं विधिः ॥ श्रीचचित्त्ववर्षाभः पयश्चोदकमेव च १७ क्षीरावशिष्टं ततो तं भवेत्सर्वज्वरापहं पंचम
ली श्रुतं क्षीरं पिप्पल्यावापितत्सतं १८ शिशिपाषाणिकाभिर्वा धारोस्नेवाज्वरापहं उदकाशास्त्रयः क्षीरं शिशिपासा
रमेव च १९ तत्क्षीरशेषं कथितं पेयं सर्वज्वरापहं त्रिकं रकवत्साया श्रीगुडनागरसाधितं २० वर्चो मज्जविवंधध्वं

रामः

शोफज्वरहरंपक् गुडविल्वकणामाङ्गीस्वदंष्ट्रामिश्रतंपक् २१ अपथुनरविण्मन्त्रविवंधोपशमंत्रजेर साधितं वि
 ल्वपेशीभिर्मलेनैरुक्तस्य वा २२ सद्यो हंति पयपीतं ज्वरं सपरिवर्तकं कासश्चासान्नाशिरः श्रुत्वा न्याश्रयलक्षिरज
 रान् सुच्यते ज्वरकपीत्वापंचमलीश्रतंपक् २३ भारोस्त्रं वा पयपीत्वा विबंधानिलवर्चसः जीर्णज्वराणां सर्वेषां पक्
 प्रशमनं परं २४ कणामधुकम्पदीकावलाचेदनसारिवा निःश्लथपयसापीत्वा जीर्णज्वरविनाशन २५ श्वेतज
 यंतीमले विधिना चंदंशिरावोतरे हंति जीर्णज्वरेन राणां खलु इव दुरितेन वात्मानं २६ इति दुग्धपानविधिः वमनस्वेद
 कोत्सां बुकषाय लघुभोजनैः कस्यादतिबलोधातुसहचारी सद्यगतिः २७ स्येये संशमनं सर्पिरी ३१ स्येयां बुवेष्टमन
 रुसंते जो ज्वरकरंते जसाहसितस्य च २८ यः स्यादनुबलोधातुः स्नेहवद् सद्यनिलः कषायाः सवेष्टवो क्ताः सर्पि
 सा सह योजिताः २९ प्रयोज्या ज्वरशान्त्यर्थं मग्नि संधुक्षणा यच कृत्वां शुभमन्यति विषाकटुका सेव्यचंदनेः ३० धा
 त्रीविल्वामलाश्रया सारिवाभिः सुसाधितं हंति सद्यो हंतं जीर्णज्वरका संहलीमकं ३१ अरुचि विषमं वद्विं यक्ष
 मारोचनं बोधितं ३२ इति कृत्वा घृतं पिप्पली चंदनं मुस्तमुशीरं कटुकौषधं कलिंगकोलामलकैः सारि
 वातिविषैः स्थिरा ३३ शक्तामलकविल्वाम्नित्रायमाणा निदिग्धिका सिद्धमेतैर्घृतं सद्यो ज्वरं जीर्णं व्यपोहति ३४

वासागुडूचीत्रिफलात्रायमाणा सयासका पश्मानेन कषायेरापयसाद्विगुरोनच पिप्प
 लीमुस्तमदीकाचंदनौ त्यलनागहैः कल्की कृतैश्च विपचेद्घृतं जीर्णज्वरापहं अत्राष्टगुणाः
 काथपयसः प्रत्येकस्नेहान्नैर्घृतं इति वासाद्यैर्घृतं २

श्रीगुरुः

४२

ज्योति-भा-

सयंकाशं शिरःशूलं पार्श्वशूलमरोचकं श्रंगाभितापमग्निचविषमं संनियच्छति १५ पिप्पल्यादिद्युतं कापितत्र
क्षीरेणापच्यते इति पिप्पल्यादिद्युतं पंचकोलैः ससिंधुस्यैः पलिकैः पयसा सह सर्पिः प्रस्थं शृते श्रीहविषमन्त्रगु
ल्मनुत् ३६ इति पंचकोलद्युतं मागधीचर्णं कुडवंतस्मारणुणो हविः जले चतुर्गुणो सिद्धं न्वरध्वं श्रीहनाशनं
३७ इति लघुपिप्पलीद्युतं वषट्मा श्रीगुडूचीनोपत्रमूलफलांकुरान् रसकत्वे द्युतं पक्वं हंतिका सज्वरा रुचीः
३८ इति वषट्माद्युतं गुडूच्यारसकल्काभ्यां त्रिफलाया वषट्मा च मदीकाया वत्नायाश्च सिद्धाः स्नेहाज्वराक्षिरः
३९ इति गुडूच्यदिद्युतं यथा कुलत्थकोलत्रिफलादशमूलयवान्यचेत द्विपलान्सलिले शोरोपतोऽस्मिन्
सर्कोसिपेत ४० पंचकोलकयष्टारुवयस्यादिगुतुं बुरू शटीपुष्करमूलार्कमूलान्यतिविषावचा ४१ किराता
तिक्तकं मुस्तं कर्कशं दुरालभा नक्तमालमुषेण्डे कदुकाशियुते जनी ४२ सोमबलं कंदिरजनी कदुकी कंदकारि
का पटोलनिंबगोतिस्त्राकेतुकी मदनजय ४३ लवणानि पलांशानि पलैश्चैकलोन्मिता न प्रस्थं चाज्यस्पतसिद्धं
सिपनं कफचातनुत् ४४ हृत्प्रीत्यहणी गुल्मकाशसासार्शो हिते जीर्णज्वराभिभूतानां ज्वराणाममृतोपमं
४५ कुलत्थाद्युतं जीर्णद्युते च भुंजीत मृदुमांसरसोदनं ४६ इति द्युतानि क्षीरवृक्षसनापिष्टजंबू सप्तदला

रामः

४२

जुनेः शिरीषखदिरास्फोतामृतकल्याटरुर्षकेः ४० कटुकापपयोशीरवचातेजोक्तीधनेः साधितं तैलमभ्यंगाद
 शुजीर्णान्जराजयेत् ४१ इति **श्रीरघुसायंतैलं** यैवार्धकुडवं पिष्ट्वा मंजिष्ठादिपलंतया अस्त्रप्रस्थशोमिश्रितैल
 प्रस्थं विपाचयेत् ४२ एतत्स्रग्नादनं नाम तैलं दाहज्वरार्तिजुत् ५० इति **प्रस्नादनं तैलं** सुवर्चिकानागकुष्ठमर्षात्
 क्षान्तिशालोहितयष्टिकाभिः तैलं पचेत्पदुणातक्रसिद्धमभ्यंजनाच्छीतविदाहनुत्स्यात् ५१ इति **षट्कुडृतैलं**
 लाक्षामधुकमंजिष्ठा मर्षाचंदनसारिवा तैलं षट्चरणो नामाभ्यंगाच्छीर्णान्जरापहं ५२ इति **षट्चरणंतैलं** लाक्षाम्
 गौरिरेद्रेक्षंजिष्ठासैद्रवारुणी बह्नीसैधवंकुष्ठंरत्नामांसीसतावरी ५३ आस्नात्वाटुकेनाग्रतैलप्रस्थं विपाच
 येत् नाम्नां सैगारकं तैलं सर्वज्वरविमोक्षरां ५४ इत्यं **गारकंतैलं** लाक्षाप्रस्थं काययित्वाचतुःप्रस्थमितेजले
 पादशेषं जलं नीत्वा तैलप्रस्थं विनिक्षिपेत् ५५ तैलाच्चतुर्गुणं मस्तुगोदध्नात्रनिक्षिपेत् शतपुष्पामश्रुगं
 धांहरिद्रेक्षं देवदारुच ५६ रेणुकां कटुकोमूर्वाकुष्ठंचमधुयष्टिकां मंजिष्ठापप्रकोशीरक्तामांसीप्रियंगुभिः ५७
 सुस्तं च चंदनं रास्नाप्रत्येकं कर्षमात्रकं कल्कीकृत्य क्षिपेत् तैलेततो मृदग्निना पचेत् ५८ सिद्धं तैलं वस्त्रपतंशुमे
 पात्रे निधापयेत् तस्याभ्यंगात्प्रशाम्प्येति सर्वेपि विषमज्वराः ५९ कासश्वासप्रतिश्यायत्रिकण्टकटिग्रहाः वा

ज्योति-भा.

तपितोमपस्मारेयसराससभतजान् ४० कंठप्रनांगरौगंधमंगविस्फोटकान्जयेत् गुर्विणीपुष्टिमाप्रोतिगर्भश्च
 सुखमेधते ४१ इतिलासारितैलं लाक्षारससंतैलप्रस्थंमस्तुचतुर्गुणं अम्रगंधानिशारसकौंतोकुषाढचंद
 नैः ४२ समूर्वीरोहिणीरास्त्राशताह्वामधुकैःसमैः सिद्धलासारिकं नामतैलमभ्यंजनादिना ५० सर्वज्वरक्षयो
 न्मादृश्यासापस्मारगतनुत् यसराससभतध्वंगुर्विणीनांचशस्यते ५१ लघुलासारितैलं लाक्षाहरिप्रमंजि
 षाकत्कैतैलंविपाचयेत् षडुणेनारनालेनराह्णोतज्वरापहं ५२ लघुलासाद्यपह इतितैलानि अथरसाः र
 सतोहिगुणगंधगंधतुल्यंचटंकरां रसतुल्यंविषयोज्यंमरिचंपंचधाविपात् ५३ कटफलं दंतिवीजंचप्रत्येकंमरि
 चोन्मितं ज्वरंकुशोरसोष्टेपचूर्णं गुंजैकमात्रकं ५४ आर्द्रकेननिहंत्याशुज्वरंजीर्णोन्निरोधनं इतिज्वरंकुशः
 रसहिगुलनैफलावध्यादंत्यांबुमर्दिताः क्षौयामौज्वरनाशायगुंजैकासितयासह ५५ रसगंधविषंताम्रंनेपा
 लंगुगुलंतथा गुटीवस्त्रमिताक्षौद्रयुतासर्वज्वरापहा ५६ इतिरसाः ॥ इतिज्वरतिमिरभास्करेजीर्णज्वरचिकि
 त्साकथनं नाम द्वाष्टोऽध्यायः ॥ स्यान्नान्निकासनादापिबहिरभ्यंतरेणप्रयान् समेत्यशोधयेद्देहं देहसंशोधनं
 तं १ वमनैश्चिरेकैश्चवस्तिमिश्रयथाक्रमं नशाप्येत्यवमपिचेज्ज्वरेकुर्वीतशोधनं २ वमनैरेव नैर्नस्येवस्ति

रामः

भिष्ययथाक्रमं ज्वरानुपाचरेद्दीमान्कफपित्तानि लोडवान् ३ संसृष्टे संनिपतितैर्दोषैरेकोल्वणैः समैः ज्वरान्दोषजमा
 पेक्षीयथोक्तेरौषधैर्जयेत् ४ स्नेहस्वेदादिवमनैर्यस्तु संशोधनं पिबेत् दाहशुष्कमिवानस्यरेहस्तस्यचिनस्यति ५ पाच
 नं स्नेहं स्वेदं वमनं रेचनं क्रमात् पंचकमेतयान्यचशिरानस्थे यथोचिते ६ सूत्राण्युदीचयान्याकंकाथं स्यात्पाचने हि तं
 पिवेद्रात्रौ त्रिपत्रं वा तदंते स्नेहं हि तं ७ इति पाचनं कागपघं दत्तं वा यमुदुपघं दत्तं तोदनं भक्षयेद्वा पिवेद्रात्रौ सत्तं।
 सैधवंतुषैः इति स्नेहणं सर्पाक्षी सैधवंतुषा यद्यो प्रतिपलं पलं सक्तवश्च पलान्यं च रपितैः सत्तं सत् ८ सर्वैश्चो
 स्नक्तः सेरो ज्वरमर्द्धिशिरोर्ध्वेनुर इति स्नेहने आमाशयगतैरोषे बलिकः पालयन्बलं संतर्पणो त्येवमनं पिप्यती
 लवणां बुना ९ अपक्वं मेवेनं रोषायाच्यमानं विरेचनं निर्हरेद्भर्तृणां तः पाकं न प्रतिपालयेत् १० शर्करामाक्षिकं
 भोभिर्दीहत् स्त्रोत्वणो ज्वरे ज्वरे प्रच्छर्दने शस्ते मद्यैर्वातर्पणो न वा ११ क्लृप्तामदनसिंधुस्य कल्कं कौडसमन्वितं
 पाययेन्मधुना काथमेतद्धमनमुत्तमं १२ कुमारी तैलकर्षे कं पीत्वा कोसजत्वेन तु विषमे तु ज्वरं हंति वमनेन वि
 रंतं १३ देवदालीपलानां तु चूर्णं तैलेन पेषयेत् गुरिका गुडसंयुक्ता वमनं कुरुते मधुना १४ सिग्धं स्निग्धं नरे सम्य
 क्ज्ञानुमात्रासनस्थितं कंठमेरुना लेन संस्पृशन्वा मये रियक् १५ इति वमनं सिग्धं स्निग्धं

ज्व-ति-भा-

यवांतायप्रदातव्यंविरेचने अन्यथायोजितंसेतद्धरणोदोषरुन्मत्तं १० पिनेनस्यान्मः३ कोषःकूरोवातकफ
 श्रयात् मध्यमोमध्योषत्वान्मात्रायाज्यास्वरूपतः १२ पक्वेतुशिथिलेदोषेज्वरेवाविषमद्यजे मोदकस्त्रिफ
 लाश्यामातव्यत्विष्यल्लिकासैः ११ ससितामधुभिर्दद्यात्शीघ्रंनाशयतेज्वरान्न योषदंतीतव्यत्विष्यानीलि
 कागुडकल्पितः २० मोदकस्त्रिफलागंधाद्योरेकात्सर्वज्वरान्नजयेत् त्रिफलांत्रायमाणंवापयसाज्वरितःपिवेत्
 २१ ज्वरादिसुच्यतेपीत्वा मदीकाभिःससभया मधुकारग्वधप्राक्षातिकापाठफलत्रिकैः २२ सपटोलेःकृतंका
 थोमलमेदीज्वरापहः त्वरंद्दीवरादाहकटुकारग्वधैःकृतः यावश्चक्युतःकाथोमलमेदीज्वरापहः त्वत्का
 स्माहरीतकस्त्रिचतुःपंचभागिकाः २४ गुटिकागुडतुल्यांशाविडुंधस्यगदापहा पयेत्कारग्वधंतिक्काविशाला।
 त्रिफलादेतेन २१ सस्सारसैंधवोपेतःकाथोरेकैर्ज्वरापहः विरेकेचातिसंवत्तैवमनेकारयेडिषह २५ विरेका
 दौषधंपीतंसम्यग्जोयद्विरेचयेत् पिवेदुस्त्रांभसातत्रसैंधवंदोषशान्तये २० सतंशुदंसमंगंधं सप्रधाभावये
 त्कमात् लुप्तार्कदुग्धैःश्रीखंडव्यश्यामाभयारसैः २२ समनेपालजंवरणीं देयमेकत्रमेलयेत् गुडचाष्टगुणो
 देयोवस्त्रयुग्मोस्त्रवारिणा २० मलाःपूर्वजलंपश्चात्तनत्रामःशानैःशानैः उदराच्चविनांत्राणिसर्वंनिर्याति

रामः

किल्बिषं ३० जाते विरेके संशुद्धे पथ्यं दध्योदनं हितं जयेज्वरादिकान् रोगान् सः सारणस्तु ३१ सैंधवेन युतं व
ज्रीक्षीरमम्लो विपाचितं दिक्त्रगुरितं पीतमेकज्वरविनाशकं ३२ शक्षैस्त्राहे सजानां तु गुरिवल्लभो न्मिता जले पी
ता मत्ना पाते कृत्वा हंति ज्वरोदयं ३३ इति रेचनं जीर्णज्वरे कं पेयं देह्यान्मूर्ध्नि विरेचनं शिरो गौरिव प्रलभमिंद्रियप्र
तिबोधनं ३४ मधुना वायं तैलेन ज्वरघ्नेन प्रयोजयेत् हिं गुसैंधवसंयुक्तं नस्यं स्यादन वंछतं ३५ विश्वावासगुग्ग
वायराकं राघतकेशरं भुक्तवत्पथ्यास्त्रातेन स्यं योज्यं न कर्हिचित् ३६ कृतेन स्पेशिरः स्नानं क्रोधादींश्च विवर्जये
द्दतवौ दौ भ्रमात्तं स्तुतिस्त्रात्सौ सिसिताभयां ३७ इति नस्यं स्नेहो वस्ति निरुहे तु योज्यो वातविकारिषु ने सने क्षीरा
कुशारी स्त्रादि मोहोदरादिषु ३८ कल्केर्मदनमुस्तानां पिप्पल्यामधुकस्य च वत्सकस्य च संयुक्तं वस्ति देह्या ज्वरा
पहं ३९ प्रियंगुमदनं मुस्तं मधुकं ससितास्त्रयं कल्कः सर्पिगुग्गुसौ ज्वरघ्नो वस्ति रुतमा ४० शुद्धे ~~पथ्यं~~ ~~संयुक्तं~~
~~पथ्यं~~ मार्गे हते रोषे सप्रसन्ने पुधातुषु गतांगप्रलभं ~~लब्धं~~ लब्धं गः सद्यो भवति विज्वरः ४१ इति वस्तिः ज्वरक्षी ।
णस्पनक्षितं वसनं न विरेचनं कामंतु पयसा तस्य निरुहे र्वाहरे म्लान ४२ पकाशयगते रोषे निरुहं श्यानुवास
ने सरुजे निरुजे कार्यं सोदावर्ते निरुहणं ४३ आरग्वधमुशीराणि मदनस्य पत्नानि च पतर्पश्च तस्मै मधुके

न्य-ति-भा-

निरुहमुपकल्पयेत् ४४ पटोलारिष्टपत्राणिसोशीरंचवतुर्गुणं हीवेरंरोहिणीतिक्ताश्चंद्रा मदनानिच ४५
 स्थिरावलाचतसर्वेपयसार्द्धदकंश्रुते स्त्रीरावशेषनिर्दोहं संयुक्तंक्षौद्रसर्पिषा ४६ कफपित्तानिलोत्पेषुवि
 कारेषुयथाक्रमे एकादशाष्टौषधैर्वकषायस्य पत्रामताः ४७ स्नेहस्यैकचतुःषट्चचत्वारोमधुनस्तथा
 पलद्वयंनुकल्कस्यकर्षः स्यात्सैंधवस्यच ४८ रसस्त्रीरास्त्वमत्राणामेकैकंचसिपेतपलं निरुहकल्पनामा
 त्राकथितेषामरुषिभिः ४९ इतिनिरुहणं कथिष्येगुहार्तस्यदीप्ताग्नेरनुवासनं ज्वरेपुराणोसंक्षीरोकफ
 पित्तद्वयानये ५० रसवरुपुरीषायप्रदद्यादनुवासनं पपेलपिबुमं दाम्यांगुड्यामधुकेनवा ५१ मदनैश्च
 श्रुतस्नेहोन्नरभ्रश्चानुवासनः पटोलमदनारिष्टगुडूचीमधुकेःश्रुते चंद्रा मदनंश्रीमधुकारिषवासकेः
 कार्ष्णेकैरश्यागंधाभिराढकंतैलतःपचेत् अनुवासनिकंतैलंसर्वज्वरविनाशनं ५४ इत्यनुवासनं दुर्बलस्य
 समाधानमुदरं सरुजं दहेत् दारुहेमवतीकप्यशताह्वारिगुसैंधवेः ५५ अस्त्रपिष्टैः सखोक्षैश्चपवनेतर्ध
 मागते इत्युदरत्वेः ऊर्ध्वेपवनेचैवआधानसहितायच बहसत्रपुरीषायगुदेवर्तनिधापयेत् ५६ श्या
 शान्दवत्पिप्पलिकुष्ठमाषाः फलत्रिकं नीलिसंघट्पलेन त्वग्नागदंत्यागुडसैंधवैश्चवचाफलैर्मंत्रसमोश

रामः

पिषा ५० वर्तिः कृताञ्जुलपर्वरीर्षीस्वोऽगुष्टमानायवसेनिभाच स्नेहान्विताभ्यक्तगुदेप्रणीतारोषानघोनिर्हरे
तिप्रसह्य ५२ गरुध्रमेगुडेसर्पिलेवणीकाजिवोः सह पिषायाविहितावर्तिस्त्रिज्जानामलहारिणी ५४ त्वताकां
चनेचणीगुडेनचष्टेनच वर्तिः कृतागुदेक्षप्राप्तमलान्सम्यक्विनिर्हरेत् ६० इतिगुदवर्तिः अथपक्षरोषोपेक्षारो
पूषणामारु पक्षोऽनिर्हरेतोषोर्हरेतिष्टक्त्रिंशत्तमये विषमेवान्नरंकुर्यात्तदलव्यापरोपिवा ६१ रोषाः कदाचित्
कुप्यन्तिजितालंघनपाचनैः येतुसंशोधनैः शुद्धानतेषां पुनरुदक ६२ शीतोष्णस्निग्धरूक्षाद्यैर्ज्वरोयस्यनशाम्य
ति शाखानुसारीतस्याशुमुंचेद्वह्नीः क्रमाच्छिणं ६३ विषमेवापुण्यं वानयात्येभिरुपक्रमैः तदाक्लोन्नियक्तसीहि
वस्त्रिकर्मप्रयोजयेत् ६४ बीजं पलाशजंगुजानिशादेतीभवेफलं सारद्वयं चातिविषं कंदं क्षमरसेतकं ६५ रसोनटं
काणचकंतुत्यकंदं रं विषं भागोनरमिदं कृत्वा गोमूत्रेण सभाषितं ६६ योजयेन्निबुक्प्रवेत्तीत्यामयवलाक्लं ज्वरा
न्सर्वान्निहंत्याशुसन्निपातान्महोत्करान् ६७ स्नेहपाणसंभवानोगान्त्थावै सर्ववातजान् अमोघवीर्योरोगेषु
गरोर्यगहोपमः ६८ विषं द्रव्यं चनेपालतुत्यकोषणासादरं सजीवसारसमायुक्तमगदंज्वरशाल्यजित् ६९ इडात्री
नवसारतुत्यमिरचिस्तारोमकूलं विषं तुल्योशं मृदितं सुनिबुकरसैः संभाषितं सप्रशः तच्चैशीफलजैरसैरपि सक्त

न. नि. भा.

श्रीहीतपितेनवाप्यालेपादगदः समोरगाहनाश्रम्यत्वशाल्यापरः ६० जैरनीसादरेतुस्यंत्वं उं निउकतंरसे गदोपेस
कुमारेषुवारितोविलरोगरा ६१ अभ्येगाह्रेपसेकाशनज्वरेजीर्णात्वगाश्रिते कुर्यादंजनधमोअगंडूषकवलप्ररा
न ६२ विभज्यशीतोस्रकृतान्यथासोषंप्रकल्पयेत् ६३ कलशमरुणामुग्रेस्पर्षिवासेभूतं वामधुगु उजलनैलेस्तं
दुलद्रोणसंस्थं सितसिचययुगेनावेष्टितं वंशयत्तश्चुतविमलतमायत्रास्त्राणायप्रदद्यात् ६४ सर्पिःपयस्तिलै
होमसोमचउस्यनुष्ये सुवर्णादक्षिणां यद्धेन्यंत्रमेनमुदीरयेत् ६५ महेशदेवदेवेशवासुदेव परात्पर कुंभ
दानेन दर्भेन चरुः क्षिप्रं प्रणश्यतु ६६ सततं सन्निपाते च तज्जीयकचतुर्थको पाक्षिकं मासिकं चापि सांवत्सरि
कमेव च ६७ नाशयेतां मम क्षिप्रं वासुदेव महेश्वरो इति हानमंत्रः कलशमरुणामोदशंप्रहाय क्षिति विबुधा
यश्चुतिश्चुतान्यथाय तदहं नितिलमाषलो हानं विमलमतिर्विदधानि दुग्धपानं ६८ इति कलशदानविधिः दद्या
दुग्धं च रविरतये राजतं वापि ताम्रं गद्याणां तं सुपरिघटितं पंचत्रिंशद्दत्तानां मद्यन्मूर्तिं मकरममलं रत्नलांग
लजिह्वं कांतं भास्वत्कनकनयनं कृत्स्नवस्त्रावृतां ॥ ६९ अभिनवद्युत पूर्णं कोस्यपात्रद्वयं स्यात्तस्यान्यच्छोद
कभूतिपथोताम्रपात्रे स्थितिश्च श्रुत्याचारप्रशमनिधयो निर्हनाय द्विजायस्तुत्यानत्यावमुवितरणैः साधुसं

रामः

तोषिताय ७० नुहुयाद्यैस्त्वैर्मंत्रैर्महेशैश्च शुभं हविः तथापराणापठितं मंत्रमेतमुदीरयेत् ७१ नमो महेशदे
 वेशवासुदेवपरात्पर मकरस्यास्पदनेन न्वरक्षिप्रं प्ररास्यतु ७२ एकांतरं संततं चतुर्थं तीयकचतुर्थको पा।
 क्षिकं मासिकं चापि सांवत्सरिकमेव च ७३ नाशयेतां मम क्षिप्रं वासुदेव महेश्वरो ७३ इति मकरदानविधिः ॥
 इति न्वरतिमिरभास्करे शोधनारिकयने नाम त्रयोदशोऽध्यायः ॥ ७४ ॥ अन्येष्वमीर्णा दृष्ट्या समलज्जा गुर्विणी भ
 वाः सति कागलविस्फोटशीतला प्रमुखा न्वरः १ क्रिमिजाः कालजाश्चैव नश्येतेषां चिकित्सितं चिरेकमिरसो द्वा रक्षरिः
 पीडातयोदरे २ भवन्त्येता निचिह्नानि विषये जीर्णजेज्वरे अजमोघाहरीतको सौवर्चनसमन्वितं ३ कर्चरेण समं च।
 र्ण जीर्णान्वरविनाशनं इति जीर्णोदकं जंभोद्वारव्यथा स्फोटस्तशक्तिर्विदधेजे ४ हिं गुर्मरिचपिप्लव्याः किराते सं
 दिसंयुतं चूर्णमुस्त्रां बुनापेयं दधि न्वरविनाशनं ५ इति दधि न्वरः अंगभंगो मुखेष्वासो गात्रस्थैर्याक्षिरक्तता तस्मा
 मूर्छामया ध्यानं लक्षणं रक्तजेज्वरे ६ द्रक्षारसुषो व हती हरिद्राधरा मया वेणुक्तकपायः श्लेष्मीणामिप्रो विनिहंति
 नूनं रक्तोद्वेगूलयुते ज्वरे च ७ रोहितं देवकाष्टं च वरुणां शिगुमेव च हरिद्रापिप्लवी मूलं काथोयं रक्तजं जयेत् पल
 वानिकरीरस्य मधुसंति श्रितानि च शोणितं प्रभवतापं पीतमात्रे प्रशाम्यति ८ इति रक्तजं शोकदाघप्रलापं च भ्रमं

श्रीगुरुः

४७

ज्व-ति-भा-

क्षौशरोग्रथा हिकाछादिश्रुतं च तन्मूलं मलजेज्वर १० कटुकापिण्णलीमूलं मुस्तं वैवरोतकी कृतमालयुतः काथो
मलज्वरविनाशनः ११ इति मलोद्भव दोषैर्योतादिकागंतुमानसैरुपतापजैः ज्वरो भवति गुर्विण्णः सानुयत्नाच्चिकित्
स्यते १२ चंदनं सारिजरोध्रं महीकाशकं एनितं काथं कृत्वा प्रसृतं गर्भिरणान्तरांतये १३ मधुकं चंदनोशीरं सारि
वायपिपप्रकं क्षौद्रोपलपुतः काथो गुर्विण्णज्वरनाशनः १४ हीवेरालुरक्तचंदनवल्गाधान्याकवत्सादिनीमुस्तो।
शीरयवासपर्वरविषाकाथं पिवेदुर्बिणी नानावर्णरुजातिसारकगदेरुस्तुतौ वा ज्वरे योगोयं मुनिभिः पुरा नि
गदितः सत्यामये चोत्तमः १५ धान्येयकाम्तोशीरकाथो वा ज्वरनाशनः पिवेद्विषमजाक्षीरैर्नाशयेद्विषमज्वरा
न १६ आम्रजं वत्सचः काथ्यलेहयेन्नाजसक्तुभिः अनेन लीढमात्रेण गर्भिरणाग्रहणीं जयेत् १७ कुशकारोहव
काणोमलैर्गोक्षुरकैः शृतं पिवेदुग्धं सितायुक्तं गर्भिरणाः शूलनुत्तरं १८ इति गुर्विणीचिकित्सा अंगमरोज्वरकं
पः पिपासागुरुगात्रता शोथः शूलान्तिसारे च सति काज्वरलक्षणाः १९ दीप्योरोहिण्यजाज्योचवं सत्वकृत्वादिं
एषु स्वर्णोत्तमासनोबोलोमिशिराध्यामयगजं २० काथोमोचरसोपेकसद्यस्त्याहितप्रदः दशमूलक
तंतोयं कोस्तं च हविषान्वितं जयेत्पीतं सति रुजं दुग्धं प्याशिनस्त्रियः २१ सहचरमुस्तगुडूचीमद्रोक्तद्विष

रामः

४७

बालकैः कथितं पेयमिदं मधुमिश्रं सद्योज्वरमूलनुसत्या २३ देवदारुवचाकुण्डपिप्यलीविश्वमेघजं
कट्फलं मुस्तभ्रनिर्वीतकाधान्यहरीतकी २४ गजकल्लाचट्टस्य शार्ङ्गोत्तुरंधन्यासकं बह्व्यतिवि
षाहिन्नाकर्कटं कलजीरकं २५ समभागान् चितैरेतैः सिंधुरामटसंयुतं कायमष्टावशेषं तु प्रसूतां
पापयेत्स्त्रियां २६ मूलकासज्वरश्वासमूर्च्छाकं पाशोर्तिनुत युक्तं प्रलापट्टाहंते द्रातीसारणं त
था निहंति सति कारोगं वातपित्तकफोत्थितं २७ पंचमूलस्य वा कायं तत्र लोहेन संगतं सति कारोगना
शायपिबेदातद्विधां सुरां २८ पिप्यलीदेवकाष्टं च मद्रमुस्तकमेव च अगुरुः पिप्यलीमूलं मूलकापिष्टं
तु कारयेत् २९ तक्रेण सरसं युक्तं पंचेष्टं विचक्षणः एतेन च तपुक्तेन पीतमात्रेण निश्चितं ३० वाति
कपैतिकं चैव स्त्रीषिकं सोनिपातिकं सतिकोपद्रवंति वृक्षमिंद्राशनिर्यथा ३१ यवकोलकुलत्यानां
शालिमूलं तथैव च शक्तोयं सति कान्तं केययः सर्वरुजापहः ३२ जीरकं हृष्टाधान्यशताह्वावदराणि
च यवानीमेथिकारिं गुपत्रिकाकामरुक्षकं ३३ पिप्यलीपिप्यलीमूलमजमोदघवायिका चित्रकं
च पलाशाति तथा न्यचतुःपलं ३४ कसेरुकैनागरं च कुण्डजीरकमेव च गुडस्पचशतं दद्यात्तत्र प्रस्थं

श्रीगुरुः

४८

ज्व. क्रि. भा.

तथैवच ३५ क्षीरं हि प्रस्य संयुक्तं शनैर्नृदग्निना पचेत् पंचजीरकमित्येष सति कायां प्रशस्यते ३६ ग
भोर्यनीचयानारी बं रणी ये च मारुते विंशतिर्यापदो यो नेका संस्था संस्वरं क्षयं ३७ हलीमकं पो
डुगं दुर्गं थं मूत्रकृतां रंति पीनोन्नतां कुर्यात्प्रपत्रायते क्षणं ३८ उपयोगात्स्त्रियां नित्यमल
क्ष्यामलवर्जितो ३९ इति पंचजीरकगुः सति कारोगणं त्यक्तं कुर्यात्तदहं क्रियां स्वभावगाहनाभ्यं
गसावगाहः प्रशस्यते ४० इति सति कात्वरः सक्षीरौ चाप्यदुधौ वा रोषाः प्राप्य स्तनौ स्त्रियाः प्रदुष्टा
मांसरुधिरस्तनरोगान्त्वरो भवेत् ४१ जलौकाभिर्हरैर्द्रक्लं नस्तनावुपनारु येत् पित्तध्वा निचशीता
निद्र्या रणाशु प्रयोजयेत् ४२ योजयेद्गुणावत्सर्वं गतिं संरक्ष्य पादयेत् लेपो विशालामूलेन रंति
पीणं स्तनौ स्थितां ४३ इति स्तनपीणं द्वः गुरुभिर्विविधा रा रैर्दुष्टैर्होषैः प्रदूषणैः क्षीरं धात्र्याः कुमा
रस्य नाना रोगा यकल्पते ४४ शिशोस्तीव्रामतीव्रं च रोदनाश्च क्षये दुर्जं मरुता ये ज्वराः प्रोक्तास्ते
पिबाले भवन्ति हि ४५ यथा दोषो चितं कार्यं भेषज्यं लघुमात्रया क्षीरमस्योषधंधात्र्याः क्षीरान्ना
दस्य चोभयोः ४६ अत्यं नाना शिनो देयमोषधंभिषजोत्तमैः मात्रया लंघयेद्वात्रीं शिशोर्नोक्तं विणे

रामः

४८

षण्णं ४० सर्वनिवार्यतेवालेः सन्यनप्रतिवार्यते सन्याभावेपयस्कागंगवातदुर्गापिबेत् ४८ मृत्तिंडेनाग्निव
 र्णेनक्षीरसिक्तेनसोष्णता यथायोगेननौलिहादौषधैः पाययेच्छुं ४९ मद्रमुस्ताभयानिवपटोलमधुकैः क
 तः काथः सोमसुवालानामशेषज्वरनाशनः ५० लाजायटिलयामांसीमधुकैश्चूर्णितैः समैः मधुयुक्तैः ।
 शिशोर्क्षेहः सर्वज्वरनिवारणः ५१ बहतीफलमूलतृक्ष्णलाग्रंथिकसंभवेः तुगाक्षीरीयुनः काथः पी
 तोहंतिशिशोर्वीमं ५२ मूर्च्छांश्वासंज्वरंकासमतीसारंचपीनसं हरिद्राद्वययस्यात्सुसंतीराक्रयवैः कृतः ।
 शिशोर्ज्वरातिसारभ्रः कषायस्तन्यदोषजित् ५३ धातकीवित्त्वधान्याकरोध्रंयैववातकेः त्रेहःक्षौद्रेणावाला ३६
 नोज्वरातीसारवांतिनुत् ५४ क्षीवेरंशर्कराक्षौद्रंपीतंतंडुलवारिराण शिशोरक्तातिसारध्नं नटु छर्दिज्वरनाशनं
 ५५ शृंगीसमुस्तातिविषांविचरण्यत्वेहंप्रदद्यान्मधुनाशिशनां कासज्वरस्छर्दिभिरर्दिनानांसेमाक्षिकंचातिवि
 षामयेकां ५६ मुस्तकातिविषावासाकराणशृंगीरजोतिहन मुच्यतेमधुनावातः कासेःपंचभिरुत्थितैः ५७ हिं
 गुसैंधवपालाशचूर्णमाक्षिकसंयुतं लीढं निवारयत्याशुशिशनामुद्धतारुजं ५८ पलंकषावचाकुष्ठं
 ज्वरमाक्विवर्मेव निवपत्रंतुमाक्षीकंसर्पियुक्तंतुष्टपने ५९ ज्वरवेगं निहत्याशुवालानांनुविशेषतः स

श्रीगुरुः

४८

ज्व. ति. भा.

पेत्वक्तितयारिष्टपक्षवासेजनीवचा ६० रसोनहिंगुजालोमशृंगीमस्त्रिमाक्षिकैः धूपः सर्वज्वरघ्नोयंकुमार
रांज्वरापहः ६१ कृत्नादुरालभाप्राक्षाकर्कराख्यातगारुया चूर्णितामधुसर्पिभ्यांलीढाहंतिशिशोर्गदं ।
कासंश्वासंसतमकज्वरंचापिनियच्छति ६२ इतिबालज्वरचिकित्सा रोषास्त्वचंसमाश्रुत्यासृग्मांसास्थि
प्रदूषयन् देहेधोरांश्चविस्फोटान्कुर्वीतिज्वरपूर्वकान् ६४ तत्रादौलंघनंकार्यंवमनंपथ्यभोजनं यथारोषंव।
लंवीक्ष्यकुर्याच्चैवचिकित्सितं ६५ केवलानिलवीसर्पविस्फोटाभिदतेज्वरे सर्पिःपानंहिमात्तेपाःसेकमांस
रसोदनं ६६ कुर्याद्यथासृज्ज्वरंरक्तमोक्षादिमाधनं परोत्तामतभ्रनिंववासकारिष्टपर्यटैः रवादिराष्टयु।
तकायोविस्फोटज्वरशान्तये ६७ कुंडलीपिचुमंदांवरुदिरेन्द्रयवांबुना विस्फोटकज्वरान्तिवायुर्जलधरानि
व ६८ अमृतवृषपटोलंसुस्तकंसप्रपरींरवादिमृत्तिसवेत्रंनिवपत्रंहरिद्रे विविधविधविसर्पिःकुष्ठविस्फोटा
कंडूंपनयतिमसरींशीतपित्तंज्वरंच ६९ शिरीषयष्टीनतचंद्रमेतामांसीहरिद्रादयकुष्ठवालेः लेपोदशांगःस
धृतःप्रयोज्योविसर्पकंदज्वरशोफहारी ७० इतिदशंगलेपः इतिविस्फोटज्वरचिकित्सा कफपित्तप्रकोपादा
भवेत्कुडग्रहेक्षणान् ज्वरपूर्वाचरोमांतीलोकेशीतलिकामता ७१ मसरीवहुधाप्रोक्तातच्चज्वरचिकित्सितं

रामः

४८

शीतलादोषसंपाते जाते मधुविमिश्रितः ७२ निवृत्तिकुरुते प्रातः पीते पर्युषितं नूनं पित्तश्लेष्मविसर्पोक्ता क्रियाचात्र
 प्रदृश्यते ७३ तत्रादौ तर्पणं कार्यं लाजचरणैः सशर्करैः भोजनं तिक्तयुषैश्च प्रतुदनां रसेन वा ७४ सेकाभ्यंगप्रदे
 हाश्च कार्यं तिक्रेन सर्पिषा कोष्णस्मेरोपनाहाश्च बहिरंतश्च सर्वतः ७५ गुडूची मधुकंद्राक्षामोरदंडाडिमैः सह पा
 ककाले च दानव्यं मेघजं गुडसंयुतं ७६ तेन पाकं व्रजत्याशु न च वायुः प्रकुप्यति पटोलकुंडलीमुस्तावषधान्ययवा
 सक्कैः ७७ भ्रूनिवनिवकटुकापपेटैश्च सतंजलं मसूरीं शमयेदाशु पक्वांचैव विशोधयेत् ७८ नातः परतरोक्ते विच्छी
 तत्तादिज्वरापरं पटोलमूलाहारातंदुलीयकं पिवेद्भिराश्रमलकत्कसंयुतं मसूरविस्फोटविसर्पशान्तयेत देवरोमां
 त्रिवमिज्वरापरं ८० निवंपपेटकंपायापमेलंकटुरोहिणी वासाडुरालभावात्रीमुशीरंचंदनद्वयं ८१ एषः निव
 दिकः ख्यातो योगः शर्करयान्वितः मसूरीं सर्वजां हंति न्वरं वीसर्पसंभवं ८२ उन्मितां प्रविशेदाशु पुनस्तां वासतो भ
 वेत् सुषवीपत्रनिर्घासो हरिद्राचरणीसंयुतं ८३ तीव्रज्वरविसर्पोऽप्ये मसूरीशान्तये पिवेत् चित्तपत्ररसेनैव म
 र्चितः पारदेश्वरः हिलमोचीरसेनैव पीतो मधुसमायुतः मसूरिं सर्वजां हंति अस्थिजां सर्वदेहजां ८४ मूलाभ्यां
 पीतस्य कृपमानस्य वायुना रसोजां गलजः राक्तः र्द्वयसंधवसंयुतः ८५ दाडिमास्त्रैरसैर्युषः पेया तस्याहचोहि

श्रीगुरुः

५०

ज्व-ति-भाः

ना पिवेदंमस्तथाशीतंभाविनंरवदिरादिभिः ८० कुर्याद्ग्राविधानं च नैलासी चर्जयेच्चिरं नपरोमो
पहारैश्चदनसस्त्ययनादिभिः ८१ घ्राणकंदिजागावः शिवंगौरौ च पूजयेत् अगदानि विषधानि श
स्तानि च मिषगवैः ८२ धारयेद्वैद्ये द्वापिवैनतेयस्य संहितां विषं वा तस्य येनैयानमवन्ति गदान्तरा
८३ ब्रह्मशोफहरैर्योगैर्वीतरोगहरैस्तथा दुष्टब्रह्मोपुतेष्वेव जलौकाभिर्हरेदसक ८४ इति शीतत्वा
सूरिकाज्वरचिकित्सा ज्वरो विवर्णात् अश्लेष्मद्ग्रेग्रे हृदये नमः भक्तदेवो तिसारश्च संजातकमिला
क्षरां ९ पलाशवीजं पिचुमं दशगुपरं पीबुर्देहं विडंगयुक्तं कषायमेषां विहितं सुखेन कमि चरंति ।
न संशयो न ९२ इति क्लमि ज्वरचिकित्सा गतागतानि धमनी चापत्यं कुरुते भृशं ऊर्ध्वस्वासः कांतिनाशः
स्वेप्ते गात्रेति शीतता ९३ वैकल्यमिन्द्रियाणां हि ज्वरे वैकाल्यं संभवे गोभूतिरापदानानि सप्रधान्यानि श
क्लितः ९४ विधाय स्वातुरं प्राङ्मुखं देयं दिजातये षडहं द्वादशाष्टवाकार्यै पापविशुद्धये ९५ शष्पाच्चै
व गुडची च मुस्ता पर्वटकं तथा कटुकी च समः कायः कालज्वरविनाशनः ९६ रसाये पूर्वमुद्दिष्टा मरुभैरवका
दयः देयास्ते मृत्युनाशार्थे निःपायायातुराय ते ९७ :: इति ज्वरतिमिरभास्करे अजीर्णादि द्वादश ज्वरभे

रामः

५-

इकथनेनामचतुर्दशोऽध्यायः ॥ १॥ आधानजन्मनिधनेप्रत्ययाख्याविपत्तरे नक्षत्रेवाधिरुत्यन्तः क्षेत्रायमरा
णायच १ नेदायांमरणान्तं वृषकुंभतुलाक्षिणां मीनेधनुषिभद्रायांजयायांकन्यकायुगे रिक्तायांकर्कटेमेवे।
पूर्णायामलितिरहयोः जन्मा २ द्वाष्टांकगेचंद्रेऽनुदिते रोगिणो मृतिः ३ रवौ विलग्ने रविभौमवारे रिक्ताति।
यौचंद्रवलेचहीने केन्द्रत्रिकोरोषुगतेषु पापेस्त्वनंहितं रोगविमुक्तभाजं ४ एकोत्तरशतं मृत्युर्ध्रुवते
वेदवादिनः एकंतु कालरूपेण शेषास्त्वागंतवो मताः ५ औषधीभिरनेकाभिर्नश्यत्यागंतवो गतः
विविधौषधसंयोगात्कालमृत्युर्नशाम्यति ६ ज्वरः प्राणहरो यस्मात्तस्मात्तस्य विशेषतः तस्यांतस्या
मवस्थायांकुर्यात्तद्विषवर्जितं ७ लक्षणांज्वरमुक्तस्य पूर्वोक्तश्चक्रियाक्रमः ज्वरमुक्तो न सेवेत जाव
न्नवत्नवान्भवेत् ८ शीततोयद्विवास्वप्रकोधय्यायामयोषितः गुर्वसात्म्यविदाह्यन्नं यच्चान्यज्वरकारणं
९ विरुद्धान्यन्नपानानि स्नानं चंक्रमणानि च १० उदमंथमवश्यायमातपे च विवर्जयेत् ११ अवलोभजते यस्तु पुन
रावर्तेते ज्वरः प्रत्यावृत्यादहेद्देहं शुक्लं काष्ठमिवानलं १२ तस्मात्कार्यः परीहारो ज्वरमुक्तेन जंतुना गुर्वभिष्यं घसा
त्म्यान्नभोजनं न पुरागमे १३ लंबजोऽप्यपचारादिविधिं पूर्वोक्तमाचरेत् किरातीतक्तकंतिक्तामुस्तापपेटकामता १३

ज्व-ति-भा-

ध्वंतिपीतानिचाभ्यासात्पुनरावर्तिनंज्वरं इतिपुनरावर्तितज्वरचिकित्सा मनोभिरामविषयावचनंहरिहलक्षणां करुणा
 इमनःश्रुतं सर्वज्वरनिषृद्धनं १४ मातरं वितरं देवान्निप्रान्नेद्यान्तरंहरिं पूजयेच्छीलपेहानमैहसत्ययाजयात् १५ धार
 येचश्रुचिर्मूर्छीमरिणरत्नमहोषधी आर्योवलोक्यतां पराशवरीमपराजितां १६ प्रणामेदार्पयतां च सर्वज्वरनिवर्तये वि
 हंसहस्त्रमूर्छीनं चराचरपतिं विभुं १७ सुवन्नामसहस्रेणाज्वात्सर्वाभ्यपोहति १८ इति कायस्थचामुंडकृते ज्वरतिमि
 रभास्कोरज्वरलक्षणानामपंचदशोऽध्यायः ॥ अथ ज्वरोपद्रवचिकित्सा व्याधेरुपरियो व्याधिर्भवत्युत्तरकालजः ३
 पक्रमविद्यातीचस उपद्रव उच्यते १ अतीसारो वमीहिक्काकासस्वासारुचिक्लृषा मूर्च्छा विवंधो ग्निसाहो ज्वरस्योपद्रवा
 दश २ तृषाभार्याकासश्चासौ सुतोहिक्का वमी सुते अतीसारो भवेद्वाता अरुचिर्भग्निनीमता ३ भागिनेयो
 विवंधः स्यादस्थिसाहो ज्वरः स्पृतः मूर्च्छा चेटी स्वकाक्षेते ज्वरस्योपद्रवादश ४ ज्वरेशांते प्रशाम्यंति सद्यः
 सर्वेणुपद्रवाः ज्वरमुक्ताचिकित्सां च बलवंतमुपद्रवं ५ अपक्रमलसंपातो भवेद्यदि कुर्वेद्यतः तदा क
 ष्मवाप्नोति रोगी प्राणा विनाशनः ६ व्यवमानं ज्वरोत्क्रुष्टमुपेक्षेत्तु मलातुरः अतिप्रवर्तमानं तु याचये
 त्संगहं नयेत् ७ पक्षोपि हि वि कु रते रोषः कोष्ठे कृतास्पदः ज्वरातीसारयो रूतं भेषजं यत्पृथक् पृथक् ८

रामः

नतन्मिलितयोः कार्यमन्योन्यवर्धयेततः अतस्तौप्रतिकर्तव्योविशेषोक्तिचिकित्साः ९ लंघनंरुमयोरुक्तंनतः
कार्यविशेषतः ज्वरातिस्मारीपेयंवापिवेत्तास्तोस्तोनरः १० षष्ठपणीवलावित्त्वनागरोत्पलधान्यकैः धातु
कीकाथसेसिद्धः विश्वभेषजसंस्कृताः ११ हाडिमास्त्युतपेयंज्वरातीसारश्लिने पाटेन्द्रजवभूनिंवमुस्ता
पपेटकामताः १२ जयंत्याममतीसारंज्वरं सर्वमहोषधं नागरातिविषामुस्ताभूनिंवामतवत्सकैः सर्वज्वरहर
काथः सर्वातीसारनाशनः १३ पंचमूलीवलावित्त्वंगुडचीमुस्तनागरं पाठाभूनिंवहीवेरंकुटजत्वक्फलंस्म
तं १४ हंति सर्वज्वरानशेषं वमितस्मारुचीस्तया सश्लोपद्रवस्वासेकाशं हन्यात्सुदुस्तरं १५ विडंगातिविषामु
स्तभूनिंवामतवत्सकैः सर्वज्वरहरः काथः सर्वातीसारनाशनः १६ विडंगातिविषामुस्ताहारुपाठाकलिंगकाः
मरिचेनसमायुक्तं ज्वरातीसारशोषनुत १७ हीवेरातिविषामुस्तावित्त्वनागरधान्यकं पचेत्पीत्वामबंध
द्वः शूलरोषामपाचनं १८ सशोणितमतीसारं सज्वरं वायविज्वरं गुडच्यतिविषावित्त्वमुंठीपाठाद
पपत्रकैः १९ पाठाभूनिंवकटुजैश्वंदनोशीरपपेटैः पिबेत्कषायंसक्षौद्रं ज्वरातीसारशांतये २० हृत्वा
सारोचकछर्दिपिपासाहरनाशनं काथेनदशमूलस्यविश्वामाक्षिकसंपिबेत् २१ ज्वरेवैवातिसारेच

ज्व-ति-भा-

सशोथेग्रहाणीगदे २२ इतिज्वरातीसारचिकित्सा काथोगुह्यासमधुःसुशीतःपीतःप्रशान्तिवमनस्यकुर्यात्
 विरामाक्षिकाराणामधुनावलीढासचंदनाशकैरयान्विताच २३ लाजामाक्षिक
 वेदेहीदधित्थरसमिश्रितः लिहेन्नपिनरोन्नं वमिजयतिवेगतः २४ सगुणेचर्मजःकाथःसक्षौद्रःश्रीफल
 स्यवा वमिंचहरतेशीघ्रंमूर्ध्निवातेदुलांबुना २५ इतिवमिज्वरचिकित्सा नीरेणसिंधूत्यरजोतिसक्ष्मेनस्य
 नन्नंविनिहंतिरिक्तां मयूरपिच्छस्पमपीसकृत्सामध्वान्वितावाकटुकासधातुः २६ शंठीपथ्याकराला
 जाभागींशंगीसमांशकैः रिक्तांपंचविधांहंतिलेहोयंमधुनायुतः २७ अष्टावलेहिकावाथचतुर्भद्रावले ।
 हिका पूर्वोक्तात्रप्रहातव्याष्टंगवेररसैर्युताः २८ इतिरिक्ताचिकित्सा कासेकराकराणामूलैकलिदुमफ
 लंरजः सविश्वभैषजंलिह्यान्मधुनावचघारसं २९ व्योषाग्निवाष्पिकाभागीतिक्ताकटुकरोहिणी
 किरातखदिरैर्युत्यः कफेकासेज्वरेहिताः ३० विषयोषध्याश्रीकलकरकुलिंजनकिलिमाभयाभागींशे
 गीसुरसुमरांधामलमुदिरेः लवंगैर्लेपेलाकलिकरलकुमारीरसैः स्रक्दरेः कासांकुशप्रतिरसोयंनिग
 दितः ३१ इतिकासज्वरचिकित्सा त्रिकटुसटीवनशृंगीभागीगर्दभशाकंसपोष्करंसपादि स्वासंजयतिप

कि३

रामः

५२

योधरसुधातपंचमूलजलपीतं ३२ इरालभाकराणाद्राक्षाष्टंगीकृष्णाचक्षुरीतं मधुसर्पियुतोले
हःश्वासकाशापतंत्रजित ३३ शृंगीव्याघ्रीपटोव्यग्राव्योषंभागीसपुष्करैः चूर्णमुल्लोदकेश्वासकासह
न्मूर्धवातजित ३४ इतिस्वासञ्चरचिकित्सा अरुचावतिक्लकरसौरसकल्कवलग्रहस्तथास्त्ररसेअरुचाव
तितिररसेः सकल्कवलग्रहस्तथास्त्ररसेः मधुलवणामातुलिंगीफलकेसरधारणांवक्त्रे ३५ इत्यरुचिज्वर
चिकित्सा पीतंशीतजलेक्षौद्रंआकंदंवामयेद्विषक वंशंकुरामयक्षौद्रालाजानीलोत्पलैर्दृष्टैः ३६
गुटिकांवदनेक्षिप्ताक्षिप्रंतस्त्रासुदस्पति अर्धावर्तितपानीयेसत्ताजेःशीतलेमधुः ३७ तेजराजयु
ताद्राक्षाक्षिप्तापीतेतृषांजयेत् खीरेक्षुरसमर्दीकाक्षौद्रसिंधुगुग्गुदकैः ३८ वक्ष्मास्त्रामत्तगंड
पैस्तालुशोषप्रणाशनः इतिरुक्ताज्वरचिकित्सा मूर्च्छायामिहक्तमालहारहृराकक्षीभिः से
जलपर्वटाभयाभिः संसिद्धंजलमतिशीतमिष्टयुक्तंलेहोवामधुतृचतासिताभयाभिः ४० शीता
भसाक्षिमेकःसुरभिर्धूपःसुमनसश्चशुभाः मृदुतालवृतवातीककदलीदलकमलसंस्पर्शः ४१
इतिमूर्च्छाज्वरचिकित्सा विवंधेवातजिक्कर्मकुर्यादत्रानुलोमनं मलंप्रवर्तयेन्नाशुतीक्ष्णाभिःफलवा

रामः

श्रीगुरुः

५३

53 (ult.)

ज्वरतिभा-

तिभिः ४२ इति विद्वंधचिकित्सा शार्देज्वरविधेयेनैथाशास्त्रंभिषग्जितं इति अग्निसादः देशे श्रीमेद
पाठेरसगुगरसभूमस्सवर्षेदशम्यांशुक्तायामाश्विनस्यां त्रिदशगुरुदिने योगिनीयत्रनस्य भूपेश्री
जमत्ने विलसति वसुधामंडले कुंभसत्तुः कायस्य श्रंङनामा ज्वरतिमिरहरं भास्करं संविधत्त ४३ ॥ इ
ति श्री कायस्य चासुंङकते ज्वरतिमिरभास्करे ज्वरोपद्रवकथनं नाम षोडशोऽध्यायः ॥ संवत् १८८४